

РОЗДІЛ I

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВИХ ПОКАЗНИКІВ СТІЙКОСТІ БАНКУ

1.1. Сутність та алгоритм розрахунку нормативних показників діяльності банку

Довіра партнерів (держави, вкладників, кредиторів, клієнтів тощо) до комерційних банків базується насамперед на їхній здатності у будь-який час і в повному обсязі виконати свої зобов'язання — захищати їх інтереси. Спроможність банку своєчасно і без збитків для себе виконувати власні зобов'язання — одна з основних складових його фінансової стійкості.

У міжнародній практиці існують різні типи зведеної оцінки діяльності банків. На основі зведеної оцінки проводиться рейтинговий порівняльний аналіз надійності банку та ефективності його роботи.

Основними завданнями аналізу банківської діяльності є визначення джерел, якості та стійкості банківських доходів, а також достатності ліквідності й адекватності капіталу. При проведенні аналізу показники діяльності банку доцільно порівнювати з показниками інших банків на тому самому ринку, а також з показниками банку за різні часові періоди, тобто аналізувати динаміку показників.

Фінансові показники діяльності комерційного банку призначені для полегшення аналізу його діяльності учасниками фінансового ринку. При цьому різні учасники ринку аналізують різні групи показників. Так, при оцінюванні банку інвесторами насамперед аналізуються показники прибутковості, вартість капіталу, розмір і приріст активів, податкові пільги та державні гарантії. Кредитори банку аналізують переважно показники ліквідності, структури капіталу, прибутковості та ефективності.

Однією з проблем при аналізі діяльності банку є проблема визначення реальної вартості позик, які становлять значну частину активів банку, та визначення

адекватності резервів на покриття можливих втрат за позиками. Невідповідність резервів якості кредитного портфеля призводить до помилок в оцінці власного капіталу банку та його достатності.

За допомогою економічних нормативів діяльності банків в Україні забезпечується стабільна діяльність банків та своєчасне виконання ними зобов'язань перед вкладниками, а також запобігається неправильному розподілу ресурсів і втраті капіталу через ризики, що притаманні банківській діяльності. Економічні нормативи є основним стовпом пруденційного регулювання банків в Україні. Тут застосовуються концепції "Базель I" та "Базель II". Їх розрахунок здійснюється, в основному, на базі регулятивного капіталу, склад якого регламентується Інструкцією "Про порядок регулювання діяльності банків в Україні", затвердженою постановою Правління Національного банку України від 28.08.2001 N 368. Він є базою для розрахунку більшості економічних нормативів діяльності банків в Україні.

Існуючі нормативи поділяються на [11]:

- нормативи капіталу:
 - мінімальний розмір регулятивного капіталу (Н1)
 - адекватність регулятивного капіталу/ платоспроможність (Н2)
 - співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів (Н3)
- нормативи ліквідності:
 - миттєва ліквідність (Н4)
 - поточна ліквідність (Н5)
 - короткострокова ліквідність (Н6)
- нормативи кредитного ризику:
 - максимальний розмір кредитного ризику на одного контрагента (Н7)
 - великі кредитні ризики (Н8)
 - максимальний розмір кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (Н9)
 - максимальний сукупний розмір кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам (Н10)

- нормативи інвестування:
 - інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (Н11)
 - загальна сума інвестування (Н12)
 - нормативи загальної довгої та короткої валютної позиції банку: Н13-1 та Н13-2

Згідно з Законом України «Про банки і банківську діяльність» [1] Капітал банку = Активи – Зобов’язання. При цьому під час аналізу капітал банку розглядається з різних поглядів: капітал «брутто» (балансовий капітал) та капітал «нетто» (регулятивний капітал).

Стан капіталу банку характеризується його розміром, структурою і темпами зростання як капіталу загалом, так і окремих його складових. Тону вивчаються зміни у структурі балансового капіталу та в його складових.

Регулятивний капітал є одним із найважливіших показників діяльності банків, основним призначенням якого є покриття негативних наслідків різноманітних ризиків, які беруть на себе банки у процесі своєї діяльності, та забезпечення захисту вкладів, фінансової стійкості, стабільної діяльності банків.

Регулятивний капітал банку складається з основного капіталу (капіталу 1-го рівня), додаткового капіталу (капіталу 2-го рівня) за мінусом усіх відрахувань (Додаток А).

Основний капітал вважається незмінним і таким, що не підлягає перепродажу, перерозподілу та має повністю покривати поточні збитки. Додатковий капітал має менш постійний характер і його величина може зазнавати змін.

Під час розрахунку суми капіталу сума додаткового капіталу не повинна перевищувати суму основного капіталу.

Також сума субординованого боргу, включена до капіталу, не може перевищувати 50% розміру основного капіталу зі щорічним зменшенням на 20% від його початкової вартості протягом п'яти останніх років дії угоди.

Банк може мати у власності нерухоме майно загальною вартістю не більше ніж 25 відсотків капіталу банку. Це обмеження не поширюється:

- на приміщення, яке забезпечує технологічне здійснення банківських функцій;

- на майно, яке перейшло у власність банку на підставі реалізації прав заставодержателя відповідно до умов договору застави або набуто банком з метою запобігання збиткам, за умови, що таке майно має бути відчужено банком протягом одного року з часу набуття права власності на нього.

Якщо вартість основних засобів перевищує розмір регулятивного капіталу банку, то розмір регулятивного капіталу банку додатково коригується (зменшується) на суму цього перевищення.

Відповідно до Інструкції НБУ «Про порядок регулювання діяльності банків в Україні», № 368 від 28 серпня 2001 року, мінімальний розмір регулятивного капіталу банку (НІ) [5] для діючих банків, які здійснюють свою діяльність на території всієї України (міжрегіональних), у тому числі спеціалізованих інвестиційних і розрахункових (клірингових), центрального кооперативного банку.

Мінімальний розмір регулятивного капіталу (НІ) новостворених банків має становити:

до одного року діяльності — 5 000 000 євро;

до двох років діяльності - 5 500 000 євро;

до трьох років діяльності - 6 000 000 євро;

до чотирьох років діяльності — 7 000 000 євро;

починаючи з п'ятого року діяльності — 8 000 000 євро.

Національний банк залежно від економічного становища країни, стану світових фінансово-кредитних і валютних ринків та відповідно до змін курсу національної валюти може переглядати мінімальний розмір регулятивного капіталу.

У разі значного підвищення значення нормативу мінімального розміру регулятивного капіталу для банків визначається перехідний період для нарощування капіталу згідно з програмами капіталізації, що розроблені банками.

Мінімальний розмір регулятивного капіталу у гривнях визначається щороку окремим рішенням Правління Національного банку та встановлюється на відповідний період (рік) у розмірі, еквівалентному розміру нормативного значення,

установленого в євро відповідно, та має дотримуватися банками на кінець кожного періоду (року), що регулюється.

До розрахунку нормативного значення мінімального розміру регулятивного капіталу у гривнях береться більший за величиною курс євро, а саме:

- курс євро, що встановлений НБУ на початок періоду, що регулюється на 1 січня кожного року, або
- курс євро, що розрахований як середньоарифметична величина курсу євро за IV квартал звітного року.

У разі зниження курсу євро на кінець періоду (року), що регулюється, нормативне значення мінімального розміру регулятивного капіталу, що встановлюється НБУ у гривнях, не підлягає зменшенню на наступний період.

Другим нормативним показником є норматив адекватності регулятивного капіталу/платоспроможності (Н2)

Норматив адекватності регулятивного капіталу (норматив платоспроможності) відображає здатність банку своєчасно і в повному обсязі розраховуватися за своїми зобов'язаннями, що впливають із торговельних, кредитних або інших операцій грошового характеру. Що вище значення показника адекватності регулятивного капіталу, то більша частка ризику, що її беруть на себе власники банку; і навпаки - що нижче значення показника, то більша частка ризику, що її беруть на себе кредитори/вкладники банку.

Норматив адекватності регулятивного капіталу розраховується за такою формулою:

$$H2 = \frac{PK}{Ap} \times 100 \% , \quad (1.1)$$

Де PK - регулятивний капітал банку;

Ap - активи, 1) зменшені на суму: створених відповідних резервів за активними операціями; забезпечення (але не більше ніж сума основного боргу за окремою операцією) за відповідним активом, безумовним зобов'язанням або грошовим покриттям у формі застави майнових прав; дооцінки; та 2) зважені на відповідний коефіцієнт ризику залежно від групи ризику, до якої віднесено актив.

Для розрахунку адекватності регулятивного капіталу банку його активи поділяють на п'ять груп за ступенем ризику та підсумовують з урахуванням відповідних коефіцієнтів зважування.

Нормативне значення $H2$ для діючих банків має бути не меншим ніж 10%.

Для банків, що розпочинають операційну діяльність, цей норматив має становити:

- протягом перших 12 місяців діяльності (з дня отримання ліцензії) - не менше ніж 15%;
- протягом наступних 12 місяців — не менше ніж 12%;
- надалі — не менше ніж 10%.

Норматив адекватності основного капіталу ($H3$) встановлюється з метою визначення спроможності банку захистити кредиторів і вкладників від непередбачуваних збитків, яких може зазнати банк у процесі своєї діяльності залежно від розміру різних ризиків.

Норматив адекватності основного капіталу розраховується за такою формулою:

$$H3 = \frac{OK}{ЗА} \times 100 \%, \quad (1.2)$$

де OK — основний капітал; $ЗА$ — загальні активи.

Для розрахунку нормативу адекватності основного капіталу загальний розмір основного капіталу коригується (зменшується) на суму:

- недосформованих резервів під можливі збитки за активними операціями банків;
- нематеріальних активів мінус сума зношення;
- капітальних вкладень у нематеріальні активи;
- збитків попередніх років і тих збитків попередніх років, що очікують затвердження;
- збитків поточного року.

Загальні активи банку для розрахунку адекватності основного капіталу включають: готівкові кошти; банківські метали; кошти в НБУ; казначейські та інші цінні папери, що рефінансуються та емітовані НБУ; кошти в інших банках; сум-

нівну заборгованість за нарахованими доходами за міжбанківськими операціями; дебіторську заборгованість за операціями з банками; кредити, що надані органам державної влади і місцевого самоврядування, суб'єктам господарювання, фізичним особам; дебіторську заборгованість за операціями з клієнтами; транзитний рахунок за операціями з клієнтами; цінні папери в торговому портфелі банку, у портфелі банку на продаж та в портфелі до погашення; інвестиції в асоційовані та дочірні компанії; товарно-матеріальні цінності; інші активи банку; суми до з'ясування та транзитні рахунки; основні засоби.

Під час розрахунку даного нормативу сума загальних активів відповідно зменшується на суму резервів за всіма активними операціями банку, на суму неамортизованого дисконту за цінними паперами та зношення основних засобів.

Нормативне значення нормативу НЗ має бути не меншим ніж 4%.

Ліквідність характеризує спроможність банку відповідати за своїми зобов'язаннями в терміни і без втрат, тобто відображає спроможність банку забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань перед клієнтами банку. Вона визначається збалансованістю між термінами і сумами погашення активів та термінами і сумами виконання зобов'язань, а також термінами та сумами інших джерел і напрямів використання коштів. Ліквідність не є основною проблемою для стабільних банків у досить конкурентній банківській системі.

Для виміру ліквідності, як правило, використовують національні, а не міжнародні стандарти, оскільки ліквідність залежить насамперед від ситуації на національному фінансовому ринку, політики центрального банку в управлінні ліквідністю комерційних банків і фінансового становища конкретного банку.

Висока ліквідність може призводити як до зниження загальної прибутковості банку, оскільки ліквідні активи, як правило, менш прибуткові, так і може свідчити про обмежені можливості банку на ринку кредитів порівняно з ринком цінних паперів.

Норматив миттєвої ліквідності (Н4) встановлюється для контролю за здатністю банку забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань за рахунок високоліквідних активів (коштів у касі та на кореспондентських рахунках).

Він визначається як відношення суми коштів у касі та на кореспондентських рахунках до зобов'язань банку, що обліковуються за поточними рахунками:

$$H4 = \frac{K_{кр} + K_{ка}}{P_{п}} \times 100 \%, \quad (1.3)$$

$K_{кр}$ — кошти на кореспондентському рахунку; $K_{ка}$ - кошти в касі;

$P_{п}$ - поточні рахунки для розрахунку нормативу миттєвої ліквідності.

Значення нормативу $H4$ має бути не меншим ніж 20%.

Норматив поточної ліквідності ($H5$) встановлюється для визначення збалансованості строків та сум ліквідних активів і зобов'язань банку. Для розрахунку нормативу поточної ліквідності враховують вимоги і зобов'язання банку з кінцевим строком погашення до 30 днів (включно).

$$H5 = \frac{A_{пв}}{P_{п+з}} \times 100 \%, \quad (1.4)$$

Де $A_{пв}$ – активи первинної і вторинної ліквідності;

$P_{п}$ – поточні рахунки для розрахунку нормативу поточної ліквідності;

$З$ – зобов'язання банку.

До активів первинної і вторинної ліквідності підчас розрахунку нормативу поточної ліквідності належать: готівкові кошти; банківські метали; кошти на кореспондентських рахунках, які відкриті в Національному банку України та інших банках; строкові депозити, які розміщені в НБУ та інших банках; боргові цінні папери, що рефінансуються НБУ, у торговому портфелі банку, у портфелі банку на продаж та в портфелі банку до погашення; боргові цінні папери, емітовані НБУ, у портфелі банку на продаж та в портфелі банку до погашення; боргові цінні папери в торговому портфелі банку, у портфелі банку на продаж та в портфелі банку до погашення; надані кредити.

До зобов'язань належать: кошти на вимогу; короткострокові та довгострокові кредити, які одержані від НБУ та інших банків; кошти бюджету України; строкові депозити інших банків та клієнтів; цінні папери власного боргу, емітовані банком; субординований борг банку; зобов'язання і вимоги за всіма видами гарантій, порук, авалів; зобов'язання акредитування, що надані клієнтам і банкам.

Оптимальне значення нормативу $H5$ має бути не меншим ніж 40%.

Норматив короткострокової ліквідності (Н6) встановлюється для контролю за здатністю банку виконувати прийняті ним короткострокові зобов'язання за рахунок ліквідних активів.

Норматив короткострокової ліквідності визначається як співвідношення ліквідних активів і короткострокових зобов'язань.

До розрахунку нормативу короткострокової ліквідності включають ліквідні активи та короткострокові зобов'язання з початковим строком погашення до одного року:

$$Н6 = \frac{Ал}{Рп+З} \times 100 \%, \quad (1.5)$$

Де Ал - ліквідні активи;

Рп - поточні рахунки для розрахунку нормативу короткострокової ліквідності;

Зк — короткострокові зобов'язання.

До ліквідних активів під час розрахунку нормативу короткострокової ліквідності включають: готівкові кошти; банківські метали; кошти на кореспондентських рахунках, що відкриті в НБУ та інших банках; короткострокові депозити, що розміщені в НБУ та інших банках; короткострокові кредити, що надані іншим банкам; боргові цінні папери органів державної влади в торговому портфелі банку, у портфелі банку на продаж та в портфелі банку до погашення.

До короткострокових зобов'язань включають: кошти на вимогу; кошти бюджету України; короткострокові кредити, які одержані від НБУ та інших банків; короткострокові депозити інших банків і клієнтів; короткострокові цінні папери власного боргу, емітовані банком; зобов'язання і вимоги за всіма видами гарантій, порук, авалів; зобов'язання з кредитування, які надані банкам і клієнтам.

Значення нормативу Н6 має бути не менше ніж 20%. Нормативи ліквідності банки розраховують на підставі щоденних балансів.

З метою зниження ризику втрат застосовують глибший аналіз кредитного портфеля з погляду на диверсифікацію кредитних вкладень.

Диверсифікація позик як засіб захисту від кредитного ризику буває портфельною, географічною та галузевою.

Портфельна диверсифікація являє собою розподіл позикових грошових коштів між різними суб'єктами (юридичними та фізичними особами). Що більшій кількості позичальників буде надано для тимчасового використання позиковий капітал конкретного банку, за інших рівних умов, то меншим буде ступінь ризику неповернення боргу, оскільки ймовірність банкрутства багатьох позичальників значно нижча за ймовірність банкрутства одного чи кількох позичальників.

Аналіз портфельної диверсифікації кредитних вкладень здійснюється на основі нормативу максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7), питомої ваги великих кредитів у загальній сумі заборгованості, кількості великих кредитів та їх середнього розміру.

НБУ пропонує розрахувати норматив максимального кредитного ризику на одного контрагента за такою формулою:

$$H7 = \frac{Zc}{PK1} \times 100 \%, \quad (1.6)$$

$PK1$ — регулятивний капітал, не відкоригований на основні засоби банку;

Zc — сукупна заборгованість за строковими депозитами, кредитами, факторингом і фінансовим лізингом, векселями, борговими цінними паперами, акціями, дебіторською заборгованістю, простроченими/сумнівними нарахованими доходами, 100 відсотків суми позабалансових зобов'язань, виданих щодо одного контрагента (або групи пов'язаних контрагентів).

Значення цього показника має не перевищувати 25%.

Якщо сума на одного контрагента перевищує 10% власних коштів банку, то такий кредит вважається великим. Загальний залишок заборгованості за всіма великими кредитами, що видані банком, з урахуванням позабалансових зобов'язань, має не перевищувати восьмикратного розміру регулятивного капіталу банку.

Це співвідношення контролюється за допомогою нормативу великих кредитних ризиків (Н8) за такою формулою:

$$H8 = \frac{ZB}{PK}, \quad (1.7)$$

Де PK - регулятивний капітал банку;

За - сукупна заборгованість за строковими депозитами, кредитами, факторингом і фінансовим лізингом, векселями, борговими цінними паперами, акціями, дебіторською заборгованістю, простроченими/сумнівними нарахованими доходами, 100 відсотків суми позабалансових зобов'язань, що враховуються в банку за великими кредитами за всіма контрагентами (або групою пов'язаних контрагентів). Якщо сума всіх великих кредитів перевищує восьмикратний розмір регулятивного капіталу не більше ніж на 50%, то вимоги до платоспроможності подвоюються, а якщо вони перевищують більш ніж на 50%, то вимоги потроюються.

Поліпшення диверсифікації характеризується збільшенням кількості великих кредитів за зниження їх питомої ваги в загальній сумі кредитних вкладень і зменшенням середнього розміру великого кредиту. Зниження кількості великих кредитів за незмінної або зростаючої питомої ваги фактичної величини, а також середнього розміру говорить про недостатню роботу банку щодо диверсифікації кредитних вкладень, збільшує ризик неповернення позики і можливості виникнення дефіциту ліквідних коштів. З метою підвищення ліквідності слід дотримуватись відмінного від нормального рівня граничної суми великих кредитів. При цьому треба стежити, щоб заборгованість за великими кредитами не перевищувала 50% фактичних кредитних вкладень.

Сама по собі портфельна диверсифікація кредитів за окремими контрагентами не призведе до зниження ризику. Тут важливо суворо дотримуватись галузевої диверсифікації: не надавати кредит кільком підприємствам однієї галузі, оскільки погіршення становища загалом у галузі тільки посилює ймовірність банкрутства; не надавати кредиту підприємствам різних галузей, але пов'язаним одне з одним технологічним процесом (наприклад, виробництво цукрового буряку, заводи з переробки цукрового буряку, кондитерська промисловість, реалізація продукції); піддавати детальному аналізу техніко-економічне обґрунтування на кредит (розрахунок окупності кредитних вкладень).

Також для зниження кредитного ризику обов'язково враховувати вплив географічної диверсифікації, яка полягає в розподілі кредитів у різних географічних

зонах. Контроль за дотриманням цих принципів зниження кредитного ризику здійснюється за допомогою подальшого аналізу структури кредитного портфеля.

Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (Н9):

$$H9 = \frac{P_{ki}}{K} \times 100 \%, \quad (1.8)$$

Де P_{ki} - сукупний розмір наданих банком кредитів, поручительств, врахованих векселів та 100% суми позабалансових зобов'язань щодо одного інсайдера;

K - капітал банку.

Максимальне значення $H10$ не повинно перевищувати 5%. Розмір кредитів, наданих акціонеру (засновнику) банку без відповідного забезпечення, не може перевищувати 50% його внеску до статутного капіталу банку.

Норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам (Н10):

$$H10 = \frac{P_k}{K} \times 100 \%, \quad (1.9)$$

P_k - сукупний розмір наданих банком кредитів, поручительств, врахованих векселів та 100% суми позабалансових зобов'язань щодо всіх інсайдерів банку;

K - капітал банку.

Максимальне значення не повинно перевищувати 40%.

Аналіз операцій із цінними паперами розпочинається з загальної оцінки масштабів інвестиційної діяльності банку та оцінки дотримання основних нормативів НБУ. Такий аналіз проводиться за допомогою таких показників:

Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (Н11):

$$H11 = \frac{K_{in}}{PK+ЦП+Вак} \times 100 \%, \quad (1.10)$$

K_{in} — кошти банку, що інвестуються на придбання акцій (часток/паїв) окремо за кожною установою;

$ЦП$ — цінні папери в торговому портфелі банку та в портфелі банку на продаж;

Вак— вкладення в капітал асоційованих та дочірніх установ, а також вкладення в капітал інших установ у розмірі 10 і більше відсотків їхнього статутного капіталу;

РК— регулятивний капітал банку.

Значення цього коефіцієнта має не перевищувати 15%.

Норматив загальної суми інвестування (Н12):

$$Н12 = \frac{Кін}{РК+ЦП+Вак}, \quad (1.11)$$

Кін — кошти банку, що інвестуються на придбання акцій (часток/паїв) будь-яких юридичних осіб;

ЦП - цінні папери в торговому портфелі банку та в портфелі банку на продаж;

Вак - вкладення в капітал асоційованих та дочірніх установ, а також вкладення в капітал інших установ у розмірі 10 і більше відсотків їх статутного капіталу;

РК - регулятивний капітал банку.

Значення цього нормативу має бути не більше ніж 60%.

З метою зменшення валютного ризику в діяльності банків НБУ визначає норматив ризику загальної відкритої (довгої/короткої) валютної позиції банку (Н13), у тому числі обмежується ризик загальної довгої відкритої валютної позиції банку (Н13-1) і ризик загальної короткої відкритої валютної позиції банку (Н13-2).

Одночасно банк на власний розсуд визначає внутрішні ліміти валютних позицій:

- ліміти на кожного дилера;
- ліміти на філії;
- ліміти за видами валют.

Розраховуючи норматив ризику загальної відкритої валютної позиції (Н13), уповноважений банк приймає суму регулятивного капіталу, яка розрахована за балансом станом на початок минулого робочого дня, що передує дню розрахунку цих нормативів. Наприклад, для розрахунку нормативів розпорядження валютною позицією за 3-тє число звітнього місяця приймається розмір регулятивного

капіталу, що розрахований заданими балансу за станом за 1-ше число цього місяця.

Валютна позиція уповноваженого банку визначається щоденно, окремо щодо кожної іноземної валюти. На розмір відкритої валютної позиції уповноваженого банку впливають:

- купівля (продаж) готівкової і безготівкової іноземної валюти та банківських металів, поточні й строкові операції (на умовах своп, форвард, опціон та інші), за якими виникають вимоги та зобов'язання в іноземних валютах і в банківських металах, незалежно від способів та форм розрахунків за ними;
- одержання (сплата) іноземної валюти та банківських металів у формі доходів або витрат та нарахування доходів і витрат, які враховують на відповідних рахунках;
- купівля (продаж) основних засобів і товарно-матеріальних цінностей за іноземну валюту;
- надходження коштів в іноземній валюті до статутного фонду;
- погашення банком безнадійної заборгованості в іноземній валюті та в банківських металах (списання якої здійснюється з відповідного рахунку витрат);
- інші обмінні операції з іноземною валютою (виникнення вимог водній валюті в разі розрахунків за ними в іншій валюті, у тому числі національній, що приводять до зміни структури активів за незмінності пасивів, і навпаки).

До інших обмінних операцій банку можна віднести операції прийняття або списання активу, який виступає забезпеченням заборгованості (застава гарантія, порука), відображення в обліку немонетарних статей балансу, купівля валюти для виконання зобов'язань перед клієнтами за депозитними і кредитними операціями тощо.

У межах установлених значень нормативу ризику загальної відкритої (довгої/короткої) валютної позиції уповноважений банк може здійснювати такі валютні операції:

- купівля іноземної валюти та банківських металів для виконання зобов'язань перед нерезидентами за власними зовнішньоекономічними договорами (контра-

ктами), а також для виконання власних зобов'язань за виданими гарантіями, поручительствами, векселями;

- купівля іноземної валюти або банківських металів на міжбанківському валютному ринку за гривні без наявності зобов'язань;
- купівля банківських металів без наявності зобов'язань на міжнародному ринку за рахунок власної іноземної валюти або за рахунок купленої іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку за гривні;
- купівля за власні кошти на доручення клієнтів іноземної валюти для виконання їхніх зобов'язань перед нерезидентами за зовнішньоекономічними договорами (контрактами) та зареєстрованими Національним банком України кредитами (позиками), що одержані резидентами від уповноважених банків та уповноважених фінансових установ, а також від нерезидентів;
- купівля іноземної валюти для виконання зобов'язань перед клієнтами за неторговельними операціями;
- купівля-продаж за іноземну валюту основних засобів і товарно-матеріальних цінностей;
- залучення коштів в іноземній валюті до статутного капіталу банку та розрахунки з резидентами і нерезидентами за іншими видами капітальних операцій;
- погашення банком безнадійної заборгованості в іноземній валюті та в банківських металах (списання з відповідного рахунку витрат);
- отримання іноземної валюти та банківських металів у формі доходів (витрат);
- безготівкові розрахунки уповноважених банків із міжнародними платіжними системами за платіжними картками.

У межах установленого нормативу ризику загальної відкритої (довгої/ короткої) валютної позиції (Н13), у тому числі обмеження ризику загальної довгої відкритої валютної й» пінії банку (13-1) та ризику загальної короткої відкритої валютної позиції банку (13-2), Департамент валютного регулювання і Департамент валютного контролю та ліцензування НБУ можуть вносити пенні обмеження щодо регулювання окремих активних операцій із валютними цінностями уповноважених банків, що пов'язані з питаннями курсоутворення національної валю-

ти та створення чіткішого й прозорішого механізму контролю за валютними операціями окремих банків.

Норматив Н13 встановлюється для обмеження ризику, пов'язаного з проведенням операцій на валютному ринку, що може призвести до значних втрат банку.

$$Н13 = \frac{ВП}{РК} \times 100 \% , \quad (1.12)$$

ВП — загальна відкрита валютна позиція за балансовими та позабалансовими активами і зобов'язаннями банку за всіма іноземними валютними у гривневому еквіваленті (розрахунок здійснюється за звітну литу), яка визначається як сума абсолютних величин усіх довгих і коротких відкритих валютних позицій у гривневому еквіваленті окремо за кожною іноземною валютою (без урахування знака) за всіма іноземними валютами;

РК - регулятивний капітал.

Нормативне значення загальної відкритої (довгої/короткої) валютної позиції банку (Н13) має бути не більше ніж 30 %.

У цьому разі встановлюється обмеження ризику окремо для довгої відкритої валютної позиції та короткої відкритої валютної позиції банку:

- загальна довга відкрита валютна позиція (Н13-1) має бути не більша ніж 20 %;
- загальна коротка відкрита валютна позиція (Н13-2) має бути не більша ніж 10 %.

На випадок зниження офіційного курсу валют відкриті довгі валютні позиції при їх переоцінці надають від'ємні значення для курсових різниць і призводять до зменшення доходів або навіть збитків. Коротка валютна позиція за зниження курсу вигідна для банку та є позитивним результатом. Нереалізований фінансовий результат, що виникає через переоцінку відкритої валютної позиції, відображається на балансовому рахунку № 6204.

Якщо банк веде окремо облік, що відображає реалізований та нереалізований фінансовий результат, то інформація за цими аналітичними рахунками може використовуватись:

- ✓ для оцінки впливу відкритої валютної позиції на результат банку;

✓ для оцінки ефективності торговельних операцій банку.

Не менш важливо проаналізувати структуру валютної позиції в розрізі операцій та валют у динаміці.

Зміни у структурі операцій постають унаслідок зовнішніх факторів:

- прогнозування змін у курсах валют (скорочення обсягів торгівлі, брак пропозицій тощо);
- політика НБУ стосовно обмежень на валютному ринку (визначення обмежень на розмір маржі, заборона торгівлі з метою отримання спекулятивного прибутку);
- різниця між комерційним курсом готівкової валюти і курсом безготівкової;
- переваги прибутковості операцій із національною валютою (тобто проценти за операціями в національній валюті вищі за проценти за операціями в іноземній валюті);
- сезонний характер окремих операцій;
- низький рівень конкуренції.

Можливий вплив внутрішніх факторів:

- зміни експортно-імпортних тенденцій клієнтів банку (поява вигідних проектів клієнтів, що потребують фінансування); рекламна політика банку;
- кваліфікація персоналу;
- технічна та технологічна оснащеність.

Необхідно зазначити, що для спеціалізованих банків НБУ встановлює окремі вимоги. Банк набуває статусу спеціалізованого банку, якщо більше 50 % його активів є активами одного типу, пов'язаного з іпотечною, інвестиційною або кліринговою діяльністю, а також статусу ощадного банку, якщо більше 50 % його пасивів є вкладками фізичних осіб. У зв'язку з концентрацією ризиків для спеціалізованих банків установлюються підвищені значення нормативів Н2-Н4, Н7-Н10 та Н12 для забезпечення більш високого ризику, порівняно з універсальними банками.

Від спеціалізованих ощадних банків вимагається виконання підвищених нормативів Н4 (30 % замість 20 %), Н7 (замість 25 % - 5-20 % в залежності від част-

ки негативно класифікованих активів (НКА) в загальній сумі дебіторської заборгованості, портфелів кредитів, цінних паперів та коштів на кореспондентського рахунках в інших банках), Н9 (2 % замість 5 %) та Н10 (замість 30 % – 10-20 % в залежності від частки НКА). До спеціалізованих іпотечних банків висуваються схожі вимоги, зокрема, значення Н4 таких банків повинно також дорівнювати 30 %, Н7 – 5 %, Н9 – 2 %, Н10 – 20 %. Спеціалізовані розрахункові (клірингові) банки повинні виконувати Н2 зі значенням 20 %, Н3 – 12 %, Н4 – 90 %, Н8 – 100 %, а Н12 – 10 %. При цьому, інвестиційна діяльність банків такого типу обмежується вкладанням коштів у статутні фонди бірж, позабіржових / торговельних систем, депозитаріїв та установ, що займаються клірингом і розрахунками на біржовому та позабіржовому ринках. Окрім цього, обмежуються такі джерела фінансування клірингових банків як міжбанківський кредитний ринок (одержання та надання кредитів на міжбанківському ринку повинно бути меншим 100 % регулятивного капіталу) та вклади фізичних осіб (не більше 5 % відсотків регулятивного капіталу банку). Останнє обмеження діє також для всіх спеціалізованих банків окрім ощадних. Що стосується спеціалізованих інвестиційних банків – підвищуються нормативні значення Н2 та Н3 до 20 % та 12 %. Проте трішки послаблено Н12, оскільки замість 60 % вимагається 90 %, тобто інвестиційним банкам дозволено розширити інвестиційну діяльність. Для спеціалізованих банків та уповноважених банків, що залучають кошти фізичних осіб для фінансування житлового будівництва, установлюються такі самі нормативні значення інших економічних нормативів, як для універсальних банків.

Таблиця 1.1

Значення нормативів для банків України відповідно до діючого законодавства

Тип банку	Нормативи, %													
	Н2	Н3	Н4	Н5	Н6	Н7	Н8	Н9	Н10	Н11	Н12	Н13	Н13 -1	Н13 -2
Універсальний	10	4	20	40	20	25	800	5	30	15	60	30	20	10
Ощадний	10	4	30			5-20 ¹	800	2	10-20 ²		60			

¹ В залежності від частки НКА: $\text{НКА} \leq 10\% \rightarrow \text{Н7} \leq 20\%$; $10\% < \text{НКА} < 20\% \rightarrow \text{Н7} \leq 15\%$; $20\% < \text{НКА} < 30\% \rightarrow \text{Н7} \leq 10\%$; $\text{НКА} > 30\%$ або якщо формування резервів під активні операції здійснено не в повному обсязі $\rightarrow \text{Н7} \leq 5\%$.

² В залежності від частки НКА: $\text{НКА} \leq 7\% \rightarrow \text{Н10} \leq 20\%$; $7\% < \text{НКА} < 10\% \rightarrow \text{Н10} \leq 15\%$; $\text{НКА} > 10\%$ банк не має права збільшувати обсяг операцій з інсайдерами до часу зниження НКА нижче ніж 10 %.

Іпотечний	10	4	30		5	800	2	20		60		
Кліринговий	20	12	90		25	100	5	30		10		
Інвестиційний	20	12	20		25	800	5	30		90		

Економічні нормативи повинні також виконуватися на консолідованій основі, оскільки банки та банківські об'єднання, точніше, материнський або центральний кооперативний банки зобов'язані складати окрему фінансову звітність. Консолідований звіт з питань банківського нагляду включає розрахунок нормативів на підставі консолідованої фінансової звітності (подається щорічно) та консолідований звіт про склад учасників консолідованої групи (подається щокварталу до 10 числа другого місяця після звітного кварталу). Материнські банки та центральні кооперативні банки повинні розраховувати нормативи Н1-Н2, Н7-Н12 зі відповідними значеннями (крім Н7, яке повинно бути не більшим 20 % регулятивного капіталу). Розрахунок економічних нормативів банки проводять на підставі щоденних балансів.

1.2 Сутність та алгоритм розрахунку оціночних показників діяльності банку

Основними показниками, що відображають ефективність діяльності банку, є показники ліквідності, прибутковості, ефективності, якості активів, достатності капіталу та фінансового левериджу.

Під час аналізу достатності капіталу насамперед визначається виконання економічних нормативів за трьома показниками, установленими НБУ (Н1, Н2, Н3).

Додатковими показниками достатності капіталу може бути низка коефіцієнтів.

K1 — визначає рівень капіталу в структурі загальних пасивів.

$$K1 = \frac{\text{Капітал}}{\text{Пасиви}}, \quad (1.13)$$

Рекомендовані значення — у межах 0,15—0,20.

K2 — співвідношення чистого капіталу і загальних активів:

$$K2 = \frac{\text{Чистий капітал}}{\text{Загальні активи}}, \quad (1.14)$$

Значення цього показника має бути не меншим ніж 0,04.

K3 — коефіцієнт достатності капіталу — показує максимальну суму збитків, за яких капіталу, що залишився (чистий нетто-капітал), вистачить для забезпечення надійності коштів вкладників та інших кредиторів банку.

$$K3 = \frac{\text{Чистий капітал}}{\text{Зобов'язання}}, \quad (1.15)$$

Передбачається, що капітал банку має на 25-30% покривати його зобов'язання.

K4 — коефіцієнт маневрування — дає змогу зробити якісну оцінку власного капіталу. Брутто-капітал містить як відвернені (імобілізовані) власні кошти, так і фактичні залишки нетто-капіталу, які можна використати для кредитування. Якщо значення K4 — від'ємне, то це свідчить не лише про брак власних ресурсів, вкладення яких дає дохід, а й про використання депозитів не за призначенням, оскільки останні покривають власні витрати банку.

$$K4 = \frac{\text{Капітал нетто}}{\text{Капітал брутто}}, \quad (1.16)$$

Оптимальне значення цього показника — від 0,5 до 1,0.

K5 — коефіцієнт залежності банку від його засновників — характеризує залежність банку від його засновників. Сума коштів, які інвестуються в розвиток установи, має удвічі перевищувати внески засновників.

$$K5 = \frac{\text{Статутний капітал}}{\text{Капітал брутто}}, \quad (1.17)$$

Мінімальне значення цього показника — 0,15, максимальне — 0,5.

K6 - коефіцієнт захищеності капіталу.

$$K6 = \frac{\text{Основні засоби}}{\text{Власний капітал банку}}, \quad (1.18)$$

Коефіцієнт K6 характеризує захищеність власного капіталу від інфляції вкладенням коштів у нерухомість, обладнання та інші матеріальні активи. Однак таке одностороннє використання капітальних ресурсів може призвести до погіршення ліквідності та платоспроможності банку. Слід урахувати законодавчі обмеження. Зокрема, банки можуть мати у власності нерухоме майно загальною вартістю не більше ніж 10% власного статутного капіталу (це обмеження не поши-

рюється на приміщення, в яких розміщуються підрозділи банку, що виконують банківські операції).

Крім указанного, дуже важливо визначити ефективність використання власного капіталу.

Аналіз проводиться за допомогою таких показників:

- прибутковість капіталу

$$\text{Прибутковість капіталу} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Власний капітал банку}}, \quad (1.19)$$

- розмір кредитних вкладень на 1 грн. капіталу

$$\text{Розмір кредитних вкладень на 1 грн.} = \frac{\text{Кредитні вкладення}}{\text{Власний капітал банку}}, \quad (1.20)$$

Під час аналізу наведених показників порівнюють дані на звітну дату з Даними на відповідну дату попереднього року.

Загальну характеристику масштабів діяльності банку подає *показник приросту статутного капіталу*:

$$\text{Кск} = \frac{\text{Сума сплаченого СК}}{\text{Сума номінального СК}}, \quad (1.21)$$

Цей показник дає змогу визначити темпи експансії, тобто розширення діяльності банку та зміцнення його статусу.

Значення статутного капіталу в діяльності банку визначається за допомогою таких показників:

- питома вага статутного капіталу в загальній сумі капіталу;
- питома вага статутного капіталу у валюті балансу;
- статутний капітал на 1 грн. залучених та запозичених коштів;
- статутний капітал на одного акціонера.

Ефективність використання статутного капіталу визначається за допомогою таких показників:

- розмір кредитних вкладень на 1 грн. статутного капіталу;
- розмір прибутку на 1 грн. статутного капіталу;
- розмір прибутку на одну акцію;
- розмір прибутку на одного акціонера;
- термін окупності акціонерного капіталу.

Рівень покриття активів за рахунок акціонерного капіталу характеризується особливим показником — мультиплікатором капіталу (М):

$$M = \frac{\text{Активи}}{\text{СК}}, \quad (1.22)$$

Капітал банку являє собою гарантійний фонд покриття можливих витрат. З цього випливає, що за більшого числового значення мультиплікатора капіталу істотнішим є потенційний ризик втрат банку. У середньому в банківській системі мультиплікатор становить 10-15 разів.

Ці показники слід аналізувати в динаміці.

Резервний капітал банку - це грошові ресурси, які банк резервує для забезпечення непередбачених витрат, спеціальних потреб та покриття збитків. Наявність резервного капіталу забезпечує фінансову стійкість банку, що, у свою чергу, позитивно впливає на підвищення його платоспроможності та зменшує ймовірність банкрутства банку.

Резервний капітал формується в порядку, що визначається загальними зборами учасників, засновників (акціонерів). Мінімальний розмір резервного капіталу має бути не меншим ніж 25% регулятивного капіталу, а розмір відрахувань — не меншим ніж 5% прибутку. Коли резервний капітал досягає встановленого розміру, то відрахування до нього припиняються. У разі використання коштів з резервного капіталу відрахування від прибутку на його формування поновлюються.

У процесі аналізу резервного капіталу банку потрібно:

- перевірити відповідність створення резервного капіталу вимогам чинного законодавства;
- проаналізувати тенденції зростання резервного капіталу;
- проаналізувати причини витрат кожної суми резервного капіталу.

Аналіз масштабів діяльності банку із залучення і запозичення зовнішніх джерел фінансування своєї діяльності розпочинається з визначення частки, яку становлять зобов'язання банку у валюті балансу:

$$Чзоб = \frac{\text{Зобов'язання}}{\text{Валюта балансу}}, \quad (1.23)$$

Оскільки банк — це установа, яка працює в основному із залученими коштами, то, як правило, їх частка в пасивах банку - не менше ніж 80%. Значення, що менше від цієї величини, характеризує більш високу фінансову стійкість банку, проте негативно характеризує його ділову активність.

Один із основних ресурсів банку – міжбанківські кредити.

Міжбанківські кредити використовують: для оперативного регулювання ліквідності балансу банку; для надання кредитів вигідним позичальникам [11, с.107].

Метою аналізу міжбанківських кредитів є визначення таких чинників:

- залежність діяльності комерційного банку від міжбанківських кредитів;
- доцільність залучення міжбанківських кредитів;
- ефективність використання міжбанківських кредитів.

Характеристика використання міжбанківських кредитів (МБК) розпочинається з аналізу зміни питомої ваги МБК у загальних зобов'язаннях банку за певний період часу та в загальному обсязі балансу. Для цього використовують такі коефіцієнти:

1. *Частка МБК у загальному обсязі зобов'язань банку:*

$$K1 = \frac{\text{МБК отримані}}{\text{Зобов'язання}}, \quad (1.24)$$

Оптимальне значення цього коефіцієнта має бути 0,25-0,40.

Коефіцієнт характеризує ступінь мінімізації ризику стійкості ресурсної бази або її витратності. Значення коефіцієнта 0,25 забезпечує мінімізацію витрат, значення коефіцієнта 0,40 — мінімізацію ризику стійкості.

2. *Частка МБК, отриманих у валюті балансу:*

$$K2 = \frac{\text{МБК отримані}}{\text{Валюта балансу}}, \quad (1.25)$$

Оптимальне значення коефіцієнта має бути 0,2-0,35.

Додатково може розраховуватись коефіцієнт *співвідношення МБК і статутного капіталу:*

$$K3 = \frac{\text{МБК отримані}}{\text{СК}}, \quad (1.26)$$

Значення цього коефіцієнта має не перевищувати 6 разів, або 600%.

Висока питома вага МБК, отриманих у банківських ресурсах, свідчить про те, що банк має великі резерви підвищення рівня доходності банківських операцій. Крім того, зростання залежності від великих міжбанківських кредитів не може бути охарактеризовано позитивно, тому що диверсифікація залучених ресурсів зміцнює ліквідність банку, а міжбанківський кредит не сприяє диверсифікації. Рекомендований рівень частки МБК у ресурсній базі банку — не більше ніж 20-25%.

Для оцінки обґрунтованості залучення міжбанківських кредитів також важливо зіставити вартість залучених коштів на міжбанківському ринку з вартістю розміщених коштів. Якщо ці кошти банк мобілізує за вищою ціною, ніж витрачає, то таке залучення коштів неефективне. Але якщо ресурси реалізують за вищою ціною і скороченими строками, то це буде приносити банкові певний дохід.

Для оцінки ефективності та повноти використання банком своїх зобов'язань використовують такі показники:

Ефективність використання платних пасивів банку:

$$Кевпп = \frac{\text{Дохідні активи}}{\text{Платні пасиви}}, \quad (1.27)$$

Як свідчить практика, оптимальне значення коефіцієнта ефективності використання платних пасивів має становити не менше ніж 90%.

Ефективність використання сукупних зобов'язань:

$$Кевз = \frac{\text{Дохідні активи}}{\text{Зобов'язання}}, \quad (1.28)$$

Вважається, що банк ефективно використовує в господарському обороті сукупні зобов'язання, якщо наведений показник буде не меншим ніж 75—80%.

Аналіз кредитної діяльності банку доцільно починати з визначення місця, яке посідають кредитні операції в загальному обсязі активів банку, тобто треба дати узагальнювальну оцінку масштабів кредитної діяльності.

Для цього розраховується коефіцієнт питомої ваги кредитів у загальних активах банку за формулою:

$$Пвк. о. = \frac{\text{Кредит.вклад.}}{\text{Активи}}, \quad (1.29)$$

Цей показник може бути розрахований як за весь аналізований період, так і на певну дату, тобто на початок чи кінець періоду. Він показує частку кредитних операцій у загальних активах банку і характеризує кредитну активність банку. Якщо цей коефіцієнт занадто високий, то це свідчить про те, що діяльність банку, можливо, недостатньо диверсифікована, що, у свою чергу, підвищує ризик, якщо кредитний портфель погіршиться. Навпаки, якщо коефіцієнт низький, то це вказує на те, що банк недостатньо використовує джерела фінансування у формуванні прибуткових активів і тим самим обмежує свій прибутковий потенціал.

Банк, який занадто перевантажений позиками, має високий коефіцієнт питомої ваги позик у загальних активах. Показник понад 65% вважається високим. Ліквідні банки мають нижчий рівень цього коефіцієнта, але більшу частку коштів в короткострокових коштах грошового ринку та в інвестиціях у цінні папери, які, у свою чергу, можуть легко конвертуватися в грошові кошти, які потім можуть бути видані у формі позик.

Якісна оцінка кредитного портфеля спрямована передусім на те, щоб максимально знизити ризик неповернення позики, що призведе до значних втрат для банків і може довести його до банкрутства.

Коефіцієнт покриття класифікованих позик розраховується як відношення зважених класифікованих позик до власного капіталу. Цей показник комплексно характеризує якість кредитного портфеля щодо ризику в сукупності з його захищеністю власним капіталом. Підвищення цього коефіцієнта в динаміці вважається негативним явищем та свідчить про підвищення ймовірності збитків у майбутньому.

Коефіцієнт питомої ваги зважених класифікованих позик розраховується як відношення зважених класифікованих позик до загальної суми позик. Зважені класифіковані позики розраховують шляхом множення суми кредитів певної групи ризику на відповідний коефіцієнт.

Коефіцієнт несплачених позик розраховується як відношення позик із простроченою виплатою процентів та основної суми до загального обсягу позик

Коефіцієнт вказує на ту частину позик у портфелі банку, виплати за якими були невчасно погашені, та на ті, які не були погашені в строк. Високий процент свідчить про погіршення кредитної діяльності банку. Значний приріст за аналізований період свідчить про можливі значні збитки в перспективі.

Коефіцієнт збитковості позик розраховується як відношення збитків за позиками, отриманими, за аналізований період до середнього залишку заборгованості за позиками, або до загального обсягу позики. Коефіцієнт визначає частину позик, які за певний період призвели до збитку. Зростання цього показника може свідчити про погіршення політики повернення допустимого рівня ризику.

Аналіз кредитних операцій слід проводити в напрямі оцінки ступеня захищеності від можливих втрат. Що гірші показники якості кредитів за кредитним ризиком, то більшою має бути міра їх захищеності.

Коефіцієнт забезпеченості позик розраховується шляхом співвідношення забезпечення кредитів (застава, гаранті, страхування і т. д.) і загальної суми позик.

Цей показник характеризує рівень захищеності банку від втрат за позиками шляхом використання зовнішніх чинників, таких як гарантії, застава майна, страхування, поручительство.

Коефіцієнт забезпечення збиткових кредитів розраховується як співвідношення кредитного забезпечення у збиткових позиках із чистими списаннями за аналізований період.

Цей коефіцієнт свідчить про міру захищеності банку від збитків за позиками з урахуванням тенденції збитковості кредитного портфеля, яка склалася.

Коефіцієнт захищеності позик - сумою створеного резерву розраховується як співвідношення резервів на покриття збитків за позиками загальної суми позик.

Коефіцієнт покриття збитків за позиками розраховується як відношення резервів на покриття збитків за позиками до збиткових позик.

Рівень повноти формування резерву розраховується як співвідношення фактично створеного резерву і розрахункової суми резерву, виходячи з кредитного ризику.

Коефіцієнт покриття позик власним капіталом розраховується шляхом співвідношення власних коштів банку і загальної суми позик. Цей показник відображає, яка частина кредитного портфеля фінансується за рахунок власного капіталу. Зростання коефіцієнта свідчить про те, що зростає захищеність кредитів власним капіталом.

Аналіз будь-яких операцій має завершуватись оцінкою їх ефективності, тобто аналізом їх дохідності та рентабельності. Як зазначалось вище, дохід від кредитної діяльності банку традиційно має найбільшу питому вагу в загальній структурі доходів банку.

Ефективність кредитної діяльності банку аналізується за допомогою системи таких показників:

- дохідність кредитних операцій;

$$K_{\text{дох.}} = \frac{\text{Дохід від кредит.операцій}}{\text{Серед.сума кред.вкладень за період}}, \quad (1.30)$$

Цей коефіцієнт є універсальним показником, що характеризує ефективність вкладень у кредитні операції і показує, скільки банк отримує доходів із кожної гривні, вкладеної саме в кредитні операції. Його застосування дозволяє зробити порівняльний аналіз ефективності різних видів банківських операцій (операцій із цінними паперами, з валютою, лізингові операції тощо) і дозволяє оптимізувати напрями використання банківських ресурсів, віддаючи перевагу найбільш дохідним видам діяльності. За ідеальної фінансової дисципліни позичальників, які виконують усі умови договорів і всі кредити та проценти за ними повертають повністю, цей коефіцієнт буде дорівнювати середньозваженій процентній ставці на кредити. Під час розрахунку чисельником цього коефіцієнта є фактична сума отриманого доходу за процентами на кредити. Для більш точного розрахунку вона може бути скоригована на суму втрат від списання безнадійних кредитів за аналізований період.

- дохідність активів за рахунок кредитних операцій;

$$K_{\text{дох. активів}} = \frac{\text{Дохід від кредит.операцій}}{\text{Середня сума активів}}, \quad (1.31)$$

Використання цього коефіцієнта менш поширене, ніж попереднього. Він характеризує внесок кредитних операцій у загальну дохідність активів. Різновидом цього показника може виступати коефіцієнт, у знаменнику якого замість загальних активів стоять тільки дохідні активи.

- питома вага доходів від надання кредитів у загальній сумі доходів;

$$\text{Чдох. кр.} = \frac{\text{Доходи від кредитних операцій}}{\text{Доходи банку, усього}}, \quad (1.32)$$

Цей коефіцієнт характеризує частку доходів, отриманих банком від надання кредитів, у загальних доходах банку від інших активів іх операцій. Аналізуючи його, доцільно порівняти значення цього показника зі значенням коефіцієнта кредитної активності. Якщо коефіцієнт питомої ваги кредитних доходів є вищим за коефіцієнт питомої ваги кредитів у дохідних активах, це свідчить про те, що ефективність кредитних операцій вища, ніж ефективність інших банківських операцій.

- рентабельність кредитних операцій;

Розраховується шляхом ділення прибутку від кредитних операцій на витрати, що пов'язані із залученням ресурсів та функціонуванням кредитного відділу.

$$P = \frac{\% \text{дохід від кредит.} - (\% \text{витрати} + \text{витрати кредит. відділу})}{\% \text{витрати} + \text{витрати кредит. відділу}}, \quad (1.33)$$

Він характеризує ефективність обраної політики в регулюванні співвідношення між ціною ресурсної бази та ціною розміщення ресурсів. Зростання цього коефіцієнта характеризує високу якість менеджменту в банку.

Одним із шляхів визначення ефективності роботи банку є оцінка рівня його прибутковості (рентабельності).

Двома найважливішими показниками аналізу прибутковості банку є показники:

- прибутковість активів (*ROA*)

$$ROA1 = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Середні загальні активи}} \times 100\%, \quad (1.34)$$

Цей показник можна використовувати як коефіцієнт для оцінки діяльності керівництва банку. Оптимальне значення показника має становити не менше ніж 1%.

Але у зв'язку з тим, що не всі активи приносять дохід, деякі банки у процесі аналізу прибутковості своєї діяльності деталізують показник прибутковості активів і розраховують прибутковість робочих активів:

$$ROA2 = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Робочі активи}} \times 100\%, \quad (1.35)$$

Порівняння показників $ROA1$ та $ROA2$ дає змогу виявити невикористані резерви підвищення дохідності активів шляхом поліпшення їхньої структури, більш ефективного їх використання. Порівняння цих коефіцієнтів дає уявлення про можливість зростання рентабельності шляхом скорочення активів, які не приносять доходу. Насамперед це стосується іммобілізованих власних коштів. Для банків, які використовують залучені кошти як кредитні ресурси, абсолютна рівність неможлива тому, що банки покликані обов'язкові резерви, тобто зберігати частину залучених коштів у найбільш ліквідній формі, яка не приносить доходу.

- прибутковість капіталу (ROE)

$$ROE1 = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Середній загальний капітал}} \times 100\%, \quad (1.36)$$

Оптимальне значення цього показника — не менше ніж 15%.

Співвідношення прибутку та власного капіталу є показником стабільності. Аналіз цього коефіцієнта дозволяє прогнозувати, наскільки стійким є рівень прибутковості банку. При аналізі цього коефіцієнта слід порівняти темпи зростання прибутку та власного капіталу.

На практиці деякі банки (а особливо їхні акціонери) цей показник прибутковості деталізують за допомогою коефіцієнта віддачі статутного капіталу:

$$ROE2 = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Статутний капітал}} \times 100\%, \quad (1.37)$$

Цей показник характеризує доцільність та ефективність вкладення акціонерами своїх коштів, ефективність віддачі статутного капіталу, а також спроможність банку розпоряджатися всіма його коштами. Для акціонерів і пайовиків

цього банку важливе значення має порівняння процента віддачі статутного капіталу з аналогічним показником інших банків для з'ясування сфер найбільш дохідного і вигідного розміщення своїх коштів.

Для оцінки ефективності видатків банку використовується показник рівня їх прибутковості:

$$\Pi = \frac{\text{Прибуток}}{\text{Витрати}} \times 100\%, \quad (1.38)$$

Аналогічно здійснюється аналіз інших показників прибутковості. Прибутковість (рентабельність) доходу розраховується так:

$$R = \frac{\text{Прибуток}}{\text{Доходи}} \times 100\%, \quad (1.39)$$

Оптимальне значення цього показника 7-8%. Він показує кількість грошових одиниць, які припадають на одну грошову одиницю доходу або частку прибутку в доході. Зменшення цього показника відбувається за зростання витрат. Цей коефіцієнт відображає здатність менеджменту банної витрати. Зростання показника свідчить про гармонізацію структури ресурсної бази.

Ефективність операційної діяльності банку можна оцінити за допомогою показника «чистий спред»:

$$\text{Чистий Спред} = \frac{\% \text{ отримані}}{\text{позики}} \times 100\% - \frac{\% \text{ сплачені}}{\text{підпроцентні зобов'язання}} \times 100\%, \quad (1.40)$$

За допомогою показника чистої процентної маржі можна проаналізувати здатність банку приносити прибуток у формі його доходу від процентної різниці як процент до загальних активів:

$$\text{Чиста \% маржа} = \frac{\text{доходи від \%} - \text{витрати на \%}}{\text{Середні загальні активи}} \times 100\%, \quad (1.41)$$

У світовій практиці для кожного показника є свої оптимальні значення (Додаток Б). Даних значень намагаються дотримуватися в усіх банківських установах, проте численні зовнішні та внутрішні чинники, маючи вагомий вплив на функціонування банку, стоять на перешкоді до досягнення установами бажаних показників.

1.3 Методичні підходи до оцінки фінансового стану банку

Для більш точної оцінки діяльності кількох банків використовують різні методи їх порівняльної оцінки. Під цим розуміють процес кількісного вимірювання чи оцінки, що дає змогу віднести певну виважену кількість чи вартість відносно критерію або стандарту до певного класу, розряду чи рангу. Як наслідок, проводиться групування банків у певній послідовності в міру спадання класифікаційної ознаки. Іншими словами, рейтинг — це визначення узагальнювальної оцінки фінансового стану банку за стандартизованою системою показників, що дає змогу розглядати всі банки під одним кутом.

Єдина система рейтингу дає змогу НБУ скласти загальне уявлення про стан та стабільність банківської системи. Така оцінка системного ризику дає змогу визначити пріоритети, а також методи нагляду та потребу в ресурсах для здійснення належного контролю за банківською системою.

Визначення рейтингу за системою CAMELS [27, с.195] — це стандартизований метод оцінки банків і його ефективності, сутність якого полягає у визначенні загального стану банку на основі єдиних критеріїв, що охоплюють усю діяльність банку. Така система допомагає визначити банки, фінансовий стан, операції або менеджмент яких мають недоліки, здатні призвести до банкрутства. Його достовірність залежить від кваліфікації та об'єктивності економістів банку, інспекторів нагляду, які здійснюють аналіз і дають оцінку банків на регулярній основі.

У рейтинговій системі використано п'ятибальну шкалу. Оцінка «1» є найвищою оцінкою рейтингової системи і відображає найменший рівень зауважень, тоді як оцінка «5» є найнижчою, найкритичнішою.

Банки, які отримали комплексний рейтинг «4» або «5», мають серйозні проблеми, потребують ретельного нагляду та спеціальних оздоровлюючих заходів. Якщо загальна платоспроможність банку під загрозою,)' такому разі потрібні негайні та спеціальні дії нагляду, не виключаючи можливості примусової реорганізації або ліквідації.

Банки, які отримали рейтинг «3», мають недоліки, і якщо ці недоліки не будуть виправлені за потрібний для цього період, вони можуть призвести до значних проблем, пов'язаних із платоспроможністю та ліквідністю. У такій ситуації НБУ з метою приведення діяльності банків у відповідність нормам і вимогам чинного законодавства та нормативних актів має вжити відповідних заходів впливу з наданням чітких вказівок керівництву банку щодо визначення та подолання проблем.

Банки, які мають зведений рейтинг «1» або «2», є надійними за всіма показниками. Банки вважаються стабільними, такими, що мають кваліфіковане керівництво і здатні протистояти більшості економічних спадів. Ступінь нагляду за такими банками потрібен мінімальний.

Система рейтингу банків в Україні має відображати характеристику банків за основними факторами їх діяльності.

Достатність капіталу є одним з ключових компонентів системи CAMELS [24, с. 36], оскільки за рахунок капіталу можливе покриття збитків, тобто капітал розглядають як основний засіб захисту коштів вкладників.

Якість активів основна складова рейтингової системи, оскільки, рівень ризику балансових активів є індикатором якості надходжень та можливості потенційних збитків у майбутньому.

Менеджмент — визначальний момент рейтингової системи, оскільки якість управління багато в чому визначає достатність і адекватність положень, механізмів та систем контролю щодо управління ризиком і, таким чином, уникнення збитків у майбутньому.

Надходження є одним із головних чинників, що впливають на фінансовий стан банку. Від рівня та якості доходів залежить здатність банку виплачувати дивіденди акціонерам та підтримувати достатній рівень власного капіталу.

Ліквідність є однією з ключових складових рейтингової системи, оскільки стан ліквідності банку відображає його здатність задовольняти передбачені і непередбачені потреби у фінансуванні. Будь-яке реальне чи уявне зниження рівня

ліквідності може негативно вплинути на довіру суспільства до банку, призвести до значного відпливу депозитів та вкладів.

Чутливість до ринкового ризику. Банки наражаються на ринковий ризик наслідок прийняття ними «неторговельних позицій», а також унаслідок їх торговельної діяльності. Незалежно від джерел а або характеру ризику керівництво повинно усвідомлювати, який вплив має ринковий ризик не лише на поточний, а й на майбутній стан банку, здійснювати управління ним в усіх основних напрямках діяльності банку, зокрема в залученні коштів, кредитуванні, інвестиційних, валютних та позабалансових операціях.

В основу рейтингової оцінки фінансового стану банку покладені якісні критерії діяльності банку, які характеризують надійність, стабільність банку (рис. 1.2).

Національний банк України, реалізуючи передбачену законодавством контрольно-наглядову функцію на основі постійного аналізу діяльності банків і за допомогою визначених економічних нормативів, контролює виконання ними своїх основних завдань, функцій та їх надійності.

Відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» з метою захисту інтересів клієнтів та забезпечення фінансової надійності банків Національний банк України визначив обов'язкові для всіх банків економічні нормативи.

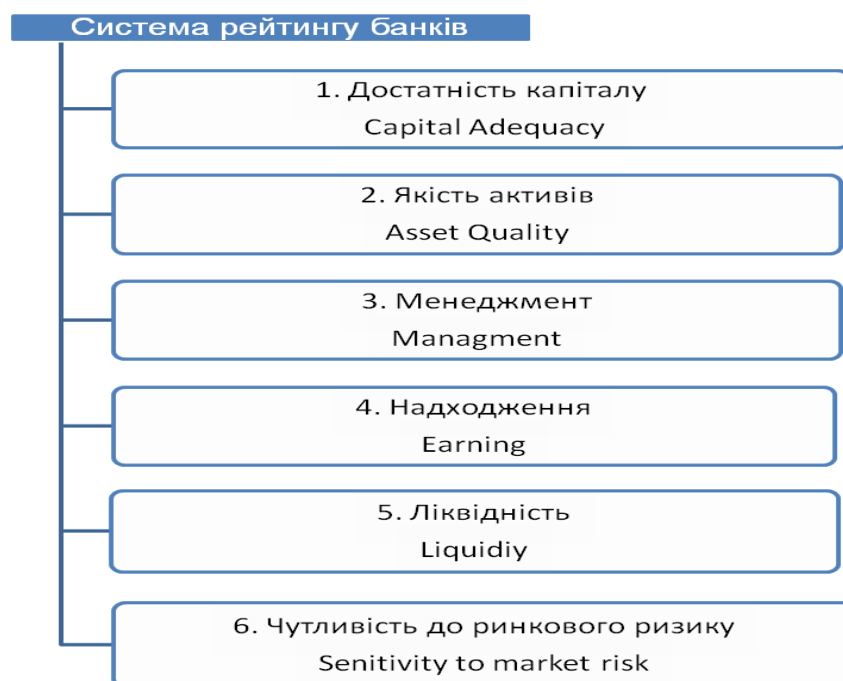

Рис.1.2. Основні групи факторів, що включені в рейтингову систему оцінки

діяльності банків CAMELS [26, с.101]

Усі економічні нормативи можна поділити на три великі групи:

- нормативи капіталу (Н1, Н2, Н3);
- нормативи ліквідності (Н4, Н5, Н6);
- нормативи ризику (Н7 — Н13-2).

Аналіз економічних нормативів здійснюється за такими напрямками:

- порівняння фактичних значень показників із нормативними;
- аналіз динаміки змін узятих показників;
- виявлення чинників, які вплинули на показники економічних нормативів, та кількісне визначення впливу цих чинників на розмір економічних нормативів;
- аналіз заходів, яких уживає банк для дотримання економічних нормативів;
- розроблення пропозицій щодо підвищення ліквідності, платоспроможності банку та зниження рівня ризикованості його діяльності.

Аналіз економічних нормативів здійснюється за допомогою методу групувань.

Деякі з показників CAMELS можуть бути визначені заочно, на основі документів, що надходять у центральний банк, інші ж вимагають наглядової перевірки на місці для з повної картини; таким чином, оцінка стану банку за допомогою даної системи може бути поточним процесом, хоча найкраще неї проводити наприкінці наглядової перевірки.

Кожен показник одержує номер від "1" (гарний) до "5" (незадовільно).

П'ять показників складаються й діляться на 5 для одержання зведеної оцінки.

Зведена оцінка дає банківському супервізору ясне подання про те, чи є банк у цілому "гарним", "задовільним", "достатнім", "критичним" або "незадовільним".

Рейтингова система CAMELS: 1 = Strong (Сильний); 2 = Satisfactory (Задовільний); 3 = Fair (Посередній); 4 = Marginal (Критичний); 5 = Unsatisfactory (Незадовільний).

Зведений рейтинг = 1 (1 - 1,4) →

Повністю здоровий банк у всіх відносинах;

Можна не міняти систему керування;

Стійкий стосовно зовнішніх економічних і фінансових потрясінь;

Немає необхідності у втручанні органів нагляду;

Зведений рейтинг = 2 (1.5 - 2.4) →

Практично повністю здоровий;

Можна не змінювати стиль керування;

Стабільний і може успішно переборювати коливання в діловому світі;

Втручання органів банківського нагляду обмежене й здійснюється лише в тім обсязі, що необхідний для виправлення виявлених недоліків.

Зведений рейтинг = 3 (2,5 - 3,4) →

Наявність фінансових, операційних або технічних, слабостей, що варіюють від припустимих рівнів до незадовільних;

Уразливий при несприятливих змінах економічної ситуації;

Може легко розоритися, якщо прийняті заходи щодо подолання слабостей виявляються неефективними;

Додаткове втручання органів банківського нагляду з метою усунення недоліків.

Зведений рейтинг = 4 (3,5 - 4,4) →

Серйозні фінансові проблеми;

Збереження нездорової ситуації при відсутності належної уваги фінансовим проблемам;

Без проведення коригувальних мір сформована ситуація може привести до підриву життєздатності в майбутньому;

Більша ймовірність руйнування;

Необхідні ретельний нагляд і контроль, а також конкретний план подолання виявлених недоліків.

Зведений рейтинг 5 (4,5 - 5) →

Величезна ймовірність руйнування найближчим часом ;

Виявлені з настільки небезпечні, що потрібна термінова підтримка з боку акціонерів або з інших фінансових джерел;

Без проведення коригувальних заходів найімовірніше буде ліквідований, об'єднаний з іншими або придбаний.

Найважливішим є те, що зведена оцінка є важливим показником ступеня необхідного втручання, що повинне бути почате стосовно банку з боку контролюючих органів.

Цією методикою передбачено глибоке всебічне дослідження стану банку, а тому такий аналіз може провести лише Національний банк під час комплексної інспекційної перевірки, яка дає змогу повною мірою визначити, як керівництво банку ставиться до ризиків і як здійснює управління ними. Проте недоліком є те, що Національний банк не розголошує інформацію про результати рейтингової оцінки за системою CAMELS, оскільки цим може викликати непотрібний ажіотаж серед клієнтів тих банків, які на певний момент матимуть відносно поганий рейтинг.

Сьогодні, крім рейтингової оцінки за показниками CAMELS, виділяється кілька самостійних рейтингових методик. В їх побудові застосовують, як правило, мішані, адитивно-мультиплікативні аналітичні моделі.

Принципово новий підхід до рейтингової оцінки банків запропонувала представницька група українських банківських експертів. Оскільки ця методика ще не одержала власної назви, умовно називатимемо її вітчизняною. Згідно з нею надійність банку визначається з урахуванням таких показників:

- к1 - рівень проблемних кредитів;
- к2 - коефіцієнт миттєвої ліквідності;
- к3 - рівень лівереджу;
- к4 - коефіцієнт відкритої валютної позиції.

До складу рейтингової оцінки фахівцями введено ще низку параметрів:

- проблемні кредити (ПК);
- загальні активи (ЗА);
- відкриту валютну позицію банку (ВП).

Проте загальну кількість показників у методиці зведено до мінімуму. За результатами емпіричних досліджень для них встановлено такі ваги: k_1 - 34.5%, k_2 - 27%, ДЗ - 22.4%, k_4 - 16,1%. За вітчизняною методикою найважливішим показником є рівень проблемних кредитів. Шляхом експериментальних досліджень встановлено, що проблемними кредитами слід вважати 100% простроченої і 45.8% пролонгованої заборгованості за позичками. Відносно менше значення у методиці надається коефіцієнту відкритої валютної позиції, оскільки її пильно контролює держава. Щоб надати показникам характеру порівнюваних одиниць виміру, автори запропонували їх нормувати.

Аналіз ґрунтується на зіставленні показників кожного банку із середніми значеннями показників досліджуваних сукупностей банківських установ. Після нормування і перемножування одержаних значень на відповідну питому вагу добутки підсумовуються в Інтегральний рейтинговий індекс.

Середні значення показників банків індикативної групи досліджуються в динаміці і слугують базою порівняння.

Результатом є віднесення банків до таких груп:

- 1) група лідерів - показник надійності більший від 0, рентабельність перевищує середню;
- 2) група надійних банків - показник надійності більший від 0, рентабельність - нижча від середньої;
- 3) група прибутково-орієнтованих банків - показник надійності менший від 0, рентабельність - перевищує середню;
- 4) група ризику - показник надійності менший від 0, рентабельність - нижча від середньої.

Очевидною перевагою вітчизняної методики є механізм обчислення показника миттєвої ліквідності. До речі, такий підхід передбачено й Інструкцією НБУ "Про порядок регулювання та аналіз діяльності комерційних банків". Різниця лише в тому, що інструкцією передбачено розрахунок середніх значень і їх середньолінійних відхилень не лише для показників ліквідності, а й для деяких інших, зокрема для коефіцієнта достатності капіталу.

Механізми обчислення показників, покладені в основу методики розрахунку рейтингу надійності банків, розробленої вітчизняними експертами, безумовно, заслуговують високої оцінки. Щоправда, з огляду на насиченість: значущість складових компонентів рейтингу пріоритет усе ж слід надати моделі Кромонава.

Одним із широко уніфікованих рейтингів є система оцінок, що була запропонована групою російських дослідників під керівництвом В.С. Кромонава. Вона ґрунтується на застосуванні індексного методу і найповніше відображає фінансово-економічні аспекти діяльності банківських установ. За методикою Кромонава рейтингова оцінка діяльності банків складається поетапно.

1) На основі даних балансу банку визначаються його абсолютні параметри:

параметри капіталу;

параметри зобов'язань;

параметри активів.

2) Шляхом співвідношення зазначених параметрів обчислюються параметричні коефіцієнти. (Додаток В)

Окрім цих коефіцієнтів, В.С. Кромоновим були введені наступні обмеження:

- не розглядалися банки з власним капіталом, що менше 5 млрд. руб. і які мали зобов'язання до вимоги на цю ж суму;

- банк повинен був існувати не менше ніж п'ять років, що визначається за формулою: логарифм з основи 1,7 від віку банківської системи України мінус 0,6;

- «Фільтр Кромонава» — співвідношення власного капіталу і його позитивної частини, яке повинно бути більшим ніж задане число (зараз застосовується «фільтр» 0,1);

- співвідношення власного капіталу і сумарних зобов'язань повинно бути не більшим за одиницю.

3) Розраховується поточний індекс надійності, для чого отримані коефіцієнти нормуються евристичним методом, перемножуються на емпіричну вагу і підсумовуються. Евристичний спосіб нормування полягає в тому, що коефіцієнти всіх банків діляться на відповідні коефіцієнти, так би мовити, ідеального банку, який підтримує на оптимальному рівні співвідношення між надійністю та прибуткові-

стю. Згідно з методикою "оптимально надійним" вважається банк, який має такі значення показників: $k_1 = 1$, $k_2 = 1$, $k_3 = 3$, $k_4 = 1$, $k_5 = 1$, $k_6 = 3$.

Інакше кажучи, цей банк повинен:

- вкладати в робочі активи кошти в обсязі, що дорівнює власному капіталу;
- тримати у ліквідній формі кошти в обсязі зобов'язань до запитання;
- мати зобов'язань утричі більше, ніж ризикових (робочих) активів;
- тримати у ліквідній формі та у вигляді капітальних вкладень кошти в обсязі сумарних зобов'язань;
- мати капітальні активи в обсязі власного капіталу;
- мати власний капітал, який утричі перевищує статутний фонд.

Вирахування підсумкового балу надійності банку здійснюється за такою формулою:

$$N=45*K_1:1 + 20*K_2:1 + 10*K_3:3 + 15*K_4:1 + 5*K_5:1 + 5*K_6:3, \quad (1.42)$$

Якщо отримане значення вище ніж 40-50 балів, у такому разі банк вважають достатньо надійним, якщо нижче ніж 25-30 балів, то надійність банку є сумнівною.

4) На підставі кількісних значень параметрів і коефіцієнтів та з огляду на деякі інші критерії окремі банки вилучаються з рангу як такі, що не є повноцінними кредитно-банківськими установами. Остаточо банки ранжуються у рейтинговому списку у порядку зменшення значень їх рейтингових індексів.

5) Розраховується синтетичний індекс надійності, який дає змогу вирівняти спричинені випадковими подіями коливання поточного індексу: відхилення від середнього задає інтервал значень, у якому перебуває досліджувана величина. Отже, різницею між середнім значенням та розміром його середньоквадратичного відхилення є гранична величина, відносно якої показник того чи іншого банку, який залишився у списку, навряд чи може бути меншим.

Але, методиці Кромонава притаманні певні недоліки. Параметр ризикових активів навряд чи можна ототожнювати з параметром працюючих активів, адже до останніх належать і деякі ліквідні активи.

Встановлені методикою Кромонава еталонні значення коефіцієнтів k_1 , k_3 , k_4 викликають сумнів. Так, генеральний коефіцієнт надійності k_1 , який дорівнює 1, означає, що ризикові активи банку повинні дорівнювати розміру власного капіталу. Однак на практиці платні пасиви у кілька раз перевищують власні кошти банку. Якби банк оперував робочими активами, що приносять прибуток, в обсязі власного капіталу, то дуже швидко став би збитковим, оскільки не зміг би відшкодувати собівартість залучених коштів. Сумнівним є і розмір коефіцієнта k_3 , що стимулює банки вкладати в робочі активи лише третину від сумарних зобов'язань, а не всі залучені кошти (за вирахуванням обов'язкових та інших резервів).

Окремо взятий генеральний коефіцієнт ліквідності k_4 стимулює банки займатися капіталізацією своїх активів. Але банківська практика свідчить, що нарощування обсягу капітальних вкладень обертається серйозними проблемами, пов'язаними з ліквідністю. Із погіршенням ліквідності нерухомість та інші власні основні засоби банку не в змозі забезпечити його зобов'язань. Зате в інтегральному показнику надійності Кромонава цілком адекватно враховується значущість зазначених коефіцієнтів. Зокрема, велика питома вага коефіцієнтів k_1 і k_2 у разі суттєвого зростання капітальних вкладень цілком компенсує поліпшення показника k_4 за рахунок капіталізації активів і зумовлює необхідність збільшення суми ліквідних активів банку, що цілком обґрунтовано.

Наведемо ще одну методику рейтингової оцінки надійності банку, запропоновану О. Б. Ширінською і впроваджену в практику вироблення лімітної політики «Кредитімпекс Банку». Зміст лімітної політики полягає в тому, що жоден банк не почне працювати зі своїм банком-контрагентом, доки не прорахує на нього ліміт. Ліміт показує, наскільки банк довіряє своєму партнерові, наскільки він готовий ризикувати і розміщувати в нього свої активи, Що більше лімітів банк отримує на себе від своїх банків-колег, то вищою вважається надійність і сталість його фінансового становища.

Алгоритм цієї методики передбачає визначення 12-ти основних параметрів балансу кожного банку. Обчислюються п'ять видів диференційованих коефіцієн-

тів, що характеризують структуру активів і пасивів банку-контрагента, рівень його ліквідності, надійності та рентабельності (Додаток Д). Далі визначається синтетичний коефіцієнт через систему зважених часткових коефіцієнтів за такою формулою:

$$Кузагальн. = K_n * 0,10 + K_l * 0,40 + K_p * 0,15 + K_{ка} * 0,20 + K_{рб} * 0,15, \quad (1.43)$$

Як зазначалося вище, недоліком подібних методик є суб'єктивне встановлення вагомості окремих показників, яке суттєво залежить від мети аналізу та користувачів інформації.

Ця методика враховує позитивні напрацювання відомих рейтингів. Вона адекватно віддзеркалює стан будь-якого банку і дозволяє вирахувати оптимальні ліміти на депозитні операції. Інформаційною базою для розрахунку лімітів є балансові дані контрагентів, економічні нормативи, розшифровки окремих балансових показників.

Дана методика, як і у В.С. Кромонава, передбачає систему відсіювання банків. Основний параметр, за яким банк зразу ж попадає до категорії ненадійних, — це питома вага прострочених кредитів у «кредитному портфелі». Якщо дане співвідношення перевищує 3% і банк-пошукувач на лінію не має на балансі адекватного страхового резерву, то такий банк автоматично виключається із числа претендентів на лінію. Окрім того, якщо залучені міжбанківські кредити перевищують розміщені на 50% і більше, то коефіцієнт якості активів множиться на 25%.

Дещо складнішою методикою є рейтинг кредитоздатності банків, запропонований фахівцями російського «Оргбанку» [29, с.17]. У повному обсязі ця методика практично не була опублікованою, а в окремих публікаціях були викладені тільки основні принципи побудови цього рейтингу.

Структура рейтингу кредитоздатності була розроблена на основі аналогів, що використовуються у світовій практиці провідними інформаційно-аналітичними фірмами та рейтинговими агентствами. Специфіка цієї методики полягає у тому,

що поряд з економічним аналізом враховується низка інших факторів, серед них можна виділити такі:

- Загальні питання з діяльності банку: засновники, статутний фонд, валюта банку, ліцензії, коррахунки та інше.
- Конкретні дані про роботу банку: історія створення, наявність філій, імідж, інвестиційна діяльність, фінансування капітальних вкладень, лізинг, факторинг.
- Розрахунок аналітичних фінансових показників: ліквідності, достатності капіталу, прибутковості та інших. Всього у процесі аналізу враховується біля 100 показників.

Методика Оргбанку включає три основних етапи.

Перший етап — формальний. Передбачає безпосередньо перевірку виконання банками вимог обмежувальних критеріїв, що встановлені для кожної групи банків. Перша ознака обмеження — валюта балансу, друга — величина капіталу, третя — рівень рентабельності. Наступні вагомі критерії — частка запозичених коштів у валюті балансу, коефіцієнт термінової ліквідності. Окрім того, на цьому етапі проводиться первинний відбір банків за строками діяльності і приймаються до уваги загальні обмеження за кількістю банків у групі.

Другий етап — розрахунковий. Він визначає кількісну характеристику рейтингового індексу, який вираховується за визначеним набором нормативних параметрів. Усі аналітичні параметри можна умовно розділити на шість напрямів. Це результативний фінансовий показник (вираховується на основі балансових даних і розшифровок до них, дозволяє оцінити структуру і використання залучених коштів, достатність капіталу, міру залежності балансу від запозичених коштів, коефіцієнти достатності резервів, ліквідності і т.п.); показник динаміки управління фондами банку (проводиться облік і аналіз фінансових потоків з точки зору їх періодичності і значущості для фінансового стану); професійність банку (враховується рівень кваліфікації кадрів, та особисті дані); структура банку (кількість філій, число працівників); історія банку і його імідж.

Третій етап — експертний. Тут визначається експертний показник кредитоздатності на основі усіх отриманих показників та інсайдерської інформації, що

була опублікована чи отримана з інших джерел. У підсумку згідно встановленої класифікації банку присвоюється певна категорія.

Розроблена Оргбанком методика змінюється відповідно до ситуації, яка переважає на фінансовому ринку. У методиці відображаються політичні, кон'юнктурні та інші зміни. При цьому спеціалісти Оргбанку схильні скоріше недооцінювати, ніж переоцінювати фінансовий стан банку. Вони рідко поспішають перевести банк із однієї категорії в іншу, а тим більше, якщо банк відчуває тимчасові труднощі з фінансами.

Макет рейтингу кредитоздатності банку

Вища категорія кредитоздатності, LA

LA3 — найвища

LA2 — досить висока

Середня категорія надійності, LB

LB3 — хороша

LB2 — вище середньої

LB1 — середня

Низька категорія кредитоздатності, LC'

LC3 — невизначена

LC2 — низька

LC1 — дуже низька

Некредитоздатна категорія, LD

LD2 — неплатоспроможність

LD1 — банк з відкликаною ліцензією

Звично публікуються відомості по шести групах банків, що розділені у дві категорії (LA, LB), але аналіз проводиться по 12-ти групах чотирьох категорій банків. Склад учасників друкованої частини рейтингу, як правило, часто змінюється.

Категорії банків LC і LD у пресі не публікуються.

Методика рейтингу надійності банків російського інформаційного центру «Рейтинг» має деякі особливості [36, с. 13]. Вона включає формальні (обчислені

на основі балансових і позабалансових показників, їх співвідношень) і неформальні вимірники (кредитна історія, засновники, професійність працівників та ін.).

Для кожного банку визначається свій показник надійності, що розраховується як сума низки деяких інших показників. Вони приймаються до калькулювання з ваговими коефіцієнтами, що визначають міру впливу даного показника на надійність банку. Підсумкова формула показника надійності має наступний вигляд:

$$ПН=П1К1+П2К2+...+ПnКn, \quad (1.44)$$

Показники П1-П20 визначаються за даними балансу банку, П21-П29 — за стандартними нормативами, П30 — це частка державних структур у статному фонді, П31 — час діяльності банку, П32— кількість філій, П33-41— визначаються на основі експертних оцінок за десятибальною шкалою (враховується репутація банку, оцінка незалежних експертів, наявність конфліктних і кримінальних ситуацій, рівень розвитку валютного бізнесу, відгуки про банки у засобах масової інформації, рекламна діяльність, технічна оснащеність).

Після обрахунку показника надійності банки упорядковуються за його величиною. Диференціація у групі проводиться за наступними ознаками обмеження:

- За кількістю банків у групі. Група А3 — до 15 банків, А2 — до 40, А 1 — до 100. Група В3 — до 300 банків, В2 — до 700, В1 — більше 700. Групи С3-С1 не обмежуються.
- За часом діяльності: групи А3 — не менше 5 років, А2 — не менше 3-х, А1 — не менше 2-х, група В3 — не менше 1-го року.
- За величиною статутного фонду.
- За величиною балансу.

Окрім рейтингу надійності, ІЦ «Рейтинг» складає «Список найбільших банків Росії» [40, с. 33]. Класифікація банків проводиться за чотирма параметрами: розмір власного капіталу, активів, депозитів і прибутку. Номер позиції за рангом із чотирьох ознак складає відповідну кількість балів, що присвоюються банку. Сума цих балів і визначає позицію банку в кінцевому списку.

Таблиця 1.1

Макет рейтингу надійності банку, [32, с. 44]

Найвища категорія надійності, А
А3 — найвища
А2 — дуже висока
А1 — висока
Середня категорія надійності, В
В3 — достатньо висока
В2 — середня
В1 — задовільно стала
Незадовільна категорія надійності, С
С3 — достатньо невизначена
С2 — невизначена
С1 — найбільше невизначена

Рейтинг сталості Аналітичного центру фінансової інформації є теж цікавим з точки зору використання міжнародного досвіду. При складанні цього рейтингу акцентують увагу на сталості банку.

В процесі аналізу оцінюється сталість банку до різного роду коливань: економічних, політичних, психологічних, екологічних, ситуаційних та ін. На думку розробників, ця методика тісно пов'язана з російською специфікою розвитку комерційних банків.

За цією методикою на першому етапі банки за кількісними показниками діяльності розділяються у розмірні класи «SC» (size class). Величина класу розраховується як сума позиції банку у трьох списках, що складені у порядку спадання суми: підсумку балансу, власного капіталу і прибутку. Позиція банку в робочому списку визначається спаданням загальної суми балів.

Після цього банки робочого списку розподіляються на чотири групи: «SC1» — 100 банків, «SC2» — 100 банків, «SC3» — 200 банків і «SC4» — усі інші (до цього класу можуть бути включені банки різної величини, які з тих чи інших об'єктивних причин не були враховані при проведенні аналізу). Тоді для кожного класу вираховується коефіцієнт фінансової сталості банку — FFS (factor financial stability) — головний показник методики, згідно з яким будується кінцевий список банків.

У залежності від значення показника FFS банки серед порівняно рівних за величиною групуються у чотири класи сталості. При цьому приймається наступна система позначень:

- Високий клас «Н» (high class): +++
- Середній клас «М» (middle class): ++
- Допустимий клас «Р» (possible class): +
- Інший клас «D» (different class): для друку.

Підсумковий показник стабільності банку FFS вираховується як сума десяти факторів, пронумерованих ваговими коефіцієнтами. У свою чергу, кожен із десяти показників являє собою взаємопов'язану систему факторів впливу, для оцінки яких створена спеціальна комп'ютерна програма.

Першими показниками є «Фінансовий FQ» і «Інструментальний IQ» коефіцієнт, за якими по даних балансу оцінюється, наскільки дана фінансова структура займається саме банківською справою, які співвідношення фінансових фондів, структура активів і пасивів, як вирішуються проблеми ліквідності, наскільки вдалі фінансовий менеджмент і маркетинг.

Існуючі недоліки у фінансовому законодавстві, недосконалість бухгалтерського обліку, а також не сформовані правила і культура поведінки банків на ринку не дозволяють у повному обсязі довіряти фінансовій звітності банків. Тому в основу рейтингу сталості банків закладені такі показники, як «Ступінь достовірності балансу TBQ» і «Коефіцієнт аудиту AQ».

Крім того, в методиці широко використовуються експертні оцінки, які дають змогу з допомогою математичного апарату наблизити їх до кінцевих вирахувань. З цією метою запроваджено «Експертний коефіцієнт SEQ». Комісія незалежних експертів здатна дати компетентну характеристику. Фахівцями розроблена система формалізації таких оцінок.

Стан банку явище не статичне, а динамічне, оскільки в середині та зовні проходить постійний рух. Так, з'являються нові сегменти ринку, падає доходність фінансових інструментів, змінюються курси валют, біржові індекси цінних паперів, процентні ставки і т.п. Цю ситуацію уловлює «Динамічний коефіцієнт DQ».

Сталими до кон'юнктурних коливань можуть бути банки, які знайшли свій шлях виживання і успіху. Відповідно напрямком розвитку банку визначає зміна асортименту банківських послуг. Для такої оцінки використовується спеціальний «Сервісний коефіцієнт SQ».

У 1995 р. в Україні була запропонована кандидатом технічних наук О. Гуревичем дещо відмінна від вище викладених методика рейтингової оцінки банків. Її автор, правда, скористався критеріями оцінки параметрів рейтингу, що була розроблена групою В. Кромонава, але намагався звести до мінімуму суб'єктивність впливу процедури нормування і експертного опитування. Він запропонував універсальний метод побудови інтегральних рейтингових оцінок різних категорій фінансових інститутів на базі однієї відомої психофізичної шкали, що визначає зв'язок між фізичними (фінансовими) і психологічними параметрами. З її допомогою натуральні значення будь-яких диференціальних показників переводяться у безрозмірну шкалу важливості чи переваги у діагоналі від 0 до 1, яка розбита на 5 піддіапазонів: дуже погано, погано, задовільно, добре, дуже добре.

Після того, як первинні показники перетворені за даною шкалою у психофізичні відгуки, інтегральна рейтингова оцінка вираховується з допомогою так званої узагальненої функції важливості Арінгтона як середня геометрична часткових функцій. Опісля отриманий результат можна знову ідентифікувати за тою ж шкалою бажаності, тобто фінансові інститути можуть бути розбиті на 5 якісних груп: дуже погані, погані, задовільні, хороші, дуже хороші.

Однією із специфічних якостей узагальненої функції важливості є її чутливість до малих значень часткових відгуків. Це означає: якщо один із первинних показників має малу величину, тобто знаходиться у піддіапазонах «погано» чи «дуже погано», то якими б хорошими не були інші показники, узагальнена рейтингова оцінка даної установи буде порівняно низькою. А ця властивість якраз і відповідає сформульованим критеріям відбору диференційованих показників — вони повинні бути підібрані таким чином, щоб їх кількість була мінімальною, а значимість максимальною для конкретного контингенту учасників фінансового ринку.

Киянин кандидат фізико-математичних наук О.Шматов запропонував методику диференційованої оцінки банків [44, с. 29-31]. Він запропонував використовувати кілька рейтингових оцінок для різних користувачів інформації: для керівництва і персоналу банку, акціонерів, клієнтів, інших банків. Враховуючи, що інтереси можуть бути короткочасні та тривалі, він розділив рейтингові оцінки на моментальні та прогнозні.

Суть методики у тому, що спочатку будується модель «ідеального» банку на основі повноцінного набору найбільш інформативних коефіцієнтів, які адекватно характеризують банк. (Додаток Е)

Далі наведені коефіцієнти «фільтруються» з допомогою функції якості, яка дає змогу провести їх нормування і зменшити вплив коефіцієнтів при їх великих значеннях та формалізувати відсікання при допорогових значеннях, або зняти відсікання при нульових значеннях певного не критичного коефіцієнта.

Проте абсолютно точного прогнозу підготувати практично неможливо. Тут теж мають місце серйозні прорахунки.

Прийнято вважати, що найбільш доцільно судити про будь-якого суб'єкта фінансового ринку за комплексом узагальнених оцінок, обчислених не тільки за різними методиками, але і з різним набором первинних показників, що залежать від користувачів інформації даного рейтингу.

Описані рейтингові системи не є вичерпними. З появою нових інформаційних фірм з'являються й нові рейтингові системи оцінки. Їх перевага виключно в орієнтації на оцінку діяльності кредитно-фінансових установ під певним, дещо новим, кутом зору відповідно до запитів конкретних споживачів такої інформації.

Висновки до розділу 1

Визначення оцінки кожного окремого комерційного банку, його стабільності, надійності в порівнянні з іншими банками дуже важливо для вкладників, інвесторів та й самої банківської установи.

Саме тому на регулярній основі проводяться розрахунки та аналіз як нормативних, так і оціночних фінансових показників діяльності банку.

Не можна також залишити поза увагою оціночні показники достатності капіталу, ефективність використання капіталу (прибутковість капіталу, розмір кредитних вкладень на 1 грн. капіталу, розмір прибутку на одну акцію/акціонера, приріст капіталу), рівень покриття активів, частка зобов'язань у валюті балансу, кількість кредитів отриманих/наданих, ефективність використання платних пасивів/зобов'язань. Дуже важливо врахувати витрати на залучення капіталу (вартість залучених ресурсів), вагу кредитів наданих/отриманих у загальних активах банку, коефіцієнти покриття та забезпеченості позик, дохідність кредитних операцій. двома найважливішими показниками аналізу прибутковості банку є показники: прибутковості активів (ROA) та прибутковість капіталу (ROE).

Ефективність операційної діяльності банку можна оцінити за допомогою показника «чистий спред». А за допомогою показника чистої процентної маржі

можна проаналізувати здатність банку приносити прибуток у формі його доходу від процентної різниці як процент до загальних активів.

На основі фінансових показників було розроблено багато різних типів зведеної оцінки діяльності банків, на основі яких проводиться аналіз надійності та ефективності роботи банків.

Існують також й інші стандартизовані методи оцінки банків та їх ефективності, сутність яких полягає у визначенні загального стану банку на основі єдиних критеріїв, що охоплюють усю діяльність банку. Проте такі рейтингові системи не були ще повністю апробовані на практиці, тому вони і не можуть бути прийняті в розрахунок банками.

РОЗДІЛ II

ДОСЛІДЖЕННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ» ШЛЯХОМ МОНІТОРИНГУ ПОКАЗНИКІВ ЙОГО ДІЯЛЬНОСТІ

2.1 Аналіз фінансових показників діяльності банків України

Протягом останніх років Україна пережила фінансову кризу, що не могло не відзначитись на становищі банківського сектору, а, чесно кажучи, саме банки та інші фінансові структури найбільше й постраждали.

Обсяг кредитування економіки постійно зростав: у 2017 році порівняно з 2016-м у 2,2 разу, у 2018-му порівняно з 2017-м — у 2,3 разу, у 2019-му — в 1,6 разу. Відбулася якісна зміна: якщо 2004 року кредити були в п'ятнадцятеро менші, ніж доходи населення, то 2019-го позички приватним особам перевищили загальний обсяг доходів українців. Відповідно і доходи банків росли. Загалом за останні 3,5 року кредитування збільшилося з 18 до 273 млрд. грн., і баланс економіки було зруйновано [37, с. 23].

Саме це й було першопричиною наростання кризи, в результаті чого як державні органи, так і банки докорінно переглянули свою політику та мінімальний рівень нормативних показників, яких необхідно притримуватись, щоб у майбутньому уникнути подібних неприємностей.

Ситуацію банківського сектору України за останні роки найкраще віддзеркалюють наступні фінансові показники (табл. 2.1 – 2.8).

Як видно з показників, бажання банків збільшувати власні прибутки змушувало їх залучати більше коштів, як від інвесторів, так і в якості депозитів від населення та суб'єктів господарювання. Також все більше зростала сума банківського субординованого боргу. Проте, з однієї сторони, в результаті кризи приватні особи почали забирати свої вклади з банківських установ, а з іншої постала необхідність ретельніше вибирати осіб, яким можуть бути надані кредитні кошти, адже як ми бачимо з динаміки частка проблемних та прострочених кредитів постійно зростає – з 2,85% у 2017 році до 9% у 2020 р. (розраховано за даними НБУ, а неофіційний рівень проблемних кредитів – 25-30%).

Таблиця 2.1.1

*Динаміка основних показників банківського сектору України
за період 2017-2020 р. р.*

Показники	2017	2018	2019	2020
Чисті активи (скориговані на резерви за активними операціями), тис. грн.	213878	340179	599396	926086
Кредити надані, тис. грн.	156385	269688	485507	792384
Проблемні кредити (прострочені та сумнівні), тис. грн.	4456	6357	18015	69935
Резерви під активні операції банків, тис. грн.	9370	13289	20188	48409
Виконання формування резерву, %	100.05	100.1	100.04	100.1
Зобов'язання банків, тис. грн.	188427	297613	529818	806823
Доходи/Витрати (CIR), %	65.5	63.8	58.1	58.3

Банківські активи продовжували зростати протягом 2017-2019 років за рахунок надання кредитів (кредитні операції складають 74,6% загальних активів) та необхідності створення більших резервів на відшкодування можливих втрат за кредитними операціями (у кінці 2019 року чисті активи банківської системи зросли на 55% і становили 927,2 млрд. грн. (92 млрд. євро), але вже 01.01.2021 вони скоротилися у порівнянні з 01.01.2020 р. – на 4,94%. За станом на 01.01.2021 чи-

сті активи банків становили 890,7 млрд. грн., загальні активи – 1001,9 млрд. грн. [43, с.23]

Зниження обсягу активів на початок 2021 р. частково пов'язане з формуванням додаткових резервів під вже видані погані кредити (такі активи визнаються проблемними і не враховуються на балансі), а також практично повним припиненням банківського кредитування — як населення і компаній, так і банків-конкурентів.

Зі зростанням необхідності у збільшенні резервів під активні операції банків, сума таких резервів збільшилася на 52% у 2019 році (в порівнянні з 2018 р.) та аж на 139,8% у 2020 р. відносно 2019 р. Також, як ми бачимо, усі банки сформували більше ніж 100% необхідних резервів, що вказує на їх бажанні мінімізувати свої втрати при настанні ризикової ситуації.

Зобов'язання банківського сектору також зросли досить помітно – на 78,02% в 2019 р. та аж на 171,09% в 2020 у порівнянні з 2018 роком, що пов'язано з отриманням банком кредитів від інших фінансових установ та організацій.

Проте, в будь-якому випадку, витрати банків продовжують становити приблизно 60% їх доходів, і цей показник має тенденцію до зниження: з 63,8% у 2018 р. до 58,3% в 2020 р.

Було також переглянуто: норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента, який не міг становити більше 25%, та фактично був на рівні 21,95% у 2020 р., що на 0,25% менше, ніж у 2019 р. та на 0,31% ніж у 2018 р.; норматив великих кредитних ризиків також знаходиться в рамках допустимого, проте в 2020 р. зріс на 18,29% у порівнянні з 2019 р.; норматив максимального розміру кредитів, гарантій, поручительств, наданих одному інсайдеру (не більше 5%), який зменшився на 0,73% і становив 1,25% (2020 р.), при цьому в 2018 році він становив 2,01%; норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих усім інсайдерам, що був лише 4,43 (2020 р.) з дозволених 30%, зменшившись на 2,21% у порівнянні з 2018 р. (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Динаміка показників кредитних ризиків банківського сектору України

за період 2017-2020 р. р.

Показники	Норматив	2017	2018	2019	2020
Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента, %	не більше 25	22.58	22.26	22.20	21.95
Норматив великих кредитних ризиків, %	не більше 800	199.20	180.05	157.22	175.51
Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру, %	не більше 5	1.94	2.01	1.98	1.25
Норматив мак. сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств. наданих інсайдерам, %	не більше 30	7.18	6.22	6.58	4.43

Крім цього Правління НБУ встановило мінімальний розмір регулятивного капіталу банків на 2020 рік еквівалентний 10 млн. євро, що змусило банки збільшити свій регулятивний капітал на 58,7% у порівнянні з 2019 роком та на 75,5% у порівнянні з 2017 р. (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Динаміка показників регулятивного капіталу банківського сектору України за період 2017-2020 р. р.

Показники	Норматив	2017	2018	2019	2020
Регулятивний капітал, тис. грн.		26373	41148	72265	123066
Норматив мінімального розміру регулятивного капіталу, тис. грн.	10 млн. євро	31129784.33	53052252.42	86596998.00	127165383.67
Норматив адекватності регулятивного капіталу, %	не менше 10	14.47	14.11	13.53	15,35
Норматив адекватності основного капіталу, %	не менше 4	9.50	9.15	9.53	13.13

Збільшення регулятивного капіталу посприяло підвищенню фактичного рівня показника адекватності регулятивного капіталу на 1,82% в 2020 у порівнянні з 2018 р. Як наслідок, коефіцієнт адекватності капіталу підвищився з 13,9% станом на кінець 2018 року до 14% станом на кінець грудня 2019 року.

Основний капітал банків також зріс, що було першопричиною збільшення показника адекватності основного капіталу на 3,6% в 2020 р. у порівнянні з 2019р. та на 3,98, порівнюючи з 2018 роком.

Власний капітал банків також збільшився в 2020 р., і становив на 71,4% більше значення попереднього року та на 180% більше ніж у 2018 р. (табл. 2.4).

Рентабельність активів, так само як і рентабельність капіталу, починаючи з 2018 року поступово зменшується, що вказує на зменшення чистого прибутку банку.

Таблиця 2.4

Динаміка показників рентабельності банківського сектору України за період 2017-2020 р. р.

Показники	2017	2018	2019	2020
Власний капітал, тис. грн.	25451	42566	69578	119263
Рентабельність активів, %	1.31	1.61	1.50	1.03
Рентабельність капіталу, %	10.39	13.52	12.67	8.51
Чиста процентна маржа, %	4.90	5.30	5.03	5.03
Чистий спред, %	5.78	5.76	5.31	5.18

Прибутки банків продовжували зменшуватись, включаючи чистий спред (чистий спред = $\frac{\text{проценти отримані}}{\text{позики}} * 100\%$) -- ($\frac{\text{проценти сплачені}}{\text{підпроцентні депозити}} * 100\%$), який зменшився на 0,12% у порівнянні 2020 з 2019 роком, та аж на 0,6% у порівнянні 2020 з 2017 р. та показник чистої маржі (чиста процентна маржа (%) = $\frac{\text{доходи від процентів} - \text{витрати на проценти}}{\text{загальні активи}} * 100\%$), що втратив 0,27% за останній 2020 рік.

Тенденцію зміни доходів та витрат банків ми можемо простежити з наступної таблиці (табл. 2.5):

Таблиця 2.5

Динаміка доходів та витрат банківського сектору України за 01.01.2019-01.01.2021 р. р.

Показники	01.01.2019		01.01.2020		01.01.2021	
	Сума,	Питома	Сума,	Питома	Сума,	Питома

	млрд. грн.	вага, %	млрд. грн.	вага, %	млрд. грн.	вага, %
Загальні доходи	68,1	100	120,6	100	143,1	100
Процентні доходи	50,8	74,6	88,4	73,3	121,2	84,7
Комісійні доходи	12,4	18,3	19,6	16,2	16,2	11,3
Загальні витрати	61,0	100	110,9	100	171,1	100
Процентні витрати	28,6	46,9	50,8	45,8	66,6	38,9
Комісійні витрати	1,4	2,3	2,2	2,0	65,4	1,7

Таблиця 2.6

*Приріст доходів та витрат банківського сектору України
у порівнянні з базовим 2019 роком*

Показники	01.01.2020		01.01.2021	
	Абсолютне відхилення, млрд. грн.	Темп приросту, %	Абсолютне відхилення, млрд. грн.	Темп приросту, %
Загальні доходи	52.5	77.09	75	110.13
Процентні доходи	37.6	74.02	70.4	138.58
Комісійні доходи	7.2	58.06	3.8	30.65
Загальні витрати	49.9	81.80	110.1	180.49
Процентні витрати	22.2	77.62	38	132.87
Комісійні витрати	0.8	57.14	64	4571.43

Як ми бачимо доходи щороку зростають – на 77,09% в 2020 році та ще на 18,66% у 2021 р. Проте витрати ростуть набагато швидше – на 81,8% у 2020 й потім на додаткових 54,2% в 2021, що в загальному становило 180,49% приросту за 2 роки, «з’їдаючи» усі доходи банків (рис. 2.1).

Найбільшу частку та найбільший вплив мають процентні доходи, які демонструють позитивну тенденцію за рахунок доходів за кредитами і депозитами та

за іншими процентними фінансовими інструментами, в тому числі за цінними паперами з фіксованим прибутком.

Збільшення витрат призводить до зменшення чистого прибутку, а це, у свою чергу, було причиною погіршення показників рентабельності активів (з 1,31% у 2017 р. до 1,03% у 2020 р.) та рентабельності капіталу з 13,52% у 2018 р. аж до 8,5% у 2020 р.

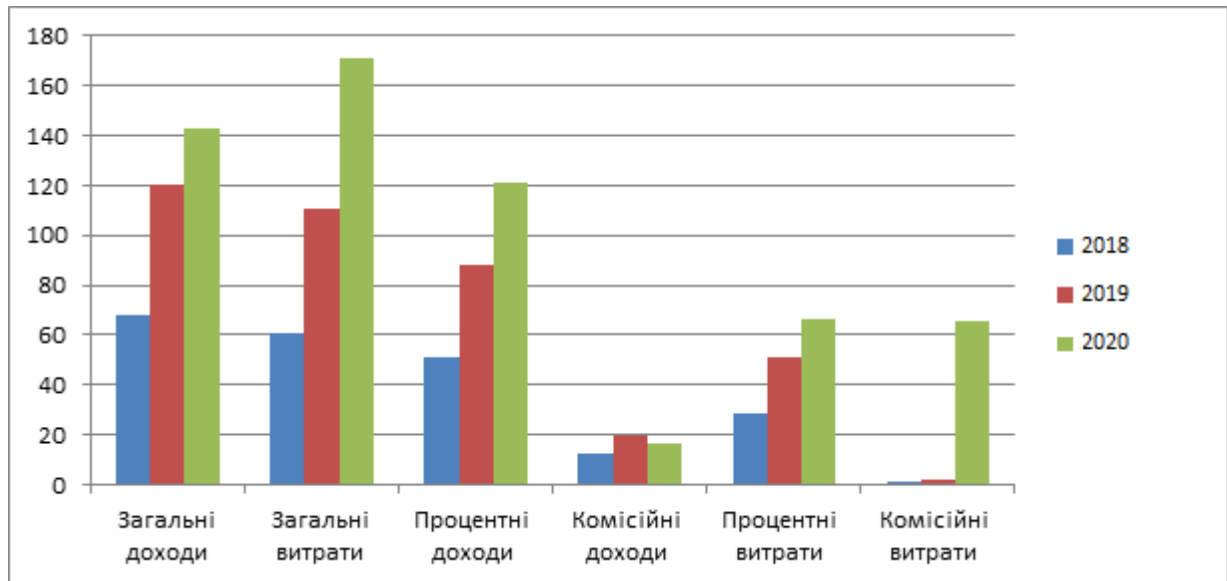

Рис. 2.1.1 Динаміка доходів та витрат банківського сектору України за 01.01.2019-01.01.2021 р. р.

Що стосується показників ліквідності, то так як короткострокові зобов'язання банків, які необхідно було погасити, постійно збільшувались (кошти на вимогу; короткострокові кредити, які одержані від НБУ та інших банків; кошти бюджету України; строкові депозити інших банків та клієнтів та т.п.) – на 78.02% в 2019 р. після 2018 р. та на 52.28% у порівнянні 2019 з 2020 роком, а активи первинної і вторинної ліквідності (готівкові кошти; кошти на кореспондентських рахунках, які відкриті в Національному банку України та інших банках; строкові депозити, які розміщені в НБУ та інших банках і т.п.) постійно скорочувались – з частки 3,2% в сумі загальних активів у 2018 р. до 2,1% в 2020 р., відповідно й показники нормативів поточної та короткострокової ліквідності знижувались: на 0,83% та 6.63% у порівнянні з 2018 роком відповідно. Норматив миттєвої ліквідності в

2020 р. зріс аж на 12,74%, при цьому в порівнянні з 2018 р. - лише на 7,22%, що вказує на проблемний 2019 рік, протягом якого фінансові показники були завжди нижчими у порівнянні з іншими роками. Проте усі ці показники все ще залишаються вище за допустимо мінімальні показники ліквідності (більше 40 та 20% відповідно) (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

*Динаміка показників ліквідності банківського сектору України
за період 2017-2020 р. р.*

Показники	Норматив	2017	2018	2019	2020
Норматив миттєвої ліквідності,%	не менше 20	57.77	58.90	53.38	66.12
Норматив поточної ліквідності,%	не менше 40	70.10	73.81	74.40	72.98
Норматив короткострокової ліквідності , %	не менше 20	37.68	39.23	37.41	32.60

З метою обмеження ризику, пов'язаного з проведенням операцій на валютному ринку, що може призвести до значних втрат банку, нормативи валютної позиції, порівняно з попередніми роками, були значно підвищені: норматив загальної відкритої валютної позиції – з 7,64% (2019 р.) до 12,87% в 2020р., проте у 2018 році він становив 9.05%, що більше за показник 2019 р. на 1,41%; норматив загальної довгої відкритої валютної позиції – спочатку зменшився у 2019 р. на 1,78%, а потім збільшився на 3,75% у 2020 р., але не був більшим за рекомендованих 20% ; норматив загальної короткої відкритої валютної позиції становить 3,36%, що на 1,45% більше показника 2019 року, та на 1,85% показника 2018 р. Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою щороку зменшувався і досягнув рівня 0,07%, що на 0,37 менше значення 2019 р. та на 0,48 показника 2018 року.

Таблиця 2.8

*Динаміка нормативних показників інвестування та відкритої валютної
позиції банківського сектору України за період 2017-2020 р. р.*

Показники	Норматив	2017	2018	2019	2020
-----------	----------	------	------	------	------

Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою, %	не більше 15	0.96	0.55	0.43	0.07
Норматив загальної суми інвестування, %	не більше 60	11.66	9.44	7.65	3.36
Норматив загальної відкритої валютної позиції, %	не більше 30	8.95	9.05	7.64	12.87
Норматив загальної довгої відкритої валютної позиції, %	не більше 20	7.31	7.55	5.77	9.52
Норматив загальної короткої відкритої валютної позиції, %	не більше 10	1.66	1.51	1.91	3.36

У 2017–2019 роках банківський бізнес в Україні був високоприбутковим. [54] Банки залучали кошти в іноземних материнських структур під мізерні відсотки (4–6% річних) і надавали українцям позички під 20–80% річних залежно від виду кредитування. 2019 рік став найрезультативнішим для української банківської системи за всю історію її існування — фінустанови заробили 7,3 млрд. грн. чистого прибутку.

У 2020 р. ситуація різко змінилася. Тільки за три місяці цього року банки втратили рівно стільки ж, скільки заробили за весь минулий. Значні збитки — здебільшого у великих фінустанов: Укрпромбанку (-3,72 млрд. грн.), УкрГазБанку (-4,4 млрд. грн.), СведБанку (-4,3 млрд. грн.), Райффайзен Банку Аваль (-2 млрд. грн.). Збитковість пояснюється зростанням прострочень за кредитами: відповідно до вимог НБУ зі збільшенням кількості проблемних кредитів банки змушені нарощувати резерви.

Офіційний розмір проблемної заборгованості всієї української банківської системи невеликий і становить лише 9% сумарного кредитного портфеля станом на кінець 2020-го. Однак реальний портфель проблемних кредитів значно більший.

Необхідність скорочення кредитного портфеля найболючіше вдарила по великих і найбільших банках, які останні кілька років кредитували населення й компанії активніше за інші фінустанови. Саме цим банкам необхідно погасити великі зовнішні кредити (близько \$8 млрд. з урахуванням реструктуризації боргів і рефінансування установ). Грошей на повернення таких коштів у багатьох банків немає вже зараз (здебільшого через скорочення обсягів платежів за кредитами) (що також впливає на показники ліквідності). При цьому витрати на утримання

персоналу, технічне забезпечення, оренду офісів, обслуговування мереж банкоматів у великих і найбільших банків величезні. Втім, частково зберегти джерела доходу вдасться фінустановам, які реструктурували позички (особливо ті, які істотно подовжили строки кредитування, — у цьому випадку банки продовжать отримувати відсотковий дохід).

Крім цього існує невідповідність реальної та офіційної статистики: банки маніпулюють зі звітністю, приховуючи від НБУ проблеми з поверненням кредитів і реальний розмір поганих активів. Наприклад, фінустанови продають проблемну заборгованість власному колекторському агентству за ціною номіналу (тоді як незалежні від банків колектори купують кредити значно дешевше за номінал) або перекредитують позичальників (здебільшого корпоративних) через близькі їм компанії. Деякі банки виводять проблемні активи в інші установи: так роблять здебільшого великі банкіри, які володіють кількома фінорганізаціями.

Втім, не всі банки показали значні збитки. УкрЕксімБанк заробив 21,1 млн. грн., ПриватБанк – 1,05 млрд. грн., Ощадбанк, ОщадБанк - 692,7 млн. грн.

Багато середніх і малих банків одержали прибуток у першому кварталі. Причина прибутковості дрібних фінустанов — мізерний кредитний портфель. На невеликі та малі банки (3–4-та група в рейтингу НБУ за активами) припадає лише 20% активів банківської системи. Відповідно, такі фінустанови — а багато з них кептивні (кишенькові), що кредитували лише пов'язаних з ними осіб, — зазнають менше проблем із поверненням позичок.

Банкіри й аналітики вважають, що ситуація на банківському ринку тимчасово стабілізувалася. [53] У квітні 2020-го вперше з початку року спостерігався чистий приплив коштів населення до банківської системи: українці довірили банкам понад 1 млрд. грн.

За словами деяких аналітиків, банківська система в цілому може вийти на прибуток наприкінці 2021 року. У першу чергу це буде пов'язане з тим, що більшість великих фінустанов до цього часу повністю закінчать формування своїх резервів. Після цього банки серйозно потурбуються про те, щоб зменшити обсяг проблемних заборгованостей у своїх портфелях: для цього їм знадобиться або

поліпшити процедури стягнення заборгованості, або продати токсичні активи колекторам. Третій варіант вирішення проблеми — активне кредитування з метою нарощування кредитного портфеля.

2.2 Оцінка діяльності «Райффайзен Банк Аваль»

на основі фінансових показників

Незважаючи на кризові явища у банківському секторі та економіці України загалом, Райффайзен Банк Аваль продовжує свою досить успішну діяльність. Хоча за підсумками 2020 року банк поніс збитки на рівні 2 млрд. грн., рік, що минув, мав також і добрі фінансові результати. Їх вдалося досягти, насамперед, завдяки тому, що політика банку була чітко розробленою та вчасно скоректованою відповідно до змін в економіці країни.

За даними НБУ, Райффайзен Банк Аваль продовжує займати 4 місце в рейтингу за величиною активів (54 млрд. грн.) та 6 місце за об'ємом регулятивного капіталу, який, скоротившись на 8,75%, на кінець 2020 року становив 6,6 млрд. грн. (табл. 2.9). Проте, порівнюючи з аналогічним показником за 2018 р. приріст регулятивного капіталу в 2020 р. становив 1 162 088 тис. грн., або 21,22% [54].

Таблиця 2.9

Динаміка показників адекватності капіталу Райффайзен Банк Аваль за період 2018-2020 р. р.

Показники	Норматив	2018	2019	2020
Регулятивний капітал, тис. грн.	10 млн. євро	5 475 413	7 273 654	6 637 501
Норматив адекватності регулятивного капіталу, %	не менше 10	13,02	11,36	13,34
Норматив адекватності основного капіталу, %	не менше 4	8,22	10,50	11,07

Розраховані значення показників відповідають нормативним вимогам Національного банку України, що свідчить про фінансову стійкість і платоспроможність банку.

У Райффайзен Банку Аваль простежується та сама тенденція, що присутня у всій банківській системі: збільшення показників адекватності регулятивного та основного капіталу; зменшення рівня ліквідності (причиною стали значні платежі по кредитним коштам та повернення депозитних вкладень населенню); зменшення рівня інвестування та кредитування економіки; збільшення нормативу відкритої валютної позиції.

Якщо детальніше про результати діяльності Райффайзен Банку Аваль, то норматив адекватності регулятивного капіталу в 2020 р. у порівнянні з 2019 р. зріс на 1,98%, проте у порівнянні з 2018 р. лише на 0,32 пункти, що також не є погано, адже, все ж таки, спостерігається позитивна динаміка даного показника. Норматив адекватності основного капіталу в 2020 році зріс на 0,57 пункти, а в 2019 у порівнянні з 2018 р. аж на 2,28, що свідчить про спроможності банку захистити кредиторів і вкладників від непередбачуваних збитків, яких може зазнати банк у процесі своєї діяльності залежно від розміру різних ризиків. Це відбулося за рахунок зменшення загальних активів банку з 65 425 247 тис. грн. на більш ніж 17% до 54 048 003 тис. грн.

Частка капіталу в пасивах банку зменшилася (Рис. 2.2.1), та становить 9.83%, що на 1,54% менше попереднього 2019 року. Причиною стало зменшення регулятивного капіталу на 8,75%. В 2019 капітал банку становив 11,12% пасивів, що на 1,2% менше значення аналогічного показника 2018 р. Це значення набагато нижче за рекомендовані 15-20%, що свідчить про недостатність банківського капіталу для покриття усіх зобов'язань перед кредиторами та інвесторами.

Крім цього, капітал банку в 2020 р. покриває лише на 10.90% його зобов'язання (передбачається 25-30% покриття), що свідчить про мінімальну суму збитків, за яких капіталу вистачить для забезпечення надійності коштів вкладників та кредиторів.

Показники ліквідності в 2020 р. зменшилися в середньому на 10 пунктів (табл. 2.10), причиною цьому стало значне збільшення поточних зобов'язань банку, а саме:

- кошти фізичних осіб на вимогу зросли на 1 370 569 тис. грн. (на 33,7%)
- кошти юридичних осіб на вимогу зросли на 48,2%.

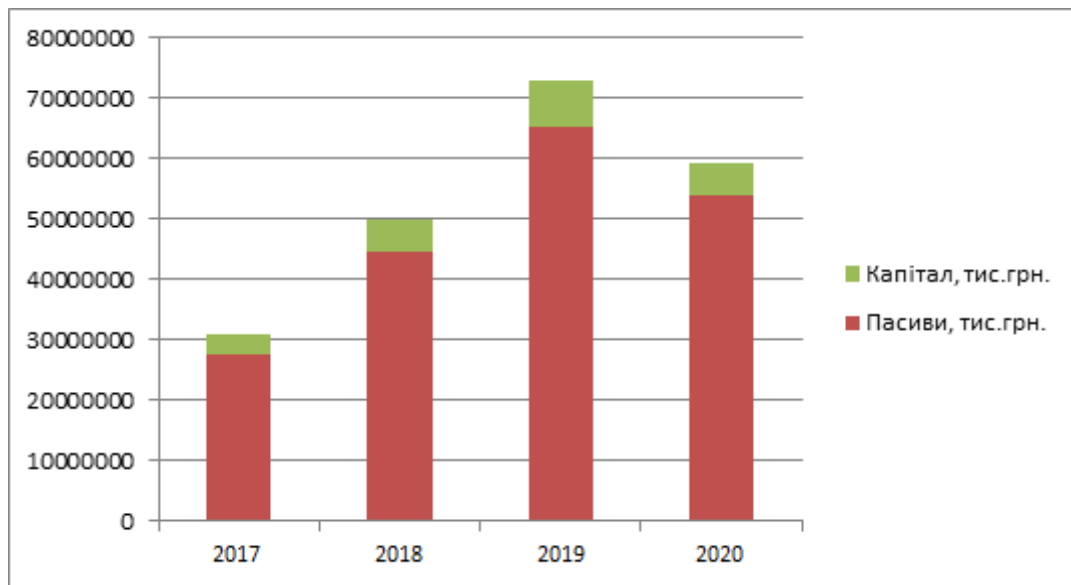

Рис. 2.2. Динаміка зміни капіталу та пасивів Райффайзен Банку Аваль за період 2017-2020 р. р.

Грошові кошти та їх еквіваленти також зросли - на 28.9% у 2019 та на 73% у 2020 році за рахунок залучених депозитів, сплати процентів за кредитами, плати за надання банківських послуг, таких як інкасація грошових коштів, перерахунок готівки, переведення грошей на рахунок, та інші. Проте, все ж, ріст поточних зобов'язань перевищив зростання надходжень грошових коштів та їх еквівалентів. Тому показник нормативу миттєвої ліквідності після стрімкого зростання в 2019 р. аж на 45,78 пункти, тобто на 126%, в 2020 р. зменшився на 11,6% і становив 72,66%, приріст з 2018 р. становив 99,5%.

Норматив поточної ліквідності у 2020 р. зменшився на 15,06 пункти, а у порівнянні з 2018 р. – помітний ріст на 16,57 пункти. Норматив короткостроковості ліквідності також зменшився, але не так масштабно, як інші показники ліквідно-

сті – він втратив лише 13,1 %, тобто 6,28 пункти, а у порівнянні з 2018 р. зріс на 16,57 пункти.

Останнім часом банк почав зменшувати свою сукупну заборгованість за строковими депозитами, кредитами, факторингом і фінансовим лізингом, векселями, борговими цінними паперами, акціями, дебіторською заборгованістю за рахунок поліпшення диверсифікації (збільшення кількості великих кредитів за зниження їх питомої ваги в загальній сумі кредитних вкладень і зменшенням середнього розміру великого кредиту), результатом чого стало зменшення показника великих кредитних ризиків з 42,12% до 32,57% (табл. 2.11).

Таблиця 2.11

*Динаміка показників ліквідності Райффайзен Банк Аваль
за період 2018-2020 р. р.*

Показники	Норматив	2018	2019	2020
Норматив миттєвої ліквідності, %	не менше 20	36,42	82,20	72,66
Норматив поточної ліквідності, %	не менше 40	47,72	79,35	64,29
Норматив короткостроковості ліквідності, %	не менше 20	25,47	47,82	41,54

Тут важливим чинником стала галузева диверсифікація: не надавати кредити сфері атомної енергетики, обмежити видобувну та хімічну галузі; не надавати кредит кільком підприємствам однієї галузі, оскільки погіршення становища загалом у галузі тільки посилює ймовірність банкрутства; не надавати кредиту підприємствам різних галузей, але пов'язаним одне з одним технологічним процесом; піддавати детальному аналізу техніко-економічне обґрунтування на кредит.

Максимальний розмір кредитного ризику на одного контрагента в Райффайзен Банк Аваль зріс на 3,69 пункти у 2020 р., а порівнюючи з 2018 р. – аж на 98,03% і становив 20,26%. Проте, норматив великих кредитних ризиків після масштабного росту у 2019 р. (приріст становив 310%, або 31,85 пунктів), в 2019 р. зменшився на 9,55 пункти, або на 22,67%.

За 2019-2020 р. р. банк надав набагато менше кредитів позичальникам, які мали проблеми з їх погашенням, тим самим зменшивши рівень максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру з 2,69% до 0,49% та з 5,60% до 3,20% наданих інсайдерам.

Таблиця 2.12

*Динаміка нормативних показників кредитних ризиків
Райффайзен Банк Аваль за період 2018-2020 р. р.*

Показники	Норматив	2018	2019	2020
Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента, %	не більше 25	10,27	16,57	20,26
Норматив великих кредитних ризиків, %	не більше 800	10,27	42,12	32,57
Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру, %	не більше 5	4,45	2,69	0,49
Норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам, %	не більше 30	9,53	5,60	3,20

Так само зменшився показник максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам з 9,53% (в 2018 р.) на 41,24% до значення 5,60% у 2019 р. та на 2020 рік становив лише 3,2%.

Норматив ризику загальної відкритої позиції (табл. 2.13) зріс за рахунок зменшення регулятивного капіталу та збільшення валютної позиції банку за балансовими та позабалансовими активами і зобов'язаннями банку за всіма іноземними валютними у гривневому еквіваленті.

Таблиця 2.13

*Динаміка показників інвестування та відкритої валютної позиції
Райффайзен Банк Аваль за період 2018-2020 р. р.*

Показники	Норматив	2018	2019	2020
Норматив інвестування в цінні папери, %	не більше 15	0,33	0,48	0,12

Норматив загальної суми інвестування, %	не більше 60	1,06	0,92	0,68
Норматив ризику загальної відкритої (довгої/короткої) валютної позиції, %	не більше 30	6,55	4,26	9,48
Норматив загальної довгої відкритої валютної позиції, %	не більше 20	0,92	1,96	6,71
Норматив загальної короткої відкритої валютної позиції, %	не більше 10	5,68	2,31	3,43

Норматив інвестування в цінні папери в 2019 р. зріс на 45,45%, але в 2020 р. знизився на 75%, досягнувши позначки 0,12%. Трохи інша тенденція простежується у нормативу загальної суми інвестування – даний показник продовжував зменшуватися з 2018 р.: на 13,2% в 2019 р. і потім на 18,08% в 2020 р.

Норматив ризику загальної відкритої (довгої/короткої) валютної позиції в 2020 р. досяг своєї рекордної позначки у 9,48%, збільшившись на 5,22 пункти у порівнянні з 2019 р., але лише на 2,93 пункти у порівнянні з 2018 р. Норматив загальної довгої відкритої валютної позиції продовжував постійно зростати та досягнув значення 6,71% у 2020 р., що на 242,35% більше показника 2019 року, та на 629,35% показника 2018 р.

Норматив загальної короткої відкритої валютної позиції в 2020 р. зріс на 1,12 пункти у порівнянні з 2019 р., проте, порівнюючи з 2018 р., в 2020 р. він становив на 39,61% менше.

Зростання прибутку банку у 2019 р. забезпечив приріст чистого процентного доходу на 100 млн. дол. США. у порівнянні з минулим роком, або на 26,7% (табл. 2.14).

Таблиця 2.14

*Динаміка обсягів доходів та витрат Райффайзен Банк Аваль
за 2017-2020 р. р., тис. грн.*

Показники	2017	2018	2019	2020
Чистий прибуток /збиток, тис. грн.	344 155	655878	531432	-2 019 070
Процентні доходи, тис. грн.	2 592 023	4222807	6255516	7 863 112
Процентні витрати, тис. грн.	1 173 490	1970757	2687431	3 575 315
Чистий процентний дохід, тис. грн.	1 418 533	2 252 050	3 568 085	4 287 797
Комісійні доходи, тис. грн.	863 388	1055395	1325268	1 356 697

Комісійні витрати, тис. грн.	83 223	157551	151251	192 819
Чистий комісійний дохід, тис. грн.	780 165	897 844	1 174 017	1 163 878

Його частка в структурі консолідованого операційного доходу становить 59%. Чистий комісійний дохід у 2019 р. зріс на 30,7 млн. дол. США, або на 16,4%, його частка в структурі операційного доходу становить 27,1%. Торговий дохід збільшився на 12,7 млн. дол. США (на 36,1 %), його частка в структурі операційного доходу досягла 6%.

Як видно в таблиці 2.15, процентні доходи зросли в 2018 р. на 62,92%, в 2019 - на 48,14%, після чого в 2020 спостерігалось сповільнення приросту процентних доходів до 25,69%, що було спричинене відтоком депозитів та масштабними неплатежами клієнтів за кредитні кошти. При цьому процентних приріст витрат в 2020 р. становив 33,04%.

Приріст комісійних доходів у 2020 р. спостерігався найменший – 2,37%, а ось приріст комісійних витрат становив 27,48%. Проте в 2019 р. приріст комісійних доходів був 25,57%, а комісійні витрати навпаки зменшилися на 4 %.

Та, не дивлячись на зростання доходів, чистий прибуток банку постійно зменшувався: на 18,97% у 2019 р. й потім ще аж на 479,93% в 2020 р.

Таблиця 2.15

Приріст доходів та витрат Райффайзен Банк Аваль

Показники	2018		2019		2020	
	Абсолютне відхилення, млрд. грн.	Темп приросту, %	Абсолютне відхилення, млрд. грн.	Темп приросту, %	Абсолютне відхилення, млрд. грн.	Темп приросту, %
Чистий прибуток /збиток	311 723	90.58	-124446	-18.97	-2 550 502	-479.93
Процентні доходи	1 630 784	62.92	2032709	48.14	1 607 596	25.70
Процентні витрати	797 267	67.94	716674	36.37	887 884	33.04
Чистий процентний дохід	833 517	58.76	1316035	58.44	719 712	20.17
Комісійні доходи	192 007	22.24	269873	25.57	31 429	2.37
Комісійні витрати	74 328	89.31	-6300	-4.00	41 568	27.48
Чистий комісійний дохід	117 679	15.08	276173	30.76	-10 139	-0.86

На графіку, який знаходиться нижче (рис. 2.3), ми можемо простежити динаміку та тенденцію зміни певних доходів та витрат, які займають найбільшу частину загальних доходів та витрат банку.

Як ми бачимо, усі доходи повільно зростають, проте, разом з тим, зростають і витрати банку, які поступово «перекривають» доходи, зменшуючи чистий прибуток банку.

Одним із шляхів визначення ефективності роботи банку є оцінка рівня його прибутковості (рентабельності).

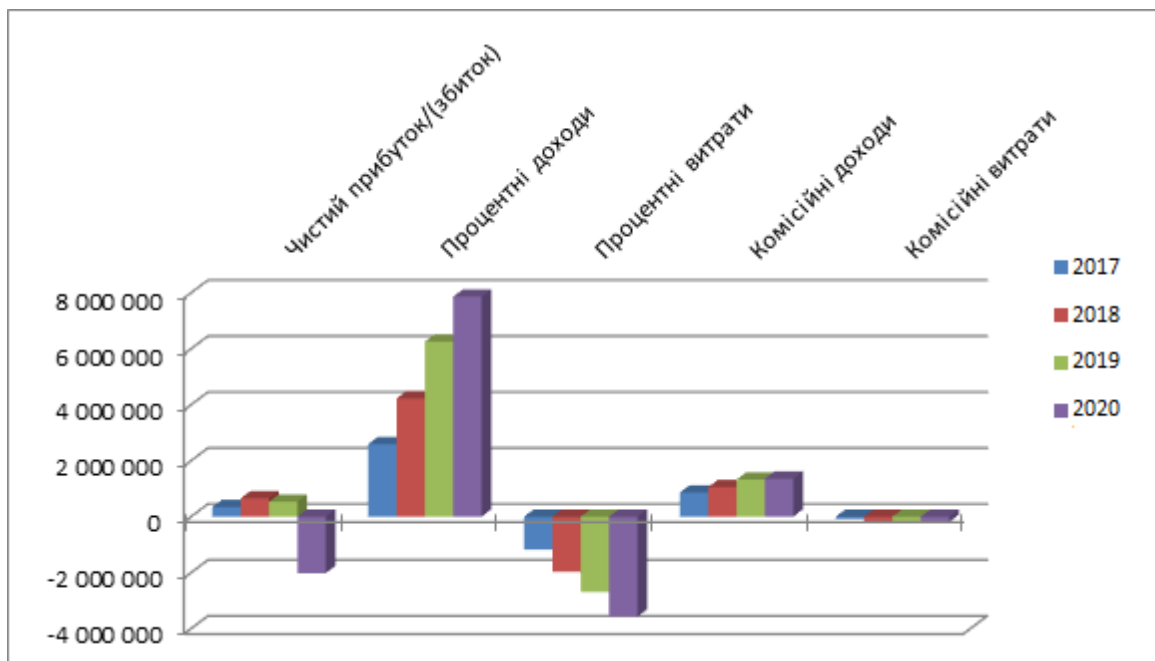

Рис 2.3. Динаміка обсягів доходів та витрат Райффайзен Банк Аваль за період 2017-2020 р. р., тис. грн.

Найважливішими показниками аналізу прибутковості банку є показники (табл. 2.16):

- прибутковість активів (*ROA*)
- прибутковість капіталу (*ROE*)

Таблиця 2.16

Динаміка основних показників прибутковості Райффайзен Банк Аваль за період 2017-2020 р. р.

Показники	2017	2018	2019	2020
Прибутковість активів (ROA),%	1.24	1.47	0.81	-3.74

Прибутковість Капіталу (ROE),%	10.70	12.39	7.14	-38.00
Прибутковість статутного капіталу (ROE2),%	16.39	28.77	10.41	-83.43
Коефіцієнта Надійності,%	13.10	13.49	12.83	10.90

Починаючи з 2018 року, показники прибутковості банку демонструють тенденцію зменшення аж до мінусових значень, що було спричинено зменшенням чистого прибутку від діяльності РБА.

Оптимальні значення для ROA та ROE становлять 1% та 15% відповідно. Проте, як можна побачити з таблиці, реальні показники дуже віддалені від оптимальних. В 2020 р. ROA зменшився на 4,55 пункти, а у порівнянні з 2018 р. – на 5,21. Що стосується показника ROE, то він у 2020 р. упав на 406,69% у порівнянні з 2018 р. та становив -38%.

Співвідношення прибутку та власного капіталу є показником стабільності. Аналіз цього коефіцієнта дозволяє прогнозувати, наскільки стійким є рівень прибутковості банку. А він, як це видно з показників, лише стійко падає. При аналізі цього коефіцієнта слід порівняти також темпи зростання прибутку та власного капіталу, які також, в нашому випадку, мають негативну тенденцію.

За допомогою коефіцієнта надійності можна розрахувати рівень незалежності банку. Так як даний показник постійно зменшується з 13,49% до 10,90%, можна стверджувати про зниження стійкості банку.

Визначимо чистий спред (табл. 2.17), різницю між процентними отриманими і сплаченими ставками. За його допомогою визначається необхідна мінімальна різниця між ставками за активними й пасивними операціями, яка дасть змогу банкові покращити витрати, але не принесе прибутку. Оптимальне значення чистого спреду - не менше 1,25%. В нашому випадку чистий серед становить 3.22, що на 1,91 більше за значення 2019 року. Це свідчить про підвищення рівня дохідності від процентних операцій.

Чиста процентна маржа слугує для покриття витрат банку і ризику, у тому числі інфляційного, створення прибутку, покриття договірних угод. Оптимальним значенням даного показника є 4,5%. Чиста процентна маржа розкриває не тільки рівень дохідності

активів від процентної різниці, а й характеризує ефективність контролю банку за дохідними активами і дешевими ресурсами. Ця різниця є головним видом надходжень для підтримання ліквідності, платою за ризики за кредитними, інвестиційними та лізинговими операціями. Зниження рівня процентної маржі підвищує ризикованість банківських операцій і одночасно знижує ефективність управління. Як ми бачимо з таблиці 2.17, чиста маржа у 2020 році зросла на 2,48%, що свідчить про покращення контролю банку за активами.

Таблиця 2.17

*Динаміка показників чистого спреду та чистої маржі
Райффайзен Банк Аваль за період 2017-2020 р. р.*

Показники	2017	2018	2019	2020
Чистий спред, %	5.54	3.15	1.31	3.22
Чиста маржа, %	5.11	5.06	5.45	7.93

Оцінку фінансового стану Райффайзен Банк Аваль можна зробити, використовуючи методику В. С. Кромонава та вирахувавши підсумковий бал надійності банку за такою формулою:

$$N=45*K1:1 + 20*K2:1 + 10*K3:3 + 15*K4:1 + 5*K5:1 + 5*K6:3, (2.1)$$

Підставивши значення у формулу, отримаємо значення підсумкового балу надійності банку, які у 2018р. становив 24 бали, в 2019 – 34, а в 2020р. – 32 бали.

Таблиця 2.18

*Інтегральна оцінка фінансового стану та надійності
Райффайзен Банк Аваль за період 2017-2020 р. р.*

№	Показники	2018	2019	2020
1	Коефіцієнт надійності, K1 (K1=стр.2/стр.3)	0.12	0.11	0.10
2	Власний капітал, тис. грн.	5291792	7439943	5 312 935
3	Активи, тис. грн.	44526540	65425247	54 048 003
4	Коефіцієнти миттєвої ліквідності, K2 (нормативH4)	0.36	0.82	0.73
5	Крос-коефіцієнт, K3 (K3=стр.6/стр.3)	0.88	0.89	0.90
6	Зобов'язання, тис. грн.	39234748	57 985 304	48 735 068
7	Генеральний показник ліквідності, K4 (K4=(стр.8+стр.9)/стр.6)	0.15	0.15	0.21

8	Захищені активи, тис. грн.	2021460	3153688	3026019
9	Ліквідні активи, тис. грн.	3877810	5329163	7112627
10	Коефіцієнт захищеності капіталу, K5 (K5=стр.8/стр.2)	0.38	0.42	0.57
11	Коефіцієнти фондової капіталізації прибутку, K6 (K6=стр.2/стр.12)	2.32	3.07	2.20
12	Статутний капітал, тис. грн.	2279935	2419935	2 419 935

Отримані бали свідчать про сумнівну надійність банку, адже вони знаходяться в діапазоні значень 25-35. Достатньо надійним банк вважають, якщо підсумкові значення вище ніж 40-50 балів. Проте даний показник Райффайзен Банку Аваль має певну тенденцію до поліпшення – в 2019 р. він збільшився аж на 10 балів. Проте в 2020 р. знизився на 2 бали, що пов'язано з загальною кризою у фінансовій сфері України. Тому є всі шанси, що протягом 2021-2012 років надійність банку покращиться.

Наведемо ще одну методику оцінки надійності банку, запропоновану О.Б. Ширінською. Дана методика була розроблена на базі методики В.С. Кроманова та містить певні конструктивні зміни до неї, тобто є її удосконаленням. Саме відсутність показників прибутковості та якості кредитного портфеля є найбільшим недоліком методики Кроманова.

Алгоритм цієї методики передбачає визначення 12-ти основних параметрів балансу кожного банку (див. розділ I). Обчислюються п'ять видів диференційованих коефіцієнтів, що характеризують структуру активів і пасивів банку-контрагента, рівень його ліквідності, надійності та рентабельності. Далі визначається синтетичний коефіцієнт через систему зважених часткових коефіцієнтів за такою формулою:

$$\begin{aligned}
 K_u \text{ загальне} = & \text{Коефіцієнт надійності} * 0,10 + \text{Коефіцієнт ліквідності} * 0,40 + \text{Коефіцієнт} \\
 & \text{рентабельності} * 0,15 + \text{Коефіцієнт якості активів} * 0,20 + \\
 & + \text{Коефіцієнт ресурсної бази} * 0,15, \quad (2.2)
 \end{aligned}$$

Провівши розрахунки по формулі 2.2, визначили синтетичний коефіцієнт надійності банку за 2018-2019 роки, який мав значення 0,25 та 0,26 відповідно (табл. 2.19).

Як ми бачимо, дані показники майже не змінилися за два роки та знаходились в допустимих межах, що ще раз вказує на досить стабільний стан Райффайзен Банк Аваль. А в 2019 р. показник фінансової стійкості банку трохи зріс, що може бути передумовою покращення стану банку в майбутньому. Правлінню банку необхідно прийняти певні заходи з поліпшення становища банку, а точніше покращити якість своїх активів.

Таблиця 2.19

*Система коефіцієнтів узагальнюючої оцінки стабільності та надійності
Райффайзен Банк Аваль за період 2018-2019 р. р.*

№	Показники	2018	2019
1	Коефіцієнт надійності, K1 ($K1 = \text{стр.2}/\text{стр.3} * 0,5 + \text{стр.4}/\text{стр.2} * 0,5$)	0.25	0.27
2	Власний капітал, тис. грн.	5291792.00	7439943.00
3	Активи, тис. грн.	44526540.00	65425247.00
4	Захищений капітал, тис. грн.	2021460.00	3153688.00
5	Коефіцієнти ліквідності, K2 ($K2 = \text{стр.6} * 0,35$)	0.13	0.29
6	Коефіцієнт миттєвої ліквідності (норматив Н4), %	0.36	0.82
7	Коефіцієнт рентабельності, K3 ($K3 = \text{стр.8}/\text{стр.2} * 0,5 + \text{стр.8}/\text{стр.3} * 0,5$)	0.07	0.04
8	Чистий прибуток, тис. грн.	655878.00	531432.00
9	Коефіцієнти якості активів, K4 ($K4 = (\text{стр.10} + \text{стр.2})/\text{стр.11} * 0,5 + \text{стр.12}/\text{стр.3} * 0,5$)	0.50	0.48
10	Строкові депозити, тис. грн.	12793007.00	18288613.00
11	Корпоративні кредити, тис. грн.	18421134.00	27591506.00
12	Державні цінні папери, тис. грн.	1054119.00	1240873.00
13	Коефіцієнти ресурсної бази, K5 ($K5 = \text{стр.2}/\text{стр.14} * 0,5 + \text{стр.15}/\text{стр.14} * 0,5$)	0.19	0.14
14	Зобов'язання, тис. грн.	39234748.00	57985304.00
15	Кошти на поточних рахунках, тис. грн.	9763206.00	8593608.00

2.3 Фінансова звітність як інформаційне джерело для моніторингу фінансової стійкості «Райффайзен Банк Аваль»

Метою складання фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів банку, материнського банку та учасників консолідованої групи як єдиної економічної одиниці. Методологічні проблеми виникають на етапі безпосереднього формування консолідованої фінансової звітності. До них відносяться:

↳ забезпечення зіставності показників звітності, що консолідується;

Звітність банків, що входять до складу групи, може формуватися із застосуванням різних облікових підходів. Типовий приклад — нарахування амортизації, коли по відношенню до однакових об'єктів основних засобів різні банки групи застосовують різну політику. Як правило, відмінність полягає у нормах амортизації. Це пояснюється різними причинами: бухгалтери можуть по-різному оцінювати термін корисного використання об'єкту основних засобів, застосовувати коефіцієнти, що підвищують або знижують норми амортизації і т.д.

Очевидно, що для формування консолідованої звітності повинна використовуватися зіставна інформація, в іншому випадку достовірність звітності може істотно постраждати. Тому для досягнення зіставності всі показники групи необхідно привести до єдиної оцінки.

Іноді досягнення повної зіставності без спотворення звітності неможливе, оскільки в кожному банку методика обліку активів і пасивів застосовується з періоду в період протягом достатньо тривалого часу. Результати минулого періоду при цьому завжди роблять вплив на результати періоду поточного. На практиці дана проблема, як правило, розв'язується шляхом введення єдиної облікової політики для банків групи. При цьому банки, які не застосовують прийняту в групі облікову політику, надають для консолідації трансформовану звітність.

↳ мультивалютність (відображення показників, що використовуються для консолідації звітності, в єдиній валюті);

АТ «Райффайзен Банк Аваль» є частиною холдингової групи, яка є транснаціональною. У зв'язку з цим набуває актуальності проблема перерахунку показників звітності банку у валюту материнської компанії (євро).

↳ трансформація звітності, складеної відповідно до національних стандартів бухгалтерського обліку (П(С)БО), в стандарти МСФЗ або US GAAP (загальноприйняті бухгалтерські принципи США);

Оскільки законодавство України зобов'язує РБА застосовувати національні облікові стандарти, крім того існують також деякі взаємозв'язки між бухгалтерським і податковим законодавством, результатом яких є використання окремих показників бухгалтерського обліку для розрахунку податкової бази і здійснення податкового контролю, таким чином, для отримання бухгалтерської звітності, складеної за стандартами МСФЗ або US GAAP, вітчизняним банкам необхідно або вести паралельний облік (за національними правилами плюс за правилами міжнародних стандартів), або здійснювати трансформацію звітності.

Паралельний облік — не дуже популярний метод формування міжнародної звітності. Це пояснюється високою трудомісткістю обліку і відсутністю розвинутих інформаційних систем, що забезпечують рішення цієї задачі.

Трансформація звітності полягає в представленні окремої її статті за правилами МСФЗ або US GAAP і включає наступні етапи:

I етап. Рекласифікація статей звітності (*reclassifications*)

Представлення статей національної фінансової звітності не завжди співпадає з представленням статті звітності, складеної за міжнародними стандартами.

- *Відмінності в угрупованні статей звітності* полягають у різних способах їх розташування у фінансових звітах. Наприклад, в українській обліковій практиці і в МСФЗ прийнято групувати статті балансового звіту за принципом зростання ліквідності (від необоротних активів до поточних), а в обліковій практиці US GAAP статті групуються за принципом убунання ліквідності (від грошових коштів до необоротних активів). Крім того, деякі статті можуть представлятися в балансі по-різному.
- *Відмінності в способах розкриття статей звітності* простежуються при відображенні сум по окремих статтях в звітності. Наприклад, практика обліку по US GAAP відносно багатьох активів і пасивів (дебіторська і кредиторська заборгованість, заборгованість по позиках і т.д.) вимагає розкриття

їх довгострокової і короткострокової частини. У вітчизняній звітності такий розподіл проводиться не у всіх випадках

- *Відмінності в змісті статей звітності* полягають у наявності деякої нетипової статті національної звітності, відсутньої в звітності, сформованій по US GAAP. У міру зближення облікових систем такі відмінності нівелюються законодавчо, проте дотепер можуть виникати в звітах окремих компаній.

II етап. Коригування оцінки статті звітності (*adjustments*)

В обліковій практиці МСФЗ і US GAAP використовуються відмінні від вітчизняної практики методи обліку окремих активів і зобов'язань. Наприклад, стаття «Основні засоби» в національному обліку може піддаватися переоцінці, що в US GAAP не допускається. Різними є і норми амортизації вказаних активів. Через ці причини при трансформації звітності банку у формати МСФЗ або US GAAP здійснюються проводки коректувань, що нівелюють вказані відмінності. Наприклад, при трансформації статті «Основні засоби» необхідно перерахувати вартість основних засобів за правилами, вживаними в МСФЗ або в US GAAP.

III етап. Нарахування окремих показників (*accruals*)

Для дотримання принципу відповідності і відображення витрат в правильному періоді проводяться додаткові нарахування окремо. Наприклад, в українській практиці не завжди нараховується резерв на відпустки, а також не відображаються витрати, не підтверджені первинними документами. В результаті такі витрати некоректно потрапляють в подальші періоди. Подібні розбіжності усуваються за допомогою нарахувань.

В цілому можна відзначити, що задача трансформації звітності є однією з складних методологічних задач. Вона не тільки трудомістка, але і вимагає від фахівців знання правил відповідних міжнародних стандартів. Крім того, ця задача достатньо складно піддається автоматизації.

- ↳ визначення частки меншості в групах з складною структурою.

Частка меншості — це частина чистих активів групи, що належать (перебувають у власності) міноритарним акціонерам. Як правило, розрахунок частки меншості в групі з простою організаційною структурою не викликає труднощів.

Що стосується *основних організаційних питань консолідації звітності*, то їх можна поділити на дві групи:

- збір і структуризація даних, необхідних для консолідації;
- організація процесу безпосередньої консолідації, включаючи розробку регламенту формування консолідованої звітності, який повинен враховувати усі необхідні процедури, а також документообіг і правила оформлення результатів кожного етапу консолідації.

Не дивлячись на те, що процес консолідації не є обліковим процесом в класичному розумінні, методологія консолідації вимагає використання не тільки звітності банку, але і ряду додаткових показників, необхідних як для трансформації, так і для безпосередньої консолідації. Наприклад, для розрахунку гудвілу необхідний показник справедливої вартості чистих активів банку на момент його придбання або зміни частки володіння. При розрахунку внутрішньо групового прибутку необхідні показники, що відображають виручку банку від продажів усередині групи, а також внутрішньо групову собівартість, рух придбаних усередині групи активів і ін. Для елімінування внутрішньо групових розрахунків необхідні дані про внутрішньо групову заборгованість. Необхідні також нефінансові показники, такі як кількість голосуючих акцій банку групи, що належать материнській компанії.

В кожній групі застосовується власна процедура збору показників. Як правило, вона зводиться до формування спеціальних внутрішньо групових форм звітності, розроблених відповідно до вживаної в групі методики консолідації. В крупних організаційних структурах збір і структуризація початкової інформації, як правило, перетворюються на досить велику проблему: з одного боку, вимагається забезпечити якість зібраної інформації, з іншого — необхідно оптимізувати витрати з її збору і угрупованню.

Задачі збору і структуризації початкових для консолідації даних можуть бути вирішені одним з двох методів: шляхом збору і обробки спеціальної внутрішньої групової звітності або шляхом формування єдиної інформаційної бази.

Перший метод навряд чи можна визнати оптимальним: він досить трудомісткий і пов'язаний з ризиками викривлення інформації, оскільки передбачає її подвійну обробку (у момент заповнення форм звітності і у момент перенесення даних в консолідаційні реєстри). Цей метод практично не використовує можливостей автоматичної обробки інформації або використовує їх на початковому рівні (електронні таблиці).

Другий метод є більш прогресивним, оскільки побудований на можливості застосування більш адекватних автоматизованих систем. І тут важливо те, що можливості програмного забезпечення, що використовується в банку, є на досить високому рівні, адже у разі застосування мало функціональної системи ситуація не дуже відрізнятиметься від попередньої.

Формування якісної консолідованої звітності вимагає певних витрат, і ці витрати повинні окупатися за рахунок раціонального використання консолідованої інформації для ефективного управління групою банків. Зокрема, інформація, одержувана при складанні консолідованої звітності, може бути використана для формування сегментної звітності, бюджетування, планування змін у складі групи і т.д.

Формування консолідованої звітності — це складний процес як з методологічної, так і з технічної точки зору, який тісно зв'язано із застосуванням інформаційних технологій. Спеціалізовані системи, що гнучко настроюються, дають можливість представлення консолідованої звітності відразу в декількох стандартах: національних, IFRS/GAAP. Крім цього, системи консолідації дають можливості графічного представлення інформації, а також можливості виведення даних в текстові файли і електронні таблиці.

Висновки до розділу 2

Райффайзен Банк Аваль так само як і вся банківська система України протягом 2017-2019 р. р. продовжував нарощувати свій потенціал, залучаючи кошти від клієнтів та кредитуючи економіку країни. Проте вже з кінця 2019 року та більш відчутно в 2020 р. спостерігалися масштабні збитки та зниження показників банківського сектору країни.

Чисті активи усіх банків, так само як і резерви під активні операції в 2019 р. зросли на 55%. Кредитні ризики зростали, адже через змагання банків за отримання більших доходів кредити надавалися майже усім шарам суспільства, навіть незабезпеченим, що було причиною масштабних неповернень кредитів в 2020-2021 роках.

Мінімальний регулятивний капітал був підвищений у 2020 р. у порівнянні з 2019 р. на 58,7%, а у порівнянні з 2017 р. на 75,5%. А приріст регулятивного капіталу Райффайзен Банк Аваль у 2020 р. у порівнянні з 2018 р. 21,22%. Приріст загальних доходів по банківському сектору становив 77,09 на початок 2020 р. та 110,13% на початок 2021 у порівнянні з 2019 р. Райффайзен Банк Аваль в 2018 р. отримав на 90,58% більше чистого прибутку у порівнянні з 2017 р., проте в 2020 зазнав збитку у більш ніж 2 млрд. грн., що становило на 479,93% менше показника 2019 року.

Що стосується показників ліквідності, то так як короткострокові зобов'язання банків, які необхідно було погасити, постійно збільшувались – на 78.02% в 2019 р. після 2018 р. та на 52.28% у порівнянні 2019 з 2020 роком, а активи первинної і вторинної постійно скорочувались – з частки 3,2% в сумі загальних активів у 2018 р. до 2,1% в 2020 р., відповідно й показники нормативів поточної та короткострокової ліквідності знижувались: на 0,83% та 6.63% у порівнянні з 2018 роком відповідно. Така сама тенденція спостерігалась і в Райффайзен Банк Аваль:

показник миттєвої ліквідності після стрімкого зростання в 2019 р. аж на 126%, в 2020 р. зменшився на 11,6 пункти. Норматив поточної ліквідності у 2020 р. зменшився на 15,06 пункти у порівнянні з 2019 р.

Рентабельність активів, так само як і рентабельність капіталу, починаючи з 2018 року поступово зменшується в банківському секторі, що вказує на зменшення чистого прибутку банків (спред зменшився на 0,12% у порівнянні 2020 з 2019 роком, та на 0,6% у порівнянні 2020 з 2017 р., а показник чистої втратив 0,27% за останній 2020 рік. А ось чистий серед та маржа в Райффайзен Банк Аваль протягом 2020 р. зросли приблизно на 2,48%. Проте показники прибутковості активів та капіталу все одно дуже знизились та набули в 2020 р. мінусових значень. Коефіцієнт надійності банку також зменшився, проте залишився в межах нормативного значення.

За проведеними рейтинговими оцінками за методами Кромонава та Ширінської можна зробити висновки, що Райффайзен Банк Аваль має сумнівну надійність, адже за результатами розрахунків показники фінансового стану банку не досягли рівня рекомендованих значень.

Так як РБА є частиною банківської холдингової групи Райффайзен Інтернаціональ Банк-Холдинг АГ, то банк складає свою фінансову звітність за Міжнародними стандартами фінансової звітності (International Financial Reporting Standards (IFRS)).

Також актуальною темою є консолідація фінансової звітності РБА. Адже, коли один банк контролює інші, логічним є аналіз всієї групи цілком, незалежно від кількості банків, що входять до складу групи, та їх місце розташування.

В Україні порядок складання і загальні вимоги до розкриття інформації щодо складання консолідованої фінансової звітності для груп банків, які складаються з материнського банку та дочірніх банків визначаються П(С)БО 20 "Консолідована фінансова звітність". В основному при проведенні консолідації фінансової звітності виникають наступні проблеми: неможливість забезпечення зіставності показників звітності, що консолідується; відображення показників, що використовуються для консолідації звітності, в єдиній валюті(конвертація на різні дати, а

отже і суми різні)); трансформація звітності, складеної відповідно до національних стандартів бухгалтерського обліку (П(С)БО), в стандарти МСФЗ або US GAAP (загальноприйняті бухгалтерські принципи США).

РОЗДІЛ III. УДОСКОНАЛЕННЯ АНАЛІТИЧНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ МОНІТОРИНГУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ БАНКУ

3.1 Оновлена методика оцінки діяльності банку

на основі фінансових показників

Визначення оцінки кожного окремого комерційного банку, його стабільності, надійності в порівнянні з іншими банками дуже важливо для вкладників, інвесторів та й самої банківської установи.

Зараз в Україні системи оцінки діяльності банківських установ широко не використовуються. Серед фахівців банківської справи нема єдиної думки щодо параметрів рейтингової системи, яка б відповідала поточним потребам.

Отже, брак публічної інформації щодо надійності тих чи інших українських банків та відповідно безпеки вкладення у них коштів спонукав до розробки методики, яка б базувалася, з одного боку, на доступній для клієнтів банку інформації, а з другого — комплексно оцінювала фінансовий стан банку та відображала ймовірність його банкрутства.

Оцінка фінансового стану банку має базуватися на аналізі двох ключових характеристик — прибутку та ризику, що виражаються через такі узагальнюючі економічні поняття, як ефективність і стійкість. На практиці одночасно досягти максимальної ефективності й мінімального ризику неможливо, оскільки це протилежні поняття. Ефективність діяльності банку, тобто результати його діяльності як фінансового посередника оцінюються через показники рентабельності (прибутковості) активів, економічної доданої вартості (EVA), ефективності операційної діяльності.

Розроблена методика дає змогу оцінити стійкість та ефективність банку, виходячи з аналізу лише його економічних показників діяльності, які є відображен-

ням більшості із зазначених вище факторів (наприклад, якість активів залежить у тому числі й від кваліфікації працівників кредитного підрозділу), а тому їх аналіз, особливо у динаміці, дає змогу відстежувати теперішній та прогнозувати майбутній фінансовий стан банку. Синтетичний показник стійкості (надійності) банку розраховується на основі аналізу достатності капіталу (*capital adequacy*), якості активів (*asset quality*) та ліквідності (*liquidity*).

Достатність капіталу вимірюється через коефіцієнт платоспроможності і в європейській банківській практиці розглядається як основний показник діяльності, що відображає рівень прийнятого банком ризику. Згідно з міжнародними стандартами оцінки капіталу (Базелем II) мінімальний розмір капіталу, який має підтримувати банк, пов'язаний із величиною прийнятих ним ризиків. Загальні вимоги до мінімальної величини капіталу можуть бути виражені таким рівнянням:

$$SR = \frac{C_R}{A_{RA}} = \frac{C_C + C_S}{A_{RA}}, \quad (3.1)$$

SR (solvency ratio) — коефіцієнт платоспроможності;

C_R (regulative capital) — регулятивний капітал;

A_{ra} (risk-adjusted assets) — активи, зважені на ризик;

C_C (core capital) — основний капітал (капітал першого рівня);

C_S (supplementary capital) — додатковий капітал (капітал другого рівня).

В Україні діють вимоги НБУ щодо достатності капіталу вітчизняних банків, за якими добре капіталізованим вважається банк, у котрого співвідношення регулятивного капіталу та сумарних активів, зважених на відповідні коефіцієнти за ступенем ризику (норматив адекватності регулятивного капіталу Н2), перевищує нормативне значення (10%) і становить не менш як 17% [47].

У разі відсутності необхідної інформації для розрахунку нормативу адекватності регулятивного капіталу за методикою НБУ ми пропонуємо дещо іншу формулу розрахунку показника достатності капіталу, орієнтовану на укрупнену інформацію щодо балансу банку:

$$CA = \frac{PF + SD + SE}{IBC + L + S + I + AR + FA + IA - P}, \quad (3.2)$$

CA (capital adequacy) — достатність капіталу;

PF (profit) — прибуток банку;

SD (subordinated debt) — субординований борг;

SE (shareholders' equity) — акціонерний капітал;

IBC (inter-bank credits) — міжбанківські кредити;

L (loans to the clients) — кредити клієнтам;

S (securities) — портфель цінних паперів;

I (investments in associated & subsidiary companies) — інвестиції в асоційовані та дочірні компанії;

AR (accounts receivable) — дебіторська заборгованість;

FA (fixed assets) — основні засоби;

IA (intangible assets) — нематеріальні активи;

P (provision for bad debts) — резерви, сформовані під активні операції.

Якість активів є другим важливим показником стійкості банку, в межах якого аналізується якість його кредитного та інвестиційного портфелів. Завдання оцінки якості активів банку полягає в тому, щоб визначити проблемні (прострочені, сумнівні, безнадійні) активи, оцінити їх за реальною вартістю.

Рівень показника якості кредиту обернено пропорційний рівневі кредитного ризику. На основі оцінки якості кредитного портфеля банк визначає потребу в резервах на покриття очікуваних збитків за всіма видами наданих кредитів. Резерв під кредитні ризики створюється за рахунок чистого прибутку банку, тобто відбувається визнання втрат для відображення реального фінансового результату діяльності банківської установи. Обсяг необхідного резерву для покриття кредитних ризиків за наявності детальної інформації щодо кожного позичальника розраховується відповідно до затвердженої Національним банком методики, а в разі відсутності такої детальної інформації можна застосувати спрощений підхід, коли необхідна сума резерву розраховується виходячи з повного обсягу прострочених та сумнівних кредитів. Отже, рівень непокритого кредитного ризику мож-

на обчислити як відношення обсягу недосформованих резервів до загального обсягу кредитного портфеля банку:

$$R_L = \frac{L_O + L_D - P_L}{L}, \quad (3.3)$$

R_L (risk on loans) — рівень непокритого кредитного ризику;

L_O (overdue loans) — прострочені кредити;

L_D (doubtful loans) — сумнівні кредити;

P_L (provision on loans) — резерви, сформовані під кредитні операції;

L (loans to the clients) — кредити клієнтам (загальний обсяг кредитного портфеля).

Виходячи з того, що рівень показника якості кредиту обернено пропорційний рівневі кредитного ризику, показник якості кредитного портфеля можна розраховувати за формулою:

$$LQ = 1 - R_L, \quad (3.4)$$

LQ (loans quality) — показник якості кредитного портфеля;

R_L (risk on loans) — рівень непокритого кредитного ризику.

Оцінка якості інвестиційного портфеля банку здійснюється аналогічно оцінці якості кредитного портфеля. Труднощі виникають лише на етапі визначення обсягу проблемних інвестицій, оскільки у банківському балансі відсутня інформація щодо ризиковості тих чи інших цінних паперів. Для вирішення цієї проблеми пропонують застосовувати фіксовані коефіцієнти ризику щодо різних груп (портфелів) цінних паперів. У цілому банківські портфелі цінних паперів класифікують так: портфель рефінансованих Національним банком ЦП, торговий портфель, портфель паперів на продаж, портфель до погашення, портфель вкладень в асоційовані та дочірні компанії.

Найменш ризиковим є портфель цінних паперів, що рефінансуються НБУ, оскільки цінні папери, що входять до його складу, Національний банк приймає в обмін на кошти (тобто коефіцієнт ризику дорівнює нулю).

Торговий портфель цінних паперів – це папери, придбані банком для перепродажу та переважно з метою отримання прибутку від короткотермінових коливань їх ціни. До торгового портфеля цінних паперів можуть бути віднесені лише високоліквідні цінні папери, а отже, ми не вважатимемо їх ризиковими (коефіцієнт ризику також дорівнює нулю).

Цінні папери в портфелі на продаж – це цінні папери, які банк готовий продати у зв'язку зі зміною ринкових відсоткових ставок, потреб ліквідності, наявності альтернативних інвестицій; а також — боргові цінні папери та акції, за якими неможливо достовірно визначити справедливую вартість; боргові цінні папери з фіксованою датою погашення, які банк не має наміру тримати до дати їх погашення. Такі цінні папери є ризиковими, оскільки за відсутності активного фондового ринку в Україні доволі складно визначити їх справедливую (ринкову) вартість. Зважаючи на це, для портфеля цінних паперів на продаж доцільно застосовувати коефіцієнт ризику від 20 до 50%.

Цінні папери в портфелі до погашення — це боргові цінні папери, щодо яких є намір і здатність банку утримувати їх до строку погашення. Такі цінні папери обліковуються за амортизованою собівартістю і щомісяця підлягають перегляду на зменшення корисності й відповідно резервуванню. Тут також присутні значні ризики у разі погіршення фінансового стану емітента, тому від 20 до 50% таких непокритих резервами інвестицій можна вважати ризиковими.

Щодо інвестицій в асоційовані та дочірні компанії. Асоційовані компанії — це група суб'єктів господарювання, пов'язаних між собою відносинами економічної та/або організаційної залежності у формі участі в статутному фонді та/або управлінні. НБУ використовує цей термін для компаній, у яких банк-інвестор володіє 20% або більшою часткою капіталу. Дочірнє підприємство — підприємство, власником контрольного пакета акцій якого є інше (контролююче) підприємство. Інвестування в асоційовані та дочірні компанії є дуже ризикованим і може призвести до значних проблем, оскільки в цих випадках оцінка платоспроможності контрагента не завжди здійснюється об'єктивно. Крім того, якщо дочірня компанія банку опиниться у стані неплатоспроможності і буде визнана банкру-

том, то субсидіарну відповідальність перед кредиторами дочірньої компанії нестиме й банк. Отже, 50% таких інвестицій можна вважати ризиковими активами [2].

Рівень непокритого інвестиційного ризику можна обчислити як відношення обсягу недосформованих резервів до загального обсягу інвестиційного портфеля банку:

$$R_I = \frac{r_1 \times (DS - P_{DS}) + r_2 \times (RS - P_{RS}) + r_3 \times I}{S + I}, \quad (3.5)$$

R_I (risk on investments) — рівень непокритого інвестиційного ризику;

$r_1 = [20\%; 50\%]$ — коефіцієнт ризику для портфеля ЦП на продаж;

DS (digested securities) — портфель ЦП на продаж;

P_{DS} (provision on digested securities) — резерви, сформовані під портфель ЦП на продаж;

$r_2 = [20\%; 50\%]$ — коефіцієнт ризику для портфеля ЦП до погашення;

RS (redeemable securities) — портфель ЦП до погашення;

P_{RS} (provision on redeemable securities) — резерви, сформовані під портфель ЦП до погашення;

$r_3 = 50\%$ — коефіцієнт ризику для портфеля вкладень в асоційовані та дочірні компанії;

I (investments in associated & subsidiary companies) — інвестиції в асоційовані та дочірні компанії;

S (securities) — портфель цінних паперів (портфель рефінансованих ЦП, торговий портфель, портфель на продаж, портфель до погашення).

Отже, загальний показник якості активів банку можна розрахувати як інтегральний показник якості кредитного та інвестиційного портфелів [57]:

$$AQ = 1 - \frac{L_0 + L_D - P_L + r_1 \times (DS - P_{DS}) + r_2 \times (RS - P_{RS}) + r_3 \times I}{L + S + I}, \quad (3.6)$$

AQ (asset quality) — показник якості активів банку.

Наступним компонентом стійкості банку є його ліквідність (liquidity), тобто здатність швидко перетворювати свої активи у грошові кошти з мінімальною

втратою їх вартості з метою своєчасного виконання своїх зобов'язань [16, с. 78]. Якщо банк має недостатню ліквідність, він не може отримати достатньо коштів як шляхом збільшення своїх зобов'язань, так і шляхом швидкої реалізації активів за розумною ціною, що негативно відображається на прибутковості банку. У найгіршому випадку недостатня ліквідність може призвести до неплатоспроможності банку. Базельський комітет визначає ризик втрати ліквідності як "нездатність банку регулювати скорочення пасивів або фінансувати зростання активів" [57].

Ліквідність банку визначається збалансованістю між строками і сумами погашення активів та строками і сумами виконання зобов'язань банку. Для графічного відображення збалансованості обсягів і строків погашення активів і зобов'язань банку можна побудувати матрицю ліквідності балансу.

Для застосування матричного методу аналізу ліквідності балансу активи банку необхідно розмістити вертикально в міру зниження їх ліквідності, а пасиви — горизонтально, починаючи з поточних зобов'язань і закінчуючи капіталом. Матриця формується, починаючи з верхньої лівої чарунки.

Кожен банк має прагнути, щоб матриця ліквідності його балансу розміщувалася поближче до діагоналі, тобто щоб активи та пасиви банку були збалансовані за строками.

Для кількісного вираження ступеня ліквідності банку пропонуємо розрахувати коефіцієнти поточної та довгострокової ліквідності.

Коефіцієнт співвідношення ліквідних активів та поточних зобов'язань (поточна ліквідність, L_n) характеризує здатність банку забезпечити своєчасне виконання своїх поточних зобов'язань за рахунок високоліквідних активів протягом кількох днів.

$$L_n = \frac{A_1 + A_2 + A_3 + A_4 + A_5 + A_6}{P_1 + P_2 + P_3 + P_4 + P_5 + P_6} \times 100 \geq 100\%, \quad (3.7)$$

Де A_1 – каса, A_2 – кошти на вимогу в НБУ та в інших банках, A_3 – МБК овердрафт та овернайт (розміщені), A_4 – клірингові рахунки (активні), A_5 – дебіторська

заборгованість клієнтів (стандартна), A_6 – нараховані доходи (стандартні), Π_1 – кошти на вимогу НБУ та інших банків, Π_2 – кошти клієнтів на вимогу (до запитання), Π_3 – МБК овердрафт та овернайт (залучені), Π_4 – клірингові рахунки (пасивні), Π_5 – кредиторська заборгованість перед клієнтами, Π_6 – нараховані витрати.

Коефіцієнт співвідношення власних коштів банку та іммобілізованих активів (довгострокова ліквідність, L_d) характеризує здатність банку успішно розвиватися у довгостроковій перспективі, покриваючи іммобілізовані активи власним капіталом.

$$L_d = \frac{\Pi_{12} + \Pi_{13} + \Pi_{14} + \Pi_{15} + \Pi_{16}}{A_{12} + A_{13} + A_{14} + A_{15} + A_{16}} \times 100 \geq 100\%, \quad (3.8)$$

Де Π_{12} – прострочена заборгованість банку, Π_{13} – резерви під активні операції, Π_{14} – накопичений прибуток, Π_{15} – субординований борг, Π_{16} – акціонерний капітал, A_{12} – прострочені та сумнівні кредити, A_{13} – сумнівна дебіторська заборгованість, A_{14} – прострочені та сумнівні нараховані доходи, A_{15} – інвестиції в асоційовані та дочірні компанії, A_{16} – основні засоби та інші цінності.

Для остаточних висновків про ступінь фінансової стійкості банку необхідно отримані показники звести до певного узагальнюючого коефіцієнта стійкості, оскільки одні показники можуть перебувати в критичній зоні, а інші — бути задовільними. І тут виникає необхідність ранжування показників або присвоєння їм вагових коефіцієнтів, що потребує застосування методу експертних оцінок.

Таблиця 3.1

Показники для оцінки фінансової стійкості банку

	Показники фінансової стійкості	Вага коефіцієнта, %	Рекомендоване значення, %
K1	Коефіцієнт достатності капіталу	40	17
K2	Коефіцієнт якості активів	30	100
K3	Коефіцієнт поточної ліквідності	15	100
K4	Коефіцієнт довгострокової ліквідності	15	100

Підсумкова формула для визначення поточної оцінки фінансової стійкості банку набуде такого вигляду:

$$FS = \left[0.4 \times \frac{K_1}{H_1} + 0.3 \times \frac{K_2}{H_2} + 0.15 \times \left(\frac{K_3}{H_3} + \frac{K_4}{H_4} \right) \right] \times 100, \quad (3.9)$$

Де FS – поточна оцінка фінансової стійкості банку на конкретну дату; H_1, \dots, H_4 – нормативні значення для коефіцієнтів K_1, \dots, K_4 .

Для побудови інтегрального показника ефективності банку пропонуємо обрати рентабельність активів (ROA), економічну додану вартість (EVA) та ефективність операційної діяльності, оскільки ці показники є взаємно незалежними і водночас містять всю суттєву інформацію про ефективність діяльності банку.

Рентабельність активів (Return on Assets, ROA) дає змогу визначити ефективність роботи менеджерів банку. Високе значення прибутковості свідчить про ефективне та збалансоване управління активами й пасивами банку, проте може бути й наслідком високої ризикованості операцій. Причинами недостатньої прибутковості можуть бути низька частка працюючих активів, висока — строкових (платних) пасивів, використання операцій податкової оптимізації. Оптимальне значення цього показника за стандартами для банків США коливається від 1.15% (для I групи банків) до 0.75% (для IV групи банків). [18, с. 120] Для України оптимальним є значення на рівні 1%. Обчислюється рентабельність активів як відношення чистого прибутку до активів банку:

$$ROA = \frac{P_N}{A_N} \times \frac{365}{t} \times 100 \geq 1\%, \quad (3.10)$$

t – період спостереження (днів) з початку року;

P_N (net profit) – чистий прибуток наростаючим підсумком за період t ;

A_N (net assets) – середнє значення чистих активів банку у період t .

Показник економічної доданої вартості (economic value added — EVA) відображає, наскільки дохідність власного капіталу банку перевищує дохідність за альтернативними для власників банку активами, тобто сигналізує акціонерам банку про доцільність інвестування у його розвиток.

$$EVA = \frac{P_N}{E \times i_a} \times \frac{365}{t} \times 100 \geq 100\%,$$

(3.11)

t – період спостереження (днів) з початку року;

P_N (net profit) – чистий прибуток наростаючим підсумком за період t ;

E (equity) – середнє значення власного капіталу банку у період t ;

i_a – ставка дохідності за альтернативними активами (річна).

Ефективність операційної діяльності (operational efficiency — E_o) відображає результативність проведення банком основних його операцій без урахування руху резервів під можливі збитки за активними операціями.

$$E_o = \frac{I_{NI} + I_{NC} + I_{NT} - E_{ADM}}{A_N} \times 100 \geq 1.5\%, \quad (3.12)$$

I_{ni} – чистий процентний дохід; I_{NC} – чистий комісійний дохід; I_{nt} – чистий торговельний дохід; E_{ADM} – адміністративні витрати; A_N – середнє значення чистих активів банку.

Для того, щоб підсумкову оцінку ефективності банку можна було правильно інтерпретувати, необхідно зробити таке нормування кожного коефіцієнта.

Інтегральний показник ефективності діяльності банку матиме такий вигляд:

$$E = \left[0.35 \times \frac{K_1}{H_1} + 0.35 \times \frac{K_2}{H_2} + 0.30 \times \frac{K_3}{H_3} \right] \times 100, \quad (3.13)$$

E – поточна оцінка ефективності банку на конкретну дату;

H_1, \dots, H_3 – нормативні значення для коефіцієнтів K_1, \dots, K_3 .

Таблиця 3.2

Показники оцінки ефективності діяльності банку

	Показники ефективності	Вага коефіцієнта, %	Рекомендоване значення, %
K1	Рентабельність активів (ROA)	35	1
K2	Економічна додана вартість (EVA)	35	100
K3	Ефективність операційної діяльності (E_o)	30	1.5

Запропонована методика дає можливість доволі точно визначити стійкість (надійність) та ефективність банку як у статиці, так і в динаміці. Така інформація є важливою і для клієнтів банку, і для його акціонерів. Звичайно, клієнтів більше

цікавитиме показник стійкості, а ефективність більшою мірою важлива для акціонерів, проте низька ефективність банку, навіть за умови його високої стійкості, може рано чи пізно призвести до банкрутства, оскільки акціонери можуть втратити зацікавленість у розвитку такого банку. Звичайно, найкращою є ситуація, коли стійкість (надійність) і рентабельність мають високі значення, тобто топ-менеджменту банку вдається грамотно поєднувати ці два поняття.

3.2 Апробація оновленої методики оцінки фінансового стану банку

Застосовуючи розроблену у попередньому розділі методику оцінки фінансового стану на Райффайзен Банк Аваль, почнемо з визначення достатності капіталу банку. У другому розділі було визначено норматив адекватності регулятивного капіталу Райффайзен Банку Аваль протягом 2017-2020 р. р. на рівні 13,02-13,34%, що перевищує нормативний показник, проте становить менше рекомендованих 17%. Використавши укрупнену формулу розрахунку достатності капіталу (розділ III), було отримано наступні результати (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Динаміка розрахунку показника достатності капіталу

Райффайзен Банку Аваль протягом 2017-2019 р. р.

№	Показники	2017	2018	2019
1	Прибуток банку, тис. грн.	344 155	655 878	531 432
2	Субординований борг, тис. грн.	353 500	354 653	1 112 231
3	Акціонерний капітал, тис. грн.	3217078	5291792	7439943
4	Кредити клієнтам, тис. грн.	21 735 199	37490847	55342513
5	Портфель цінних паперів, тис. грн.	1279809	1077155	1269630
6	Міжбанківські кредити, тис. грн.	-6084627	-12389440	-21684733
7	Інвестиції в асоційовані та дочірні компанії, тис. грн.	5 142	14 437	44 833
8	Основні засоби та нематеріальні активи, тис. грн.	1 675 126	2 021 460	3 119 383
9	Резерви, сформовані під активні операції, тис. грн.	930667	1 331 871	4 001 806
10	Дебіторська заборгованість, тис. грн.	65665	469 363	377 037
11	Достатність капіталу, % (ДК=(стр.1+стр.2+стр.3)/(стр.4+ стр.5+ стр.6+ стр.7+ стр.8+ стр.9- стр.10))	22.06%	23.04%	26.35%

Як ми бачимо, у процесі розрахунку було отримано показники, відмінні від розрахованих службою Райффайзен Банку Аваль (розділ II), вони вище на 13 пунктів (у 2020 р.). Відмінність отриманих результатів можна пояснити збільшенням кількості даних у розгорнутій формулі. В будь-якому випадку, за проведеними розрахунками можна зробити висновок, що рівень достатності капіталу банку за для виконання ним своїх зобов'язань знаходиться в на високому рівні та демонструє стрімкий ріст щороку з 22,06% у 2017 р. до 26,35% у 2019 р.

Тепер розрахуємо рівень непокритого кредитного ризику за формулою 3.3, на базі якого банк може визначити свою потребу в резервах на покриття очікуваних збитків за всіма видами наданих кредитів.

Виходячи з того, що рівень показника якості кредиту обернено пропорційний рівневі кредитного ризику, то разом розрахуємо показник якості кредитного портфеля (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Динаміка розрахунку рівня непокритого кредитного ризику

№	Показники	2017	2018	2019
1	Прострочені та сумнівні кредити, тис. грн.	408032	1094000	4069000
2	Резерви, сформовані під кредитні операції, тис. грн.	853 216	1 270 873	3 926 517
3	Кредити клієнтам (загальний обсяг кредитного портфеля), тис. грн.	21735199	37490847	55342513
4	Рівень непокритого кредитного ризику, % (РНР=(стр.1-стр.2)/стр.3)	-2.05	-0.47	0.26
5	Показник якості кредитного портфеля, % (ПКП=1-стр.4)	102.05	100.47	99.74

З показника якості кредитного портфеля видно, що кредитний портфель банку сформований досить вдало і частка проблемних кредитів мізерна. Непокритий кредитний ризик з роками збільшувався, починаючи с мінусового значення у 2017 р., збільшився на 2,31%, досягнувши значення 0,26% у 2019 р. З 2018 р.

кредитний портфель погіршився і в 2019 р. втратив 0,73 пункти, і за результатами розрахунків нормативних показників банку (див. розділ II) можна зробити висновок, що така ж сама тенденція погіршення кредитного портфеля банку буде продовжуватись в 2020 - 2021 роках.

Рівень непокритого інвестиційного ризику (табл. 3.5) обчислимо як відношення обсягу недосформованих резервів до загального обсягу інвестиційного портфеля банку (див. перший пункт розділу III).

Таблиця 3.5

Динаміка розрахунку рівня непокритого інвестиційного ризику

№	Показники	2017	2018	2019
1	Коефіцієнт ризику для портфеля ЦП на продаж	0.5	0.5	0.5
2	Портфель ЦП на продаж, тис. грн.	320562	98 332	862 962
3	Резерви, сформовані під портфель ЦП на продаж, тис. грн.	2 083	19 156	17 925
4	Коефіцієнт ризику для портфеля ЦП до погашення	0.5	0.5	0.5
5	Портфель ЦП до погашення, тис. грн.	959247	978 823	406 668
6	Резерви, сформовані під портфель ЦП до погашення, тис. грн.	72	1	0
7	Коефіцієнт ризику для портфеля вкладень в асоційовані та дочірні компанії	0.5	0.5	0.5
8	Інвестиції в асоційовані та дочірні компанії, тис. грн.	5 142	14 437	44 833
9	Портфель цінних паперів, тис. грн.	1279809	1077155	1269630
10	Рівень непокритого інвестиційного ризику,% (НІР)=(стр.1*(стр.2- стр.3)+ стр.4*(стр.5- стр.6)+ стр.7+ стр.8)/(стр.8+ стр.9)	49.92	49.12	49.32

Рівень непокритого інвестиційного ризику також зріс в 2019 році, але не так помітно як рівень непокритого кредитного ризику, що стверджує про погіршення портфелю цінних паперів банку, адже даний показник збільшився в 2019 р. на 0,2%, проте у порівнянні з 2017 р. втратив 0,7%.

Тепер визначимо загальний показник якості активів банку за формулою 3.6. Даний показник в 2017 р. становив 99,15%, в 2018 – 99,07%, а в 2019 році – 98,60%. Як ми бачимо якість активів трохи погіршилася (на 0,47% у 2019 р. у

порівнянні з 2018 р., та на 0,55% у порівнянні з 2017 р.), що пов'язано з «неперервним кредитуванням» суб'єктів господарювання, та погіршенням становища багатьох клієнтів банку. Спостерігається незначне зниження показника, що спричинене зростанням непокритого кредитного ризику в 2018-2019 роках. Проте якість активів Райффайзен Банку Аваль залишається на досить високому рівні.

За формулою 3.7 ми знайшли показники поточної ліквідності активів банку за 2017-2019 р. р., що характеризує високу здатність банку забезпечити своєчасне виконання своїх поточних зобов'язань за рахунок високоліквідних активів протягом кількох днів (табл. 3.6). Даний показник становить більше 100% та зростає щороку (приріст в 2019 році становив аж 14,88 пунктів у порівнянні з 2017 роком та 8,46 у порівнянні з 2018 р.)

Таблиця 3.6

*Динаміка поточної ліквідності активів Райффайзен Банку Аваль
за період 2017-2019 р. р.*

№	Показники	2017	2018	2019
1	Каса, тис. грн.		2 018 262	2 442 037
2	Кошти на вимогу в НБУ та в інших банках, тис. грн.	2411540	1 515 141	2 800 647
3	Кошти в інших банках	1 867 926	963 122	1 540 769
4	Кредити клієнтам, тис. грн.	21735199	37490847	55342513
5	МБК овердрафт та овернайт (розміщені), тис. грн.	286 764	363 000	72 367
6	Дебіторська заборгованість клієнтів (стандартна), тис. грн.	12325	400 785	226 447
7	Нараховані доходи (стандартні), тис. грн.	90582	192210	282421
8	Кошти на вимогу НБУ та інших банків та МБК овердрафт та овернайт (залучені), тис. грн.	6647146	13 672 735	22 413 403
9	Кошти клієнтів на вимогу (до запитання), тис. грн.	17 082 075	22 556 212	26 882 221
10	Кредиторська заборгованість перед клієнтами, тис. грн.	5400	159 901	121 338
11	Нараховані витрати, тис. грн.	194575	446191	659426
12	Поточна ліквідність,% (ПЛ=(стр.1+ стр.2+ стр.3+ стр.4+ стр.5+ стр.6+ стр.7)/(стр.8+ стр.9+ стр.10+ стр.11))	110.34	116.58	125.22

Тепер розрахуємо довгострокову ліквідність банку за формулою 3.8 (табл. 3.7).

Показник довгострокової заборгованості банку знаходиться на високому рівні, проте має тенденцію до зниження. У 2019 р. даний показник зменшився на 25,78% у порівнянні з 2018 р., (в якому спостерігався його найбільший ріст) та на 11,8 пунктів у порівнянні з 2017 р. причиною такого результату стало зменшення прибутків банку та збільшення прострочених та сумнівних кредитів.

Таблиця 3.7

Динаміка довгострокової ліквідності активів Райффайзен Банку Аваль за період 2017-2019 р. р.

№	Показники	2017	2018	2019
1	Резерви під активні операції, тис. грн.	930667	1 331 871	4 001 806
2	Накопичений прибуток, тис. грн.	361137	676 697	564 913
3	Субординований борг, тис. грн.	353 500	354 653	1 112 231
4	Акціонерний капітал, тис. грн.	3217078	5291792	7439943
5	Прострочені та сумнівні кредити, тис. грн.	408032	1094000	4069000
6	Сумнівна дебіторська заборгованість, тис. грн.	8 401	11174	19793
7	Інвестиції в асоційовані та дочірні компанії, тис. грн.	5 142	14 437	44 833
8	Основні засоби та нематеріальні активи, тис. грн.	1 675 126	2 021 460	3 119 383
9	Довгострокова ліквідність,% (ДЛ=(стр.1+ стр.2+ стр.3+ стр.4)/(стр.5+ стр.6+ стр.7+ стр.8))	231,91	243,71	180,88

Для остаточних висновків про ступінь фінансової стійкості банку зведемо показники до певного узагальнюючого коефіцієнта стійкості, оскільки одні показники можуть перебувати в критичній зоні, а інші — бути задовільними (табл. 3.8). Використаємо формулу 3.9.

Поточна оцінка фінансової стійкості банку з розрахунків в 2017 р. буде 132,99%, в 2018 – 136,21% в 2019 р. – 137,5%. Як видно з результатів, найбільш стабільний рік для Райффайзен Банку Аваль був 2019 р.

Таблиця 3.8

*Динаміка показників фінансової стійкості Райффайзен Банку Аваль
за період 2017-2019 р. р*

К	Показники фінансової стійкості	Вага коефіцієнта, %	2017	2018	2019	Рекомендоване значення, %
К1	Коефіцієнт достатності капіталу, %	40	22.06	23.04	26.35	17
К2	Коефіцієнт якості активів, %	30	99.15	99.07	98.60	100
К3	Коефіцієнт поточної ліквідності, %	15	110.34	116.58	125.22	100
К4	Коефіцієнт довгострокової ліквідності, %	15	231.91	243.71	180.88	100

Для побудови інтегрального показника ефективності банку пропонуємо обрати рентабельність активів (ROA), економічну додану вартість (EVA) та ефективність операційної діяльності, оскільки ці показники є взаємно незалежними і водночас містять всю суттєву інформацію про ефективність діяльності банку.

Використовуючи формули 3.10 – 3.12, розрахуємо необхідні показники (табл. 3.9 -3.11).

Таблиця 3.9

*Динаміка ефективності операційної діяльності
Райффайзен Банку Аваль за період 2017-2019 р. р.*

№	Показники	2017	2018	2019
1	Чистий процентний дохід, тис. грн.	1418534	2 252 050	3 568 085
2	Чистий комісійний дохід, тис. грн.	780165	897844	1174017
3	Чистий торговельний дохід, тис. грн.	1 824	-63	5751
4	Адміністративні витрати, тис. грн.	1441249	1 885 987	2 562 712
5	Середнє значення чистих активів банку, тис. грн.	3217078	5 291 792	7439943
6	Ефективність операційної діяльності, % (Ео=(стр.1+ стр.2+ стр.3- стр.4)/ стр.5*100)	23,60	23,88	29,37

*Динаміка показника економічної доданої вартості
Райффайзен Банку Аваль за період 2017-2019 р .р.*

№	Показники	2017	2018	2019
1	Чистий прибуток, тис. грн.	344155	655878	531432
2	Власний капітал, тис. грн.	3217078	5291792	7439943
3	Ставка доходності за альтернативними активами, тис. грн.	0,15	0,16	0,19
4	Економічна додана вартість (EVA), % (EVA=стр.1/ стр.2* стр.3*100)	1,60	1,98	1,36

Таблиця 3.11

*Показники для оцінки ефективності Райффайзен Банку Аваль
за період 2017-2019 р .р.*

К	Показники ефективності	Вага коефіцієнта, %	2017	2018	2019	Рекомендоване значення, %
К1	Рентабельність активів (ROA), %	35	1.24	1.47	0.81	1
К2	Економічна додана вартість (EVA), %	35	1,60	1,98	1,36	100
К3	Ефективність операційної діяльності (Ео), %	30	23,60	23,88	29,37	1.5

За формулою 3.13 знайдемо інтегральні показники ефективності діяльності банку за 2017-2020 роки, які становлять: 2017 р. – 5,16%, в 2018 – 5,3%, в 2019 р. – 6,16%.

За результатами дослідження можна зробити висновки, що протягом 2017 - 2019 р. р. Райффайзен Банк Аваль здійснював ефективно свою господарську діяльність та працював без збитків. Усі показники його діяльності (і фінансова стійкість і ефективність) знаходились на досить високому рівні, що забезпечувало його прибутковою діяльністю, а акціонерів, які, перш за все, є зацікавленими в отриманні прибутку від своїх вкладень, дивідендами.

3.3 Моніторинг доходів та витрат як інструмент забезпечення фінансової стійкості та надійності банку

Постійний моніторинг на рівні всього банку показників доходів та витрат є одне з пріоритетних завдань служби контролінгу банку, а точніше департаменту контролінгу та управління з бюджетування та репортигу, витрат та інвестування, підтримки та впровадження, які є складовими департаменту контролінгу в Райффайзен Банку Аваль.

На кожному з рівнів системи Райффайзен Банку Аваль розраховуються різні показники доходів та витрат і кожен з цих рівнів потребує чіткого контролю. На рівні усього банку постійно моніторяться зміни дохідності стандартного капіталу, зваженого на ризики; розраховується коефіцієнт витрат до доходів; коректується чистий операційний прибуток. Також, показники дохідності стандартного капіталу, зваженого на ризики, коефіцієнт витрат до доходів, чистий операційний прибуток та ще і маржинальний прибуток розраховуються окремо по бізнес-лінії банку (у розрізі мікробізнес/малий /середній /корпоративний бізнес/міжнародні клієнти/державні/муніципальні клієнти). А по регіонам та окремим відділенням ведеться контроль за обсягами комісійних та процентних доходів, продажами та маржой.

Порівняння таких даних різних областей дає чітку картину поточної ситуації в банку і точні сигнали для подальшого аналізу, такі як:

- Який внесок кожної бізнес-лінії у загальному результаті банку
- Порівняльність бізнес-ліній на кожному рівні
- Покращення розподілу (віднесення) доходів і витрат для уникнення неправильних сигналів для управління
- Який рівень маржинального прибутку ще рентабельний
- Проблеми з доходами або витратами (що треба збільшувати чи зменшувати)
- Частка процентних доходів і доходів від трансформації строків погашення
- Частка процентів і комісійних

- Рівень ризику
- Рентабельність після непрямих витрат (дійсно фіксованих).

Відповідно до цього можна зробити висновки (за допомогою вертикального та горизонтального аналізу), в якому банк знаходиться стані та як покращити результати.

Будь-який процес управління починається з формулювання і планування стратегічних цілей і цільових показників. У банківській установі це виконується на рівні Правління Банку, після чого визначається діяльність, необхідна для досягнення встановлених цілей і, нарешті, здійснення коректив у відповідних центрах прибутку і витрат, тобто виконання поставлених цілей. Усі результати моніторингу фінансових показників будуть віддзеркалені в управлінських звітах відповідальних підрозділів, і, також, в звітах служби контролінгу Райффайзен Банку Аваль, на базі аналітичної роботи якого розробляються нові цілі на наступні періоди та приймаються нові рішення.

Розраховуючи результати від банківської діяльності, визначають наступні доходи та витрати.

До доходів від банківської діяльності відносять:

- ✓ Чистий процентний дохід

Рівняється сумі процентного внеску від активів (добуток середніх обсягів активів та середньозваженої процентної маржі. Маржа - різниця між клієнтською та трансфертною ставками. Клієнтські ставки - ставки на особових рахунках, згідно яких здійснюється нарахування відсотків. До процентного внеску від активів додаються комісійні доходи та амортизація дисконтів) та зобов'язань (добуток середніх обсягів зобов'язань та середньозваженої процентної маржі. Маржа - різниця між трансфертною та клієнтською ставками. Клієнтські ставки - ставки на особових рахунках, згідно яких здійснюється нарахування відсотків), внеску від власного капіталу (процентний дохід від власного капіталу через те, що власний капітал є "безкоштовним" (Банк не платить жодних процентів за власний капітал, витрати = 0) у порівнянні з тим, що необхідно було б платити за кошти на ринку капіталу або грошовому ринку) і результату трансформації строків погашення

(результат неспівпадіння періодів між активами і зобов'язаннями. Він розраховується за залишковим принципом, виходячи з загального процентного прибутку банку. У регіональних підрозділах відсутній, тому що належить до сегменту Казначейство Центрального офісу) за мінусом витрат мінімального резерву (витрати (упущена вигода) від розміщення мінімальних обсягів резервів у центральному (національному) банку. Витрати мінімального резерву відповідають недоотриманим процентним доходам, втраченим через низькі (нульові) процентні ставки за розміщені мінімальні резерви у центральному банку).

✓ Чистий комісійний результат

Комісійні доходи мінус комісійні витрати.

✓ Торговий результат

Рівняється результату від торгів іноземною валютою, цінними паперами та деривативами. У регіональних підрозділах позиція відсутня, відображається результат тільки в сегменті казначейство.

✓ Чистий дохід від інвестицій

Включає результат оцінки вартості фінансових інвестицій при їх продажу або переоцінці. По регіональних підрозділах, як правило, є відсутнім.

✓ Інші сукупні доходи

До витрат відноситься:

≈ Стандартні ризикові витрати

Становлять очікувані втрати за активними операціями, відповідні розрахунки здійснюються департаментом ризиків.

≈ Стандартні витрати на продукт

≈ Витрати на страхування депозитів

≈ Відрахування у фонд гарантування вкладів.

В банку зазвичай використовується трансфертне ціноутворення, яке передбачає розділення функції продаж і функції управління ризиками та віднесення результату на підрозділ, який відповідає за кожен компонент. При цьому рентабельність окремої трансакції визначається порівнянням з еталонною трансакцією (та ж сама валюта, строк погашення) на грошовому ринку / ринку капіталу.

Розбивка результату на його компоненти реалізується й ілюструється за допомогою схеми маржинального прибутку, а порівняння окремих маржинальних прибутків надає точні сигнали для подальшого аналізу (Рис. 3.1).

Маржинальний прибуток I - Результат валових доходів, що отримані від продуктів, запропонованих клієнтам, після урахування всіх вирахувань, які можуть бути безпосередньо віднесені на певний продукт.

Витрати центрів прибутку - Становлять витрати, пов'язані з каналами дистрибуції (наприклад, відділеннями), регіональним менеджментом тощо (у цій позиції відображаються витрати регіонів і клієнтських центрів).

Процентний внесок від активів
 Процентний внесок від зобов'язань
 Трансформація строків погашення
 ...Інші позиції (мінімальний резерв)
Чистий процентний дохід
 Чистий комісійний результат
Інші позиції (торговий результат)
Валові доходи
 Стандарти ризикові витрати
 Стандарти витрати на одиницю продукту
 ...Інші позиції (страхування депозитів)
Маржинальний прибуток I
 Витрати центрів прибутку
Маржинальний прибуток II
 Загальні накладні витрати
Маржинальний прибуток III
 Ризиковий результат
Маржинальний прибуток IV

Рис. 3.1 *Схема розрахунку маржинального прибутку*

Райффайзен Банку Аваль

Маржинальний прибуток III - Результат, що впливає з маржинального прибутку I після врахування результату продуктивності і вирахування витрат центрів прибутку.

Загальні накладні витрати - Являють собою витрати центрів витрат, які надають послуги загального характеру компанії у цілому (Правління, Спостережна Рада, Бухгалтерія, Контролінг, Внутрішній Аудит тощо).

Маржинальний прибуток IV - Результат маржинального прибутку III після вирахування загальних накладних витрат.

Сам процес управління витратами та доходами банку складається з чотирьох етапів: планування, впровадження, моніторинг та реагування; процес контролінгу присутній на всіх цих етапах.

Принципи процесу планування:

- процес має залишатися простим, кількість учасників має залишатися мінімальною
- процес поєднує підхід “зверху-вниз” і “знизу-вверх”, але переважає підхід “зверху-вниз”

Основною базою для планування залишаються центри витрат - первинні ланки обліку затрат для контролю їх у підрозділах та більш точного розподілу витрат за об'єктами калькулювання (центрами витрат в банку є: Центральний Офіс, певні регіони (регіональні дирекції – таких у банку 25), проекти. Для кожного центру витрат має бути один відповідальний менеджер) та центри прибутку – підрозділи, які відповідають за прибутки банку, проте веде також контроль за витратами, які приносять дані доходи. Центрами витрат та прибутків в банку можуть бути певні регіони, проекти, тощо. Вони контролюють ефективність витрат у місці їх виникнення (централізовані закупки: робочі витрати/інвестиції, додаткові заходи). Для кожного центру має бути окрема відповідальна особа.

Результатом процесу планування є прийняття бюджету на новий період, відповідно до якого відбувається розподіл коштів між структурними одиницями банку з огляду на їх потреби.

Висновки до розділу 3

В оновленій методиці визначення оцінки стійкості банку були використані показники рентабельності активів, економічної доданої вартості (EVA), ефективно-

сті операційної діяльності. А синтетичний показник стійкості (надійності) банку розраховується на основі аналізу достатності капіталу, якості активів та ліквідності.

За проведеними розрахунками можна зробити висновок, що рівень достатності капіталу Райффайзен Банку Аваль для виконання ним своїх зобов'язань знаходиться на високому рівні та демонструє стрімкий ріст щороку.

Якість активів є другим важливим показником стійкості банку, в межах якого аналізується якість його кредитного та інвестиційного портфелів. Завдання оцінки якості активів банку полягає в тому, щоб визначити проблемні активи, оцінити їх за реальною вартістю.

Рівень непокритого інвестиційного ризику Райффайзен Банку Аваль зріс в 2019 році, але не так помітно як рівень непокритого кредитного ризику, що стверджує про погіршення портфелю цінних паперів банку, адже даний показник збільшився в 2019 р., проте у порівнянні з 2017 р. трохи зменшився.

Загальний показник якості активів банку завжди знаходився на високому рівні. З роками якість активів трохи погіршилася, що пов'язано з «неперебірливим кредитуванням» суб'єктів господарювання, та погіршенням становища багатьох клієнтів банку. З показника якості кредитного портфеля Райффайзен Банку Аваль видно, що кредитний портфель банку сформований досить вдало і частка проблемних кредитів мізерна.

Рівень показника якості кредиту обернено пропорційний рівневі кредитного ризику. На основі оцінки якості кредитного портфеля банк визначає потребу в резервах на покриття очікуваних збитків за всіма видами наданих кредитів. Резерв під кредитні ризики створюється за рахунок чистого прибутку банку.

Оцінка якості інвестиційного портфеля банку здійснюється аналогічно оцінці якості кредитного портфеля.

Наступним компонентом стійкості банку є його ліквідність. Якщо банк має недостатню ліквідність, він не може отримати достатньо коштів як шляхом збільшення своїх зобов'язань, так і шляхом швидкої реалізації активів за розумною ціною, що негативно відображається на прибутковості банку. Ліквідність банку

визначається збалансованістю між строками і сумами погашення активів та строками і сумами виконання зобов'язань банку. Показники поточної та довгострокової ліквідності активів банку в 2019 р. мали значення більше 150%. Для остаточних висновків про ступінь фінансової стійкості банку зведемо показники до певного узагальнюючого коефіцієнта стійкості. Поточна оцінка фінансової стійкості банку з розрахунків в 2017 -2019 р. р. щороку зростає. Як видно з результатів, найбільш стабільний рік для Райффайзен Банку Аваль був 2019 р.

Для побудови інтегрального показника ефективності банку обираємо показники рентабельність активів (ROA), економічну додану вартість (EVA) та ефективність операційної діяльності, оскільки ці показники є взаємно незалежними і водночас містять всю суттєву інформацію про ефективність діяльності банку. Інтегральні показники ефективності діяльності Райффайзен Банку Аваль за 2017-2019 роки мають високі значення.

За результатами дослідження можна зробити висновки, що протягом 2017 -2020 р. р. Райффайзен Банк Аваль здійснював ефективно свою господарську діяльність та працював без збитків.

Постійний моніторинг на рівні всього банку показників доходів та витрат є дає можливість вести пильний контроль за діяльністю банку та всіх його підрозділів й робити висновки щодо майбутніх управлінських рішень. На кожному з рівнів системи Райффайзен Банку Аваль розраховуються різні показники доходів та витрат (зміни дохідності стандартного капіталу, зваженого на ризики; коефіцієнт витрат до доходів; чистий операційний прибуток, маржинальний прибуток, комісійні та процентні доходи, маржа) і кожен з цих рівнів потребує чіткого контролю. Порівняння таких даних різних областей дає чітку картину поточної ситуації в банку і точні сигнали для подальшого аналізу.

ВИСНОВКИ

В дипломній роботі було досліджено таку тему як моніторинг фінансових показників в системі репортигу банку, де було розглянуто теоретичні аспекти розрахунку та моніторингу фінансових показників та проаналізовано їх практичне застосування, що дає змогу зробити наступні висновки та пропозиції щодо поліпшення фінансової стійкості банку.

1) У першому розділі було розглянуто теоретичні поняття оцінки та розрахунків нормативних й оціночних фінансових показників діяльності банку. Також було приділену велику увагу методикам рейтингування банків за оцінкою їх фінансового стану. Було виявлено, що існує багато різних методик оцінки фінансової стійкості банку, проте жодна з них не є ідеальною та загальноприйнятою. Намагаючись охопити усі аспекти діяльності банку, у деяких методиках використовується занадто багато фінансових показників діяльності, які у більшості випадків недоступні громадськості, а отже подібна оцінка стійкості банку може бути застосованою лише для внутрішніх потреб самого банку та не бути розголошеною. Що стосується інших методик, то в них навпаки застосовується обмежена кількість показників, що не може дати повну оцінку про стан банку. Тому виникає необхідність створення єдиної методики, результати оцінки стану банку по якій можуть бути використані як менеджментом банку, так і суспільством. Саме така методика була запропонована та апробована автором на базі Райффайзен Банк Аваль у третьому розділі дипломної роботи.

2) Керуючись у роботі нормативними та інструктивними матеріалами, було прагнення як найповніше виявити різні тенденції та вплив проведення моніторингу фінансових показників на діяльність Райффайзен Банку Аваль. У другому розділі через аналіз виконання економічних нормативів Райффайзен Банком Аваль проводили аналіз фінансового стану через практичне застосування вищезгаданих показників. Можна зробити висновок, що банк дотримується усіх нормативних показників, проте, що стосується рекомендованих значень даних показників, то банку необхідно провести заходи щодо поліпшення якості своїх активів.

3) Крім цього, для поліпшення процесу моніторингу та контролінгу фінансових показників Райффайзен Банку Аваль, а отже й для сприяння забезпеченню довгострокового та стабільного функціонування банку на ринку, утриманню або зміцненню його конкурентної позиції необхідно виявити можливі резерви зростання банку; покращити інформаційне забезпечення процесу стратегічного управління банком (велика частина бази даних банку є досить «засміченою», а отже витрачається багато часу на обробку інформації); координація зусиль усіх підрозділів щодо розробки та виконання плану; моніторити результати діяльності кожного з підрозділів для встановлення причин невиконання планів та розробку заходів щодо їх усунення.

4) Для досягнення банком встановлених цілей та здійснення контролю за цим процесом встановлюються кількісні параметри, а також комплекс заходів щодо їх досягнення. Самі цілі встановлюються на основі показників минулих періодів та планів, перспектив майбутніх періодів. Для чіткого контролю за результатами діяльності банку в розрізі управлінь та відділів необхідно персоніфікувати осіб, які відповідають за стратегічні та тактичні дії щодо забезпечення передбачених кількісних та якісних орієнтирів.

5) Банку необхідно зменшити ризики своєї діяльності шляхом врахування ризиків при розробці стратегічних та оперативних планів, застосовувати інтегровані підходи до управління ризиками, що передбачають розгляд кожного ризику не ізольовано один від одного, а в їх взаємозв'язку; залучення всіх співробітників Райффайзен Банку Аваль в процес управління ризиками; встановлення взаємозв'язку між виконанням індикаторів ризику та системою стимулювання менеджерів функціональних підрозділів; здійснення управління ризиками не періодично, а безперервно на базі моніторингу фінансових показників діяльності.

6) Важливо з'ясувати, який фактор має найбільший вплив на досягнення поставлених банком цілей. Наприклад, при визначенні результату продуктивності роздрібного бізнесу необхідно дослідити такі його внутрішні процеси, як: надання кредиту, комісійних послуг із цінними паперами, валютою; організація платіжного обороту тощо. При цьому значну увагу слід приділити аналізу робочих процесів, відображених у технологічних картах.

7) Необхідно удосконалити систему управлінського обліку, яка відповідає за дані про плановані та фактичні доходи й витрати і фінансові результати як в цілому в банку, так і по підрозділам; дані по клієнтській базі, наприклад, розподіл клієнтів за об'ємом засобів на їх рахівницях, угруповання клієнтів по регіонах і галузях, аналіз діяльності конкретного клієнта; інформація про філіальну мережу, включаючи порівняльний аналіз діяльності філіалів; відомості про виконання господарських і бізнес – операціях. Це дозволить уникнути зайвої або неадекватної інформації, що забезпечить швидкий аналіз даних та відповідний розрахунок фінансових показників для прийняття управлінських рішень.

8) Також слід зазначити, що протягом останнього часу досить помітний вплив на Райффайзен Банк Аваль має світова рецесія у фінансовому секторі. Саме тому необхідним заходом є поліпшення якості прибуткових активів банку; зменшення сукупного ризику портфелю цінних паперів шляхом диверсифікації вкладень, більшість з яких лише в неборгові цінні папери; переведення проблемних клієнтів на факторингове фінансування, що дозволить банку відразу отримати певні кошти від факторингової компанії та пустити їх в оборот для збільшення власних доходів; проведення фінансування галузей та підприємств з мінімальним ризиком дефолту.

9) Для стимулювання роботи Райффайзен Банку Аваль на базі отриманих результатів (фінансових показників діяльності банку) можна проводити рейтингування відділень банку відповідно до обсягів чистого комісійного результату, рівня прибутковості, якості активів, ринкового потенціалу регіону. Таким чином, діяльність дирекції банку можна аналізувати за показниками прибутковості (дає змогу виявити слабкі та сильні місця в діяльності дирекції з точки зору прибутковості продуктів, структури та якості портфелю) та ефективності (величина частки чистого прибутку на одного працюючого) у порівнянні з групою відповідних дирекцій, з бюджетом та з аналогічним періодом минулого року.

10) Загалом, як фінансова, так і управлінська звітність Райффайзен Банку Аваль постійно детально аналізується департаментом контролінгу, відстежуються тенденції змін статей звітності та робляться обґрунтування таких змін, після чого висновки передаються правлінню банку, яке виробляє нову політику на наступний звітний рік. Такий аналіз знаходить своє віддзеркалення у розрахунку показників стійкості банку, де можна чітко побачити слабкі та сильні сторони фінансового стану банку, й, відповідно, прийняти міри з оптимізації діяльності банку.

Якщо раніше основна увага приділялася на підготовку обов'язкової звітності і забезпечення окремих бізнес-процесів, то зараз акцент починає зміщуватися у бік ефективного управління Райффайзен Банком Аваль в цілому. Все більшу актуальність набуває проблема підвищення якості менеджменту з метою належного рівня прибутковості і стійкості банку. Ці задачі в банку можна здійснити лише за проведенням безперервного моніторингу фінансових показників банку та своєчасним реагуванням на зміну їх значень в негативному напрямі. Тема моніторингу оцінки фінансового стану є досить актуальною на цей час, в період кризи, тим паче на практиці фактично застосовують лише CAMELS, результати якої не можуть бути розголошеними, а отже ніхто і не зможе дізнатися, яке реально становище у банку.

Оновлена методика оцінки фінансової стійкості банку містить у собі найважливіші показники фінансової стійкості банку, такі як коефіцієнт достатності капіталу, коефіцієнт якості активів, коефіцієнти ліквідності, рентабельності активів та капіталу, рівень непокритого ризику, тобто нічого зайвого в розрахунках по даній методиці бути не може.

Склад регулятивного капіталу банку [18, с. 18-24]

Основний капітал	Додатковий капітал
<ul style="list-style-type: none"> • фактично сплачений зареєстрований статутний капітал; • розкриті резерви, ідо створені або збільшені за рахунок нерозподіленого прибутку (резерви, оприлюднені банком у фінансовій звітності); • дивіденди, спрямовані на збільшення статутного капіталу; • емісійні різниці (емісійний дохід); • резервні фонди, що створені згідно із законами України; • загальні резерви, що створюються під невизначений ризик під час проведення банківських операцій. <p>Урахування величини очікуваних (можливих) збитків за невиконаними зобов'язаннями контрагентів <u>зменшує суму основного капіталу на величину:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ○ недосформованих резервів під можливі збитки за кредитними операціями, операціями з цінними паперами, дебіторською заборгованістю, простроченими понад 30 днів та сумнівними щодо отримання нарахованими доходами за активними операціями; ○ коштів, що розміщені на кореспондентських рахунках у банках (резидентах і нерезидентах), які визнані банкрутами або ліквідовуються за рішенням уповноважених органів, або які зареєстровані в офшорних зонах; ○ нематеріальних активів мінус сума зношення; ○ капітальних вкладень у нематеріальні активи; ○ збитків попередніх років і збитків попередніх років, що очікують затвердження; ○ збитків поточного року. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ резерви під стандартну заборгованість інших банків; ▪ резерви під стандартну заборгованість клієнтів за кредитними операціями банків; ▪ результат переоцінки (дооцінки) основних засобів; ▪ прибуток поточного року, що зменшений на суму неотриманих нарахованих доходів; ▪ субординований борг, що враховується до капіталу (субординований капітал); ▪ нерозподілений прибуток попередніх років; ▪ прибуток звітного року, що очікує затвердження.
<p>Відвернення</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ балансова вартість акцій та інших цінних паперів із нефіксованим прибутком, що випущені банками, у торговому портфелі банку та в портфелі банку на продаж (зменшену на суму фактично сформованого резерву за пайовими цінними паперами в портфелі); ✓ сума вкладень у капітал асоційованих та дочірніх установ, а також вкладень у капітал інших установ у розмірі 10 і більше відсотків їхнього статутного капіталу (зменшену <p style="text-align: right;">Продовження додатку А</p> <p>на суму фактично сформованого резерву за цими вкладеннями);</p>	

- ✓ балансова вартість акцій (паїв) власної емісії, що прийняті в забезпечення наданих банком кредитів (інших вкладень);
- ✓ сума перевищення загальної суми операцій, що здійснені щодо одного контрагента, над установленим нормативним значенням нормативу максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7);
- ✓ сума перевищення загальної суми операцій, що здійснені щодо одного інсайдера, над установленим нормативним значенням нормативу максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеріві (Н9);
- ✓ сума операцій, що здійснені з інсайдерами (пов'язаними особами) на сприятливіших за звичайні умовах (у тому числі за угодами, які передбачають нарахування процентів і комісійних на здійснення банківських операцій, які менші, ніж звичайні);
- ✓ сума коштів, що вкладені в інші банки на умовах субординованого боргу.

Додаток Б

*Оптимальні значення для деяких показників, які використовуються
у світовій практиці [25, с. 45]*

Коефіцієнти	Значення, %
Прибуток на активи	1
Прибуток на капітал	15
Чистий спред	1,25
Чиста процентна маржа	4,5
Дохід від плати за послуги	1
Чиста операційна маржа	6,5
Управлінські витрати	
Витрати на персонал	2
Інші операційні витрати	1,5
Загальні операційні витрати	3,5
Витрати під забезпечення під збитки за позики	0,5
Чистий дохід до оподаткування	2

Методика рейтингових показників В.С.Кромонова [18, с. 184]

Показник	Алгоритм розрахунку	Розшифрування	Характеристика	Критична межа	Вагомість
1. Генеральний коефіцієнт надійності	$K1 = K/AP$	К — власний капітал, AP — робочі активи	Показує рівень забезпечення покриття ризикованих вкладень банку його власним капіталом, за рахунок якого погашатимуться можливі збитки у разі неповернення будь-якого активу	1	45
2. Коефіцієнт миттєвої ліквідності	$K2 = LA/OB$	ЛА — ліквідні активи, OB — зобов'язання до запитання	Показує, чи використовує банк кошти клієнтів як власні кредитні ресурси	1	20
3. Крос-коефіцієнт	$K3 = CO/AP$	CO — сумарні зобов'язання	Показує рівень трансформації сумарних зобов'язань перед ощадниками, кредиторами та інвесторами у кредити, інвестиції та посередницькі послуги	3	10
4. Генеральний коефіцієнт ліквідності	$K4 = (LA + ЗК)/CO$	ЗК — захищений капітал у вигляді будівель, обладнання, інвентарю, капвкладень, дорогоцінних металів	Показує забезпеченість коштів, що довірені банку клієнтами, ліквідними активами, нерухомістю, цінностями, тобто характеризує здатність банку в разі неповернення виданих позик задовольнити вимоги кредиторів у мінімальний термін	1	15
5. Коефіцієнт захищеності капіталу	$K5 = ЗК/К$		Показує, як банк урахує інфляційні процеси і яку частину активів розміщує у нерухомість, цінності та обладнання. Використовується як відносний показник фундаментальності банку: банки, засновані на короткий термін діяльності, не вкладають достатньо коштів у свій розвиток	1	5
6. Коефіцієнт фондової капіталізації прибутку	$K6 = K/СК$	СК — статутний капітал	Характеризує ефективність діяльності і незалежність від окремих засновників	3	5

Методика рейтингових показників О.Б. Шарінської [18, с. 186]

Назва показника	Характеристика показника	Вагомість
1. Коефіцієнти надійності банку	$K_n = K_{n1} \cdot 0,5 + K_{n2} \cdot 0,5$	10 %
1.1. $K_{n1} = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Дохідні активи}}$	Характеризує рівень покриття ризикованих вкладень банку власним капіталом	0,5
1.2. $K_{n2} = \frac{\text{Захищений капітал}}{\text{Власний капітал}}$	Показує, наскільки банк ураховує інфляційні процеси і яку частку своїх активів розміщує в нерухомість, цінності та обладнання	0,5
2. Коефіцієнти ліквідності	$K_l = K_{l1} \cdot 0,35 + K_{l2} \times 0,35 + K_{l3} \cdot 0,30$	40 %
2.1. $K_{l1} = \frac{\text{Абсолютно ліквідні активи}}{\text{Поточні зобов'язання}}$	Коефіцієнт миттєвої ліквідності показує, яка частина зобов'язань може бути погашена негайно	0,35
2.2. $K_{l2} = \frac{\text{Ліквідні активи}}{\text{Сумарні зобов'язання}}$	Генеральний коефіцієнт ліквідності характеризує здатність банку в разі неповернення виданих позик задовольнити вимоги кредиторів у гранично розумний термін	0,35
2.3. $K_{l3} = \frac{\text{Абсолютно ліквідні активи}}{\text{Дохідні активи}}$	Структурна ліквідність робочих активів показує, яка частина працюючих активів банку призначена для негайної виплати за поточними зобов'язаннями	0,35
3. Коефіцієнти рентабельності	$K_p = K_{p1} \cdot 0,5 + K_{p2} \cdot 0,5$	15 %
3.1. $K_{p1} = \frac{\text{Прибуток} + \text{Поточний чистий дохід}}{\text{Власний капітал}}$	Показує ефективність власного капіталу	0,5
3.2. $K_{p2} = \frac{\text{Прибуток} + \text{Чистий поточний дохід}}{\text{Дохідні активи}}$	Показує ефективність роботи активів	0,5
4. Коефіцієнти якості активів	$K_{k.a} = K_{k.a1} \cdot 0,5 + K_{k.a2} \times 0,5$	20 %
4.1. $K_{k.a1} = \frac{\text{Строкові депозити} + \text{Валний капітал}}{\text{Корпоративні кредити}}$	Показує, наскільки строкові депозити та власний капітал покривають видані кредити	0,5
4.2. $K_{k.a2} = \frac{\text{Державні цінні папери}}{\text{Дохідні активи}}$	Показує, яка частина дохідних активів належить до активів з мінімальним ризиком	0,5
$K_{k.a3} = \frac{\text{Прострочена заборгованість}}{\text{Кредитний портфель}}$	Якщо частка простроченої заборгованості в кредитному портфелі перевищує 3 %, то розрахунок ліміту на банк автоматично припиняється	—
$K_{k.a4} = \frac{\text{МБК розміщені}}{\text{МБК отримані}}$	Якщо залучені МБК перевищують МБК надані на 50 % і більше, то коефіцієнт якості активів множиться на 25 %	—
5. Коефіцієнти ресурсної бази	$K_{p.b} = K_{p.b1} \cdot 0,5 + K_{p.b2} \times 0,5$	15 %
5.1. $K_{p.b1} = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Сумарні зобов'язання}}$	Показує ступінь забезпечення своїх зобов'язань власним капіталом	0,5
5.2. $K_{p.b2} = \frac{\text{Кошти на поточних рахунках клієнтів та на коррахунках}}{\text{Сумарні зобов'язання}}$	Характеризує рівень розвитку клієнтської бази	0,5